T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TAR-YL-2014-0006

T.T. 0008 NUMARALI TAPU TAHRİR DEFTERİ'NİN TRANSKRİPSİYONU VE TAHLİLİ

HAZIRLAYAN

Hamza SARIKAYA

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇELİK

AYDIN – 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TAR-YL-2014-0006

T.T. 0008 NUMARALI TAPU TAHRİR DEFTERİ'NİN TRANSKRİPSİYONU VE TAHLİLİ

HAZIRLAYAN

Hamza SARIKAYA

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇELİK

AYDIN – 2014

T.C.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

AYDIN

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hamza SARIKAYA tarafından hazırlanan **T.T. 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri'nin Transkripsiyonu ve Tahlili** başlıklı tez, 03.07.2014 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı	**Kurumu**	**İmzası**
Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇELİK	Adnan Menderes Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü	
Doç. Dr. Tanju DEMİR	Adnan Menderes Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü	
Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKKAYA	Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ……… sayılı kararıyla ………………… tarihinde onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı: Hamza SARIKAYA
İmza:

ADI-SOYADI: Hamza SARIKAYA

BAŞLIK: T.T. 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri'nin Transkripsiyonu ve Tahlili

ÖZET

İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan T.T. 0008 numaralı ve Osmanlı Dönemi Aydın Sancağına ait Tapu Tahrir Defteri Yüksek Lisans Tezimizin ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu çalışmamızı yaparken daha önce transkripsiyonu yapılmamış ama genel olarak Osmanlı'da toprak sistemi konusunda çalışmaları olan tarihçiler tarafından bilinen ve en erken dönemli Tapu Defterlerinden birisi olan bu defter, özelinde Aydın Sancağı ile ilgili önemli bilgiler ihtivâ etmektedir.

Defterin içindeki veriler XV. yüzyılın ikinci yarısında Aydın'ın idari, sosyal ve ekonomik yapısını kapsamakla birlikte, Aydın'ın Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına girmesiyle itibaren tarihi süreç içerisindeki gelişimini de konu edinmektedir. Yaşadığımız coğrafyayla ilgili olarak bir yerel tarih çalışması olmayı hedefleyen bu çalışmamız öncelikle XV. – XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin Anadolu Eyaletinin bir parçası olan Aydın Sancağı'nda bulunan yerleşim birimlerinin isimlerini tespit etmeyi, bu yerleşim birimlerinin ekonomik ve nüfus ile ilgili potansiyellerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Bu defterde ayrıca köy, kasaba ve kentlerde yaşayan insanlar, üretimleri, tasarruf ettikleri toprak miktarlarını ve bazı meslek gruplarını kaydetmiş olan Osmanlı bürokrasisinin bölgeye bakışını da görmekteyiz. Tez kaynağımızın daha önce bazı bilimsel çalışmalarda kullanılmasına rağmen bir bütün olarak transkripsiyonunun yapılmamış olması tezin değerini arttıran bir gelişmedir. Bu çalışma yapılırken aynı coğrafyaya ait daha önce enstitümüz tezleri arasında bulunan çalışmalardan da karşılaştırma yöntemiyle yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Batı Anadolu, Tahrir, Köy, Mahalle, Aydın Sancağı, Tımar, Vergi.

NAME-SURNAME: Hamza SARIKAYA

TITLE: Transkription and Evaluation of 0008 Numbered Land Register.

ABSTRACT

Located in the Prime Ministry Ottoman Archives in Istanbul TT 0008 numbered and Ottoman Sanjak of Aydin Land Register is the main source of the Master thesis. This is our work before doing the transcript has not been, but in general in the Ottoman land system, who studies by historians known and most early term Deed Book one of these books, special Aydın ensign important information regarding contain.

XV. Intellectuals in the second half of the century the administrative, social and economic structure, but excludes Aydin become dominated by the Ottoman Empire in the historical process from the development has been focused on . In geography we live on a local history project of our work that aims to be the first XV. - XVI. century Anatolia Province of the Ottoman Empire, which is a part of the Sandzak is located in Aydin to identify the names of settlements, economic and population of these settlements are intended to identify potential.

This book also villages, towns and people living in cities, production, savings, and the amount of land they have recorded with some specific occupational groups view of the region in which we see the Ottoman bureaucracy. Theses our source, although previously used in some scientific studies to be made of the transcription as a whole to enhance the value of the thesis is a development. This work is being done by the same geography before our institute located between theses studies will be utilized by the comparison method.

Keywords: Ottoman, West Anatolia, Tahrir, Village, Neighborhood, Aydin ensign, Grooming, Tax.

ÖNSÖZ

Elimizdeki çalışma 0008 numaralı 1480 (H. 896) tarihli Aydın Tapu Tahrir Defteri kaynak alınarak yapılmıştır. Bu ana kaynağın yanı sıra ilgili basılı kaynaklar da taranmış ve bir senteze ulaşılmıştır.

Bu çalışmada XV. yüzyılın ikinci yarısına ait 0008 numaralı Tahrir Defterinin özellikleri, mahiyeti, Aydın'ın coğrafi konumu, önemi, tarihi, sosyal, ekonomik ve idari yapısı incelenmiş ve Aydın'ın idari, sosyal ve ekonomik yapısıyla beraber ele alınmış ve Aydın'ın erken dönem Osmanlı hâkimiyeti tarihi hakkında katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

İncelediğimiz asli kaynağın Tapu Tahrir defteri olması ayrıntılı bilgilere ulaşmamız açısından bir avantaj sağlamıştır. Fakat tüm bu bilgileri inceleyip bir araya getirmek hem zaman açısından hem de birikimimiz açısından mümkün olmamıştır. Ama konumuzu aydınlatacak kadar bilgiye ulaşmamız mümkün olmuştur.

Aydın'ın erken Osmanlı dönemi XV. yüzyılın ikinci yarısına ışık tutan araştırmamız, kentin Osmanlının daha sonraki dönemlerine ait yapacağımız araştırmalar için bize ilk kaynağı oluşturmaktadır. Başka bir deyişle bu bilgilerin, yapılacak yeni araştırmalarda bizi daha iyi neticelere ulaştıracağını ümit etmekteyiz. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin en eski tarihli tapu tahrir defterlerinden birisi olan bu defter, genel olarak XV. yüzyıl Osmanlı sosyal ve ekonomik tarih çalışmalarında da önemli katkı yapabilecek bir kaynaktır.

Osmanlı'da toprak sistemi konusunda çalışmaları olan tarihçiler tarafından bilinen ve en erken dönemli Tapu Defterlerinden birisi olan bu defter, özelinde Aydın Sancağı ile ilgili önemli bilgiler ihtivâ etmektedir. XV. yüzyılın ikinci yarısında Aydın Sancağı'nda bulunan yerleşim birimlerinin isimlerini saptamaya çalışılırken yerleşim birimlerinin özellikle nüfusun ekonomik boyutunu açığa çıkarmaya çalışacağız. Ayrıca köy, kasaba ve kentlerde yaşayan insanlar, üretimleri, tasarruf ettikleri toprak miktarı ve bazı özel meslek gruplarıyla kaydetmiş olan Osmanlı bürokrasisinin bölgeye bakışını da görmeye çalışacağız.

Bu çalışmada konu seçiminde ve defterlerin transkripsiyonunda yardımcı olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bülent Çelik'e, yazım aşamasında maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

HAMZA SARIKAYA

AYDIN – 2014

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Ayr.	: Ayrıca
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev	: Çeviri
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Dos. No	: Dosya Numarası
DİE	: Devlet istatistik Enstitüsü
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Haz.	: Hazırlayan
H.	: Hane
h.	: Hicri
İ. A.	: İslâm Ansiklopedisi
Mad	: Madde
M.	: Miladi
Orm	: Orman
R	: Rumi
s	: sayfa
S	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKGM	: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vrk	: Varak Numarası

ÇİZELGELER LİSTESİ

GİRİŞ

XV. YÜZYILDA AYDIN LİVASINA GENEL BAKIŞ

I. COĞRAFYASI

Yurdumuzun Ege Bölgesi'nin güney bölümünde bulunan Aydın ili, doğuda Denizli, Batıda Ege Denizi, Kuzeyde İzmir ve Manisa, güneyde Muğla illeri ile komşu olup, günümüzdeki yüzölçümü 8007 km² dir.

Doğu-Batı doğrultusunda oluşmuş Büyük Menderes vadi tabanı, yer yer genişleyip daralarak il toprakları boyunca uzanır. Kuzeyde, Aydın dağları (Çamlık, Oyluk, Karlık, Malgaç, Cevizlik) güneyde Dandalas Çay'ı, Akçay ve Çine Çayı'nın vadi tabanları ile bu vadiler arasında yer alan Karıncalı, Madran ve Beşparmak dağ kütlelerinin büyük bölümü de Aydın ili sınırları içine girmektedir.[1]

Büyük Menderes vadi oluğunun kuzey ve güneyinde birbirlerine bazen yaklaşan bazen uzaklaşan iki dağ sırası yer alır. Kuzeydeki dağlar Aydın dağları genel adını alırlar. Dinar yakınlarından başlayarak Ege Denizi'nde son bulurlar. Bu kütle 300 km kadar uzunluktadır. Denize dik olarak uzandığı için kolayca aşılabilen bu dağlar, dar ve derin vadilerle parçalanmıştır.

Yerleşim birimlerinin çoğunluğu Büyük Menderes Ovası ve Çine ve Söke Ovası üzerinde kurulmuştur. Aydın'da Akdeniz iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Aydın her çeşit mahsulün yetiştirilmesi açısından uygun iklime sahiptir. Arpa, buğday, darı, bakla, sisam, fasulye, nohut ve patates yetiştirilir. Yaylalarda üzüm ve çeşitli meyveler yetiştirilmektedir. İncir, pamuk zeytin ve meyan kökü en önemli mahsullerdir. Büyük Menderes havzası ve dağları hayvancılık açısından da önemli bir yere sahiptir. Kış aylarının ılıman geçmesi ve otlaklarda her zaman ot bulunması sayesinde Aydın'da hayvancılık gelişme göstermiştir. Özellikle Söke ve Çine bu konuda öncelik göstermektedir. Havzada merinos cinsinden koyun yetiştirmeye de elverişlidir.[2]

---

[1] Gökbel- Şölen, *Aydın İli Tarihi*, Aydın, 1936, s. 7
[2] Gökbel –Şölen, *a.g.e.*, s.19

II. KONU

Çalışmanın temel amacı; Osmanlı Tımar sisteminin klâsik Osmanlı sancaklarından biri olan Aydın Sancağındaki yansımaları, görece içine kapalı bir birim olan Osmanlı köyünü temel birim olarak ele alıp incelenmektir. Bu defter sayesinde erken dönem Osmanlı Devleti'nin Aydın Sancağına bakışı, bu bölgeye biçtiği rol hakkında bilgilerin ortaya çıkması amaçlanmaktadır.

Tezin ana kaynaklarını oluşturan ilgili defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde TT_d_ 0008 numaralı defterdir.

III. İNCELENEN DEFTERE AİT SİYASİ DÖNEM

1148 senesinde Fransa Kralı VII. Louis kumandasında yapılan II. Haçlı seferi sırasında Türk ülkesine girmek için Menderes Vadisi'ni takip etmiş, bu şehre uğramayıp Denizli'deki Laodikya'yı geçtikten sonra Sultan I. Mesut'un kuvvetleri tarafından perişan edilmiştir. Bizanslılar tarafından bölge geri alınmışsa da 1177'ye doğru II. Kılıçaslan'ın kuvvetleri tarafından zapt edildi, fakat hemen sonra İmparator Manuel burayı geri almayı başardı. Şehir 1280'e doğru sahil beyi Menteşe Bey'in akınlarına uğradı ve mücadeleler sırasında harap oldu. 1282'de Menteşe Bey tarafından kesin olarak Türk hâkimiyeti altına alındı.[3]

Anadolu Selçuklu Devleti'nin son zamanlarında bir süre Menteşe Bey'in damadı ve Batı Anadolu'nun bir kısım sahillerinin fatihi Sasa Bey'in elinde kalan şehir,[4] Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından ele geçirildi. Mehmet Bey her ne kadar olsa beyliğin kurucusu olarak geçiyorsa da "Aydınoğluları" ismini aşiret ya da kurucusuna izafeten verilmiş olduğunu sanıyoruz. Kitabelerde sürekli olarak "Aydın oğlu" ve "Aydın kızı" tabirlerine rastlanması, somut bir bulgu olması soyun başının, "Aydın" isimli bir şahsiyete dayandığını işaret etmektedir. Bu nedenle, Mehmet Bey'in beyliği babası ya da ecdadından biri olarak kabul edebilecek bir şahsiyet

---

[3] Darkot, "*Aydın*", s.62; Emecen, "*Aydın*", s.235

[4] Paul, *Menteşe Beyliği XIII: - XV. Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine ait Tetkik, (çev. O.Ş. Gökyay)*, Ankara 1986, s.17-18-26-36

adına kurmuş olması güçlü bir ihtimaldir.[5] Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından fethinin ardından Güzelhisar adını alan bu şehre, bu Mehmet Bey'in aile ve belki soy ismine nispetle, Aydın Güzelhisar denmiş olabilir.[6] İlk olarak Yıldırım Beyazıt döneminde Osmanlı hâkimiyetine alınan Aydın, Timur'un Anadolu'yu istilası sırasında yeniden Aydınoğullarının eline geçmiş ve son olarak 1426 yılında II. Murat burayı kesin olarak Osmanlı topraklarına katmıştır.[7]

II. Bayezıd (1481-1512) devrinde Anadolu'da 17 sancak bulunuyordu.[8] 1530 yılı tahririne göre 17 sancaklı Anadolu Eyaletinde toplam 160 kaza, 154 nefs-i şehir ve kasaba, 12527 köy ve 1969 cemaat bulunmaktadır.[9] Ancak incelediğimiz tarihte Aydın Sancağının sınırları, kentin şimdiki sınırlarından çok farklıdır. Kuzeydeki Aydın Dağlarının (Çamlık, Oyluk, Karlık, Malgaç, Cevizlik) kuzey ve güney eteklerindeki yerleşim birimleri ve güneyde Menderes nehri arasındaki bölge Aydın Sancağı olarak isimlendirilmişti. Bu alan Batı'da zaman zaman İzmir ve Karaburun'a, Doğu'da ise Bozdoğan ve Sart' a dek uzanıyordu. Osmanlı hâkimiyeti altına girdikten sonra Aydın ili, Aydın Sancağı adı altında Anadolu Beylerbeyiliğinin merkezi olan Kütahya Sancağına bağlanmıştır.

Aydın Sancağı 1530 yılında 13 kazadan oluşmaktaydı. Bunlar sırasıyla Tire, İzmir, Çeşme, Ayasuluğ, Birgi, Güzelhisar, Alaşehir, Kestel, Yenişehir, Sart, Bozdoğan, Arpaz ve Sultanhisar'dır.[10] 1532-1533 yıllarında düzenlenen tahrir defterinde ise kaza ayrımı yapılmamıştır. Cemaatlerin bağlı bulundukları kazalara bakıldığında 1530 yılında ki kazalardan farklı olarak Nazilli kazasının adı geçmektedir.[11] Evliya Çelebi Aydın Sancağının kazalarının Tire, Fevana, Bergâs-ı kebir, Bergas-ı sâgir, Maden, Bayındır, Birgi, Sart, Balyanbolu, Kilis, Güzelhisar, Köşk, Sultanhisar, Nazilli, Arpaz, Amasya ve Vakıf kazası olarak İnegöl, Alaşehir

---

[5] Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968, s.7-14
[6] Darkot, "*Aydın*" , s.63
[7] Emecen, "*Aydın*", s.235
[8] Bu sancaklar; Kütahya, Saruhan (Manisa), Hüdâvendigar (Bursa), Aydın, Menteşe (Muğla), Bolu, Hamid (Isparta), Ankara, Kalgırı (Çankırı), Kastamonu, Karahisar-ı Sahip (Afyon), Kocaeli, Biga, Karesi(Balıkesir), Sultanönü (Eskişehir), Aliyye (Alanya), Teke (Antalya). Bkz. *M. Çetin Varlık, "Anadolu Eyaleti Kuruluşu Gelişmesi", Osmanlı(Teşkilat) VI*, s. 123.
[9] T:C: Başbakanlık Devlet Arşivi Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 27, "166 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)", 1995, Ankara, s. 9 ve Yayın No: 20 "438 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)", 1994, Ankara. s. 2
[10] 166 numaralı Muhasebe Defteri, s. 371-476
[11] TD 176 numaralı Mufassal-Yörükan-ı Defterinin, s.141-214.

olduğunu belirtmiştir.[12] Aydın İli, Aydın Sancağı olarak Osmanlı idari teşkilatlanmasında adı geçen şehir, Anadolu Beylerbeyliğine bağlı Vilâyetler içinde görülmektedir.

XV – XVI. yüzyılda Anadolu Eyaletine bağlı Aydın Livası içerisindeki bağlı kazalar ise şunlardır; Tire, Birgi, Güzelhisar, Sultanhisar, Kestel, Arpaz, Bozdoğan, Yenişehir, Sart, Alaşehir, İzmir, Urla, Çeşme ve Ayasuluğ idi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Aydın Sancağı'nın sahil kesimindeki bazı kazalardan Kaptan Paşa adı verilen yeni bir eyalet teşkil edildi ve İzmir, Ayasuluğ, Çeşme, Söke, kazaları Sığla Sancağına bağlandı.[13]

XVII. yüzyılda Tire'nin Sancak merkezi Güzelhisar'ın (Aydın) ise kaza merkezi olduğunu görüyoruz. Ayrıca XVII. yüzyılda Aydın Sancağı'nda ki kaza sayısı artmış eski kazalara Bayındır, Balyanbolu, Keles, Köşk, Amasya ve İnegöl kazaları da eklenmiştir.[14] Dönemin diğer bir kaynağı olan Cihannüma'da ise Aydın Livası'nın sınırları ve kazaları şu şekilde verilmiştir. Kuzeyde Manisa, Batıda Sığla, Güneyde Menteşe, Doğuda ise Kütahya'dır. Kazaları Arpaz, Alaşehir, Amasya, Ortakçı, Ayasuluğ (Sığla'ya tabi), İnegöl (Aydın), Balyanbolu, İnebayındır, Birgi, Bozdoğan, Tire, Sart, Sultanhisar, Karacakoyunlu (diğer adı Tire Bölmesi), Kestel [diğer adı Nazlı (Nazilli olmalı)], Keles, Güzelhisar, Köşk, Vakıf, Yenişehir, Gönik (Göynük?), Kestre (Kestel?), Bayramoğlu (Karakoyunlu)'dır.[15]

IV. KAYNAKLAR

TT_d 0008

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 0008 numaralı kayıtlı bulunan 1480 tarihli Tapu Tahrir Defteri Aydın Sancağı hakkında geniş bilgiler veren ve kronolojik

---

[12] Dağlı, Kahraman, Dankoff, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 306*, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa *452 Numaralı Yazmaların Mukayeseli Transkripsiyonu*-Dizini XI. Kitap, İstanbul 2000, Yapı Kredi Yayınları. *Ayrıca Bergasu kebir ve Bergasu sagir olarak okunan yerleşim birimleri Bergos-ı Kebir (Büyük Bergos) ve Bergos-ı Sagir (Küçük Bergos) şeklinde* olmalıdır.
[13] Başar, *Osmanlı Eyalet Tevcihâtı (1717-1730),* Ankara 1997, s.18; Akın, *Aydın oğulları Tarihi Hakkında Kısa Bir Araştırma*, 1968 Ankara, s.86
[14] Akın, "*Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma"*, s.87; Emecen, a.g.m, s.236
[15] Çelebi, *Cihannüma*, İbrahim Müteferrika Baskısı, s.636

olarak bakıldığında ilk önemli belge niteliği taşımaktadır. Defter 780 sayfadan oluşmakta, 30X11 ebadında olup ciltli ve ebrusuzdur.

Ayrıca bazı sayfalar (93, 227, 357, 407, 449, 469, 527, 686) numaralı boş sayfalardır. Numaralandırılmamış boş sayfalar ise; 93 – 94 (2 sayfa), 227 – 228 (2 sayfa), 407 – 408 (2 sayfa), 449 – 450 (2 sayfa), 527 – 528 (2 sayfa), 686 – 687 (2 sayfa)'dır ve 757 – 39 sehven atlatılmış olup 633 mükerrer numaralamadır. Defterin 599. – 682. ve 683. sayfalarında görüleceği üzere incelenen defter (H. 896 - M.1480) yılına denk gelmektedir.

V. YAZI STİLİ

Osmanlı devleti mali defterlerde siyakat yazısı ve divan rakamlarını kullanmıştır.[16] Siyakat yazısı herkesin okuyamayacağı ancak uzmanının okuyabileceği çoğunlukla mali işlerde kullanılan kimilerine göre şifreli bir yazıdır. Ancak Sait Öztürk'e göre siyakat yazısı kesinlikle bir şifre değil, bir meslek dilidir. Öztürk: *"Bu yazı bir meslek dili olarak kullanılmış özel bir yazı çeşididir. Muhasebeciler daha hızlı ve çabuk olmak için bu yazıyı kullanıyorlardı. Doktorlar, mühendisler kendi aralarında nasıl birtakım terimleri kullanıyorsa, siyakat da muhasebecilerin kendi aralarında kullandıkları meslek dilidir"* demektedir.[17] Bu özel yazı türü hem devasa veri ve bilgilerin çok daha kısa zamanda ve kolaylıkla, karmaşıklığı önleyecek ve az yere çok bilgi sığdıracak şekilde kayıt altına alınmasına imkân tanırken hem de ilgili olmayan kimselerin okumasını ve anlamasını önleyerek bir çeşit gizlilik ve güvenlik önlemi anlamına gelmekteydi. Kimilerine göre bu, mali konularda hile yapılmaması için aynı zamanda iyi bir önlemdi.[18] Dolayısıyla siyakat yazısını amacına uygun biçimde kullanabilmek veya bundan istifade edebilmek için bu konuda ihtisas yapılmış olması icap etmektedir. Dün olduğu gibi bugün de siyakat yazısını okuyabilecek uzman ve akademisyen bulmak oldukça zordur. Sözlüklerde "siyakat" teriminin anlamı, "muhasebe kaydında kullanılan bir tür yazı, muhasebe senetlerinde, belgelerinde kullanılan yazı ve divan rakamı" olarak geçmektedir. Bir

---

[16] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Elker, *(1989), Divan Rakamları*, (2.Baskı) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
[17] Öztürk, (1996), *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi*
[18] Uzunçarşılı'dan aktaran Elitaş vd. 2008:161

sözcük olarak ise "siyakat"in, Arapçadan gelen sevk, öne sürme, ileri götürme anlamına geldiği belirtilmektedir. İsmail Otar'a göre "siyakat" aynı zamanda muhasebe anlamına gelmektedir.[19] Siyakat yazısı yalnızca muhasebe için geliştirilmiş özel bir yazı dili olup -Arapça ve Farsçaya yakın- harekesiz harflerden oluşmaktadır. Siyakat yazısında bir harf bazen bir kelimeye bazen bir cümleye hatta bazen de bir terime karşılık gelebilmektedir.

Osmanlıca, Arapça ve hatta Farsça biliyor olmanın dahi çoğu zaman okuyup anlamaya yetmediği özel uzmanlık gerektiren bu özel muhasebe dilinin -siyakat yazısı ve divan rakamlarının- Osmanlı'da asırlarca kullanıldığı başlıca alanlar aşağıdaki gibi tespit edilebilir.[20]

- Siyakat muhasebe eğitim ve öğretiminde kullanılmıştır.
- Siyakat muhasebe kayıtlarında ve belge düzeninde kullanılmıştır.
- Siyakat devletin mali düzenini oluşturan kayıt ve belgelerinin yanı sıra nüfus ve tapu kayıtlarında kullanılmıştır.

Siyakat yazısı bir Osmanlı icadı değildir. Ancak kökeni konusunda da bir görüş birliği yoktur. Siyakat yazısını Emeviler'e kadar götüren görüşler vardır. Başka bir görüşe göre siyakat yazısı ilk olarak Abbasiler tarafından icat edilmiş ve Irak'ta kullanılmıştır.[21] Siyakat rakamlarının tüm orta doğuda Abbasi devletinden bu yana mali işlerde kullanıldığı bilinmektedir. Bu konuda bir başka görüşe göre yazının menşei İran'dır ve siyakat yazısı Abbasilere İran'dan geçmiştir. Nitekim siyakat yazısının Anadolu'ya girişi Selçuklu devleti zamanında İran yoluyla olmuştur. Asıl ismi Erkam-ı Divaniye olan siyakat rakamları siyakat yazısı ile beraber kullanıldığı

---

[19] Otar, (1984), *Risale-i Felekkiye "Kitab-us Siyakat" Hakkında, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 37 (Ağustos).

[20] Güvemli, (1995), *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi*, I.Cilt, s.92.

[21] Elker (1989), *Avusturyalı Von Kremer'in yayınladığı, Abbasi devletinin 918 yılına ait gelirlerini gösteren bir belgeden bahsetmektedir. Abbasi halifelerinden el- Muktedir Billâh Cafer'in veziri Ali bin İsa tarafından yazıldığı tespit edilen bu belgede siyakat yazısı ve divan rakamları kullanılmıştır. Abbasilerde siyakat yazısını gösteren daha eski bir vesika henüz bulunamadığından Von Kremer'in yayınladığı bu evrak büyük bir ihtimalle en eski vesika olup tarihi bakımından büyük önemi haizdir. Emevi Devleti'nin yıkılıp yerine Abbasilerin geçmesi sürecinde yaşanan savaşlar esnasında, devletin vergi ve tapu kayıtlarını içeren arşivlerin kaybolmuş olması daha eski vesikalar bulunamamasının önemli nedenlerinden biri olabilir. Vergi nispetleri, toprak kayıtları ve nüfus bilgileri gibi maliyeye temel teşkil edecek belgelerin imha olması, mali sitemi tamamen kontrolden çıkarmıştır*. Elker, 1989; Demirci'den aktaran Elitaş vd. 2008:6.

için bu isimle anılmıştır.[22] Daima Farsça ibareli muamele kayıtlarıyla birlikte kullanılagelmiş olması İran taraflarından Anadolu'ya girmiş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Malazgirt zaferi Anadolu'nun kesin şekilde zaptını ve Selçuklu Devleti'nin kurulmasını sağlamış olduğuna göre II. yüzyılın sonları siyakat yazısı ve divan rakamlarının Anadolu'ya giriş tarihi olarak kabul edilebilir. Osmanlı aldığı bu yazı ve rakamları daha da geliştirmiş ve asırlarca devletin ekonomik, mali hatta demografik olay ve işlemlerinin ilgili defterlere kaydında başarılı biçimde uygulayarak devlet idaresinde muvaffak ve muktedir olmuştur. Diğer bir ifadeyle asırları aşan Osmanlı muvaffakiyetinde kurulan sağlam ve güçlü bir devlet muhasebe sisteminin önemli rol oynadığı kabul edilmelidir. Bu yazı ile Tahrir kayıtları tutulmuş ve bu kayıtlar Osmanlı maliyesinin en temel kaynakları arasına girmiştir.

VI. YÖNTEM

İncelenen defter ile Osmanlı Devleti zamanında Aydın Sancağı hakkında ilk önemli bilgileri açığa çıkarılmaktadır. 1480 yılına ait olan 008 numaralı Tapu Tahrir defteri sancak içerisindeki yerleşim birimlerinin ve burada yaşayan halkın sosyo-ekonomik yaşantısını anlatmaktadır.

Bu çalışma için XV. yüzyılın ikinci yarısında Aydın Sancağı sınırları içinde bulunan kazalar; Birgi, Fota, Yarınca, Ayasuluğ, Tire, Kestel, Sart, Mastaura, Üzümlü, Alaşehir, İnegöl, Vakf, Arpas, Bozdoğan, Ortasiyye, Sultanhisar, Köşk, Güzelhisar, Yenişehir, İzmir'dir. Bu dönemde Aydın Sancağında 20 kaza ve bunlara bağlı nahiye, köy ve mezraların isimleri ve sayıları hakkında geniş bilgiler vermektedir. Ayrıca bu dönemde Osmanlı Devleti'nde az bulunan çeltik (pirinç) yetiştirilmesi ve pamuk üretiminin yaygın olması defterin önemini arttırmaktadır.

Yapılan değerlendirmeler neticesinde 1480 yılında Aydın Sancağı hakkında coğrafya, tahrir, tımar sistemleri, yerleşim birimleri ve pamuk, çeltik üretimi yüksek lisans tezinin ana konusunu oluşturmaktadır. Burada temel olarak bu defterlerdeki idari birimlerde bulunan köy ve mezralar tespit edilecektir.

---

[22] Geniş bilgi için bkz. Otar, *(1991), Muhasebede Siyakat Rakamları*, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR EKONOMİK TARİH KAYNAĞI OLARAK TAHRİRLER VE TAPU TAHRİR DEFTERLERİ

1.1. TAHRİR DEFTERLERİ

Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altında kalan ve tımar sisteminin tatbik edildiği sahalarda idari, askeri, zirаî ve mali birçok hususların tespit ve teşkili için geniş tahrirlerin yapıldığı malumdur.[23] Osmanlı arşivlerinden bugüne miras kalan 95 milyon adet belge ve 360.000 adet defter olduğu bilinmektedir.[24] Söz konusu 95 milyon belgenin 15 milyonunun, 360.000 defterin de 180.000'inin muhasebe ile ilgili olduğu tahmin edilmektedir.[25] Bu ise Osmanlı'da devlet muhasebesi düzeyinde her yıl (yalnız bugüne ulaşanlar ile hesaplandığında) ortalama en az 300 defter tutulduğu ve 25 bin adet belge düzenlendiği anlamına gelmektedir. Defter ve belgelere ilişkin bu sınırlı istatistikler bile Osmanlı Devleti'nde muhasebeye verilen önemin bir göstergesi olarak ifade edilebilir.

Her ne kadar Osmanlıların tahrir usulünü ne zaman uygulamaya başladıklarını kesinlikle bilmiyorsak da 1431 tarihli en eski defterden ve diğer bazı delillerden Osmanlı merkezi hükümetinin XIV. yüzyılda defter kullandığını anlıyoruz.[26] Fatih devri kanunları arasında zikredeceğimiz gibi sadece İslâm dünyasında değil, belki de bütün dünyada ilk tapu kanunu diyebileceğimiz 22 maddelik "*Kanunnâme-i Kitabet-i Vilâyet*" Fatih devrinde hazırlanmış ve sonraki bütün tapu tahrir defterleri, bu kanunnâmedeki esaslara göre tanzim olunmuştur.[27]

Sultan itibarlı ulema ya da dürüstlüğü ve adaletiyle ünlü bürokratlar arasında işi bilen bir tahrir emini tayin eder eline onu gerekli her türlü yetkiyle donatan özel bir belge verir, tebaası ile kadı dâhil bütün yerel makamlara da

---

[23] Gökçınar, *16. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Kazası*, Ankara, 2007, s. 4 – 5

[24] Bu mirasın % 90'ı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, %10'u Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Tapu ve Kadastro Arşivi, Deniz Arşivi, İstanbul Müftülüğü, Yıldız Sarayı ve Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde muhafaza edilmekte olup bu sayılara Balkan ülkelerinde tutulan defter ve belgeler dahil değildir.

[25] Elitaş, Cemal, Aydemir, Oğuzhan, Güvemli, Oktay, Erkan, Mehmet, Oğuz, Mustafa ve Özcan, Uğur, (2008*), Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi,* s. 143

[26] Öz, *XV. ve XVI. yy da Canik Sancağı*, T.T.K.1999, Ankara, s.7.

[27] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, c.I, s.10

görevinin ifasında emin'e itaat edip yardımcı olmalarını emrederdi. Tahrir eminlerine verilen talimata göre, tespit ve kayıt işleri büyük bir dikkat ve hassasiyetle şu şekilde yapılırdı.[28] Tahrir emin'i inceleme ve araştırmalarına mahallinde, gerçek durumu bir önceki tahrir defterinde okuduklarıyla karşılaştırarak başlardı. Örneğin bir köye geldiğinde, köyün yaşlılarını, vakıf mütevellilerini ve askerileri, ellerindeki bütün belge ve senetlerle birlikte huzuruna çağırırdı. İlk olarak her köylünün elindeki toprak itibariyle statüsü gözden geçirilir ve çift resmi bağlamında ödemesi gereken vergiler saptanırdı. Tek tek her tımar ve zeamet sahibinin, kendi bağımlı reâyâsını vergi mükellefi olacak konumdaki yetişkin oğullarıyla birlikte tahrir eminin önüne çıkarması gerekiyordu. Deftere yazılmaktan kaçma girişimleri hayli sık olduğundan sipahiler bu konuda uyarılırdı. Yaşı tutmayanları kaydettirdiği ya da Osmanlı tebaasından aslında vergilendirilmesi gereken herhangi birini sakladığı anlaşılan sipahiler cezalandırılıp azledilir, buna karşılık tahrir eminini ek gelir kaynaklarından haberdar eden sipahiler ödüllendirilirdi.[29] Tahrir uygulamalarının, devlete taşrayı kontrol etmek, bir eyalet ordusuna sahip olmak ve herhangi bir mali örgüt kurma zahmetine katlanmadan taşradaki gelirleri toplayıp tevzî etmek imkânını sağlayan tımar sistemiyle yakından bağlantılı olduğunu, daha doğrusu tımar sisteminin düzgün bir şekilde işlemesinin tahrir usulünün titizlikle uygulanmasına bağlı olduğunu bildirmemiz gerekir.[30]

Türkiye'de Osmanlı tahrir defterleri üzerindeki araştırmalara öncülük eden ve bu defterlerin sahip olduğu zengin içeriği bilim dünyasına ilk tanıtanlardan Ö.L. Barkan söz konusu defterlerin düzenleniş tarzı ve kâtiplerin gösterdiği titizliği şöyle dile getirmiştir: *"...binlerce köy halkının ayrı ayrı isimlerini sıralayan, milyonlarca rakamı kaydeden ve bu sebeple zaruri olarak monoton, göz yorucu ve can sıkıcı olması lazım gelen bu istatistik kütükleri, dikkate şayan bir basitlik ve teknik mükemmeliyetiyle tanzim edilmiştir. Kendileriyle ünsiyet etmiş kimseler için, onlarda aranılan herhangi bir malumatı bulmak, bugün modern usullerle tanzim edilmiş olan bir katalog veya istatistik kitabını karıştırmaktan daha kolaydır. Binlerce ciltlik mevzubahis istatistik kütüklerini tanzim eden ellerin maharet ve ihtimamı ile yazı ve rakam şeklinin intihabı, sahifeleri doldurmak ve bağlamak işlerinde hâkim olan*

[28] Gökçınar, a.g.e. s. 6
[29] Güneş, *"Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler"*, Türk Dünya Araştırmakları Dergisi, s.3
[30] Öz, *a.g.e.* s. 5.

zevkin asaleti ve kullanılan malzemenin ve cildin nefaseti ise, bize bu eski istatistik defterlerini canlı bir dekor ve resim seyreder gibi iç açarak ve hayranlık duyarak tetkik etmemizi mümkün kılmaktadır.”[31]

1.1.1. TAHRİR SİSTEMİNİN ESASI

Osmanlı tahrir-i vilâyet sistemi, aslında İmparatorluk düzeninin temeli sayılan belirli bir fiskal-sosyal düzeni ayakta tutmak için gerekli bir sayım sistemidir. Bütün tarım sektörü ile köylü sınıfını kucaklayan bu fiskal-sosyal düzen, Roma döneminde *jugum-caput,* Bizans'ta *zugokefali*, Osmanlılarda *çift-bâ-hane* terimiyle gösterilir.[32]

Tarım ekonomisinde önemli görüşleri ileri süren V. Chayanov'a göre, bu üretim teknolojisi, kapitalist toplumdaki kapital gibi, insanlık tarihinde belli bir sosyal düzenin belirleyici bir temel kurumunu oluşturmuştur. Sistemin devamı su temel olguya bağımlıdır: normal şartlarda her köylü ailesi bir çifte ve çiftliğe sahip olmalı ve bu durum garanti altına alınmalıdır.[33] Çiftçi ailenin, kendi geçimi, yeniden üretim için gerekli tohumu ve devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için, çiftlik bütünlüğü, toprak tasarrufu ve köylü emeği bir üstün otorite tarafından korunmalıdır. Çiftlik bozulup dağılırsa veya mülk olarak kişilerin kontrolü altına düşerse, reâyâ emeğini hakkıyla kullanamaz, verim düşer, çiftçi ailesinin geçimi güçleşir, devlet vergisini alamaz. Osmanlı kanunlarının, çiftliklerin bozulmamasını, angaryaların mümkün mertebe kısıtlanmasını emreden maddeleri, ancak bu çerçevede anlaşılabilir. Köylü ile imparatorluk çıkarları, bu sistemin tutunması ve korunmasıyla hayatî biçimde ilişiklidir. İmparatorluk idaresinin temel siyaseti bu gerçeğe dayanır.[34]

İmparatorluk bürokrasisi, bu düzeni tutmak için sürekli kontrol ve teftiş yapmak, değişiklikleri izlemek zorundadır. Bu da, zaman zaman çift-hanelerin ve

---

[31] Akgündüz, Ahmet ve Öztürk, Said, (1999), *700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul. s. 477
[32] Ünal, *Osmanlı Merkez ve Taşra Teşkilatı,* Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2708, s.113
[33] İnalcık,(1954) *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara, özellikle Giriş: XI-XXXVI.
[34] Barkan, "*Türkiye'de İmparatorluk Devrinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri",* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, II (1940-1941), 20-59, 214-247

öteki tarım işletme birimlerinin durumunu ve vergi nispetlerini tahrir etmek, yani yerinde yoklamalar yaparak defterlere geçirmekle olur. Sosyal demografik faktörler etkisiyle durum değiştiği, başlıca da yeni nesil aileler yeni topraklarda yeni çiftehaneler kurdukları zaman, tahrirleri yenilemek zorunludur. Böylece, tahrir sistemi, sadece devlet vergilerini tespit etmek için değil, bu vergi kaynaklarını saptamak ve sürdürmek, bir kelime ile çifthane düzenini korumak için yapılır. Başka deyimle, tahrir; bu nizâmı bozmaya yönelik hareketleri önlemek, köylü toprak tasarruflarını korumak için yapılan hayatî bir bürokratik önlem ve vergi statüsünü belirleyen bir ana kütüktür. Kadılara, verdikleri hükümlerde bu defterlerdeki kayıtları, kanunlardan önce dikkate almaları emredilmiştir; zira haklar en son ve kesin şekliyle bu defterlerde saptanmıştır. Böylece tahrir defteri, yalnız vergi yükümlülüğünü değil, aynı zamanda köylünün haklarını ve statüsünü kayda bağlayan bir belgedir. Sipahi ve reâyâya, bu hakları kişisel olarak korumak için defterden tasdikli "suret" (kopya) verildiği olgusu burada kayda değer.

1.1.2. TAHRİR UYGULAMASI

Tahrir işi, *il yazıcısı, muhâbir-i vilâyet* veya *tahrir emini* denilen, bu iste bilgili ve doğruluğu ile tanınmış birinin emanetine Padişah'ın bir beratıyla verilir. Emin, Osmanlılarda, genel olarak herhangi bir iş üzerinde malî tasarruf ve kontrol hakkı verilmiş maaşlı mutemede kimse manasında kullanılmaktadır.[35] Büyük tecrübe ve bilgi isteyen, çok mesuliyetli ve aynı zamanda rüşvet ve yolsuzluğa elverişli tahrir emanetine çoğu zaman nüfuzlu beyler, ulema ve kadılar tayin olunurdu. Tahrir eminlerinin başlıca görev ve yetkilerini ve tahriri ne şekilde yaptıklarını öğrenebilmekteyiz.[36]

- Emin, tahririne memur olduğu vilâyette, her kazada o yerin kadısı ve tımarlılarını toplar, teftiş daima birlikte yapılır.[37] Kadılar, hiç bir gelir

[35] Hassa-i hümayunum umuruna mübâşir olan emin..." Barkan, *XV. ve XVI. asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda ziraî ekonominin hukukî ve malî esasları, I, Kanunlar*, İstanbul, 1943. s. 102

[36] Barkan, Neşrettiği Vesikalar, *iktisat Fakültesi Mecmuası*, cilt II, sayı 2, s. 221-228. Barkan, Kanunî devrine ait olduğunu kaydettiği tarihsiz bir tahrir nişanı suretini neşretmiştir. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, cilt II, sayı 1, s. 39-44.

[37] Nişandaki ifadeden, sancaktaki bütün tımarlıların komisyonla birlikte hareket edecekleri gibi bir mana çıkarsa da, her bir kazaya gidildiği zaman oranın tımarlılar komisyonda hazır bulunacaktır,

kaynağının hariç kalmamasına bilhassa dikkat edecekler, yani böylece eminleri hazine namına kontrol edeceklerdir.[38]

- Hasların mübaşirleri, zeamet ve tımar, evkâf ve emlâk sahipleri, muaf ve müsellemler, bir kelime ile berat gelir tasarruf eden herkes, ellerindeki beratları, suret-i defterleri, temessülleri ve mahsulât defterlerini emine teslim edeceklerdir. Eminler, bu kıymetlerin tayini için kadılardan yerel narhı gösteren hüccetler getireceklerdir. Bütün vergiye tâbi nüfus ve gelir kaynakları tamamıyla deftere geçecek, bir şey hariç bırakılmayacaktır.

- Reâyâ su şekilde yazılacaktır: Her sipahi, evvelce kendi üzerine yazılmış olan bütün reâyâyı emin önünde toplayacak, yalnız vergiye tâbi olan yetişkinleri yazdıracaktır. Vergiye tâbi olmayan çocukları yazdıran veya gelir miktarını saklayarak az gösteren sipahilerin tımarları ellerinden alınacak ve mevkuf kaydedilecektir.[39] Bunların hâsılatı o yerin kadıları tarafından hazine adına zabıt olunacaktır. Bulunan fazlalıklar ayrı bir deftere kaydolunup, bir tımar sahibi uyarısıyla ile bulunmuş ise, kendisince zam yapılacaktır.

- Kadılar, haraç defterlerini eminlere teslim edeceklerdir. Avârız vergisi için her kadılığın hane adedi ve muafları dikkatle ve ayrı bir deftere kayıt ve tespit olunacaktır. O sancakta her türlü mahsul ve baç vergilerinin ne nikbette ve nasıl alındığı, vukua gelen değişiklikler, eski defterle karsılaştırılarak tespit olunacak ve merkeze bildirilecektir.[40]

şeklinde anlaşılmalıdır. Kadılar için de böyledir. Çünkü her kazada ayrı bir kadı vardır. Gerçekten nişanda daha aşağıda "Ol kadılık yazılıncaya değin mesfûrlar huzurunda eksik olmayalar" denmektedir. Öbür taraftan malûmdur ki, "bir tımara bir kadılıktan bir kadılığa bir kariye ve bir mezra‘a ilhak olunmaya, defterlerde dahi öyle tevzî‘ olunmuştur" *1519 tarihli Rum Vilâyeti Sipahi Kanunu*: Barkan, I. *Kanunlar,* 109.

[38] Barkan, Neşrettiği Vesikalar, *iktisat Fakültesi Mecmuası*, cilt II, sayı 2, s. 221-228. Barkan, Kanunî devrine ait olduğunu kaydettiği tarihsiz bir tahrir nişanı suretini neşretmiştir. İ*ktisat Fakültesi Mecmuası*, cilt II, sayı 1, s. 39-44.

[39] Buna mukabil reâyâ da vergiden kurtulmak için yazılmaktan kaçar. Bu gibiler sonradan hariç eminleri yahut kadılar tarafından bulunarak vergileri tahsil olunur. Barkan, *Kanunlar,* s. 190, 277.

[40] Hükümet merkezinde ve mahkemelerde ihtilafların halli için müracaat olunan sancak kanunnâmeleri, işte bu suretle meydana gelmektedir. Bu sancak kanunnâmelerinden yüzden fazlasını bir arada Ömer Lütfi Barkan neşretmiştir. Barkan, *Kanunlar,* s. 350-351.

Burada görülüyor ki, tahrir emini bu safhada, kadının ve dirlik sahiplerinin yardımıyla, eski mufassal deftere, istihkak sahipleri ve reâyâ elindeki vesikalara nazaran her türlü gelirlerde meydana gelmiş değişiklikleri ve en son durumu, yerinde tespit etmek ve merkeze bildirmekle görevlidir. Emin, bu suretle meydana gelen defter-i mufassal,[41] cizye defteri, zevâyid defteri ile sancak kanunnâmesi müsveddelerini ve yerel narh hüccetlerini tetkik ve tasdik olunmak üzere merkeze getirir. Orada mahsul vergileri, narha göre ayrı akça üzerinden hesaplanıp yekûn bağlandıktan ve onaylandıktan sonra emin için işin ikinci safhası başlar. Bu da, kesin olarak ortaya çıkan bu gelir kaynaklarının dirlik sahipleri arasında istihkaklarına göre taksimidir. Bundan önce tevzî ve tahsise dair hiç bir işlem yapılmaz. Tevzî, bunların ellerindeki Padişah beratı ve emirler ile beylerbeyi yaftası esas tutularak yapılır.[42] Emin, kendisine sunulan vesikaları inceleyerek her bir dirlik sahibine müstahak olduğu miktarda gelir tahsis eder. Tevzîat bittikten sonra ayrı bir defterde her birinin ismi altında, sadece bu gelirin miktarıyla nerede bulunduğunu tespit eder ve çoğu zaman basta bu tımarın ufak bir tarihçesini yaparak son istihkak sahibine hangi vesikaya (berat, beylerbeyi bitişi) istinaden verildiğini belirtir.

1.1.2. TAHRİR DEFTERLERİNİN İÇERİĞİ

Tahrir defterleri vergi mükellefi olan nüfus ve bu nüfusun ait olduğu yerleşim biriminden toplanan vergi gelirleri ve bu gelirlerin tımar sisteminin uygulandığı coğrafyada kurum ve kişilere dağıtımı ile ilgili bilgiler içeriyordu.[43]

Tahrir defterleri genellikle mufassal defterler, icmal defterler ve evkaf defterler olmak üzere üçe ayrılırlar. Mufassal defterlerde ilk olarak bir sancağın merkezi durumundaki 'Nefs' adı verilen merkez kaydolunur. Şehir ve kasabalarda

---

[41] Defter-i mufassal bir kanun mecmuasında şöyle tarif edilir: *"Defter-i mufassal her karyenin, reâyâsı ve 'öşrü ve resmi ve envâ'-i mahsulâtı yazılan defterdir". "*Paris Bib. Nationale, Suppl. turcs no. 69, s. 45b.

[42] Barkan'ın neşrettiği vesikalar İktisat Fak. Mec. II, 1, s. 45:II, 2, vesika no. XX, XXIII.

[43] Tahrir defterlerinin içerikleri konusunda Barkan, "*Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri I", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, vol. 2, 1940-41, 20- 59 Barkan ve Meriçli, *Hüdâvendigar Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988; İnalcık, *Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987; Öz, "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *Vakıflar Dergisi, supplement to the vol. XXII*. (1991), s. 429;

yetişkin erkek nüfus genellikle ‘müzevvec’ ve ‘mücerred’ yani evli ve bekâr ayrımı ile deftere geçer. Tüm vergilerden veya bir kısım vergilerden imtiyazlı olanlar da zaman zaman bu defterlere kaydolunur ve imtiyazlı durumları ile ilgili açıklama verilir. Yetişkin erkek nüfusun deftere geçirilmesinden sonra, o yerleşim biriminin gelir kaynakları ve tahmini gelir miktarı çıkarılır.[44]

Mufassal defterde, her köyde, her bir aile reisinin adı ve onun tasarrufundaki toprak miktarı kaba bir ölçekte de olsa yazılır. Merkezi kazaya bağlı her köy için, tahrir emini burada çiftresmi ve Hıristiyanlar için ‘ispençe’den, diğer vergilerden –cürm-i cinayet, gerdek resmi, deşt-i bani gibi- ortaya çıkacak toplam yıllık vergi miktarını tespit eder. Böylece her bir köyden elde edilecek gelir miktarı belirlenir.[45] Aynı biçimde sancağın diğer kazaları da mufassal deftere kaydolunur. Böylece defterlere İmparatorluğun yetişkin erkek nüfusu, haneler bazında aile reisinin adı altında girerdi. Bunların hukuksal statüleri, ekonomik ve sosyal pozisyonunun gereği olan yükümlülük ve imtiyazları ve tasarrufundaki toprağın miktarı kaydolunurdu. Defterler ayrıca toprak kullanımı, arı kovanları, değirmenler, hayvancılık ve benzerleri konusunda bilgiyi ve bu gelir kaynaklarının tahmini hâsıllarını da kaydederdi. Defterdeki kayıtlar tarımsal gelir kaynaklarının dökümü ile sınırlı değildi. Defterlerde gümrük gelirleri, ağırlık birimleri -bunların coğrafyasına göre ayrımla-, balıkçılık ve madencilik ile ilgili bilgiler de kayıtlıydı.[46] Mufassal defter hazır edildikten sonra icmal defteri hazırlanırdı. Bu defter gelir kaynaklarının has, zeamet veya tımar olmak üzere dağıtımını gösterirdi.

Evkâf defterlerinde ise sancak veya eyaletin tahririnden sonra oradaki vakıflar ile bunların gelirleri ve bu gelirlerin tahsis edildiği harcama kalemleri ve benzerlerinin içebildiği defterlerdi.[47] Defterlerde vergilerle ilgili bilgi toplanacak veya toplanmış vergi miktarlarını değil tahmini ve ortalama rakamları gösterirdi. Muhtemelen tahrirden önceki birkaç yılın mahsulünün yılbaşına düşen ortalaması alınarak hesaplanmışlardı. Dolayısıyla defterdeki bilgi tahririn yapıldığı yıldan önceki üç beş yıllık dönemin durumunu yansıtırdı. Defterlerde tahmini vergi hâsılları

---

[44] Öz, “a.g.e ”, s. 431.
[45] İnalcık, *The Classical Age*, s. 108.
[46] Barkan, *“Research on the Ottoman Fiscal Surveys”, Studies in the Economic History of the Middle East içinde*, edi: M. A. Cook, London, Oxford University Press, 1970, s. 163.
[47] Öz, “*a.g.e.*”, s. 432

için gösterilen nakdi değerler de merkezden daha sonradan belirlenen resmi fiyatlardı ve gerçek pazar fiyatlarının yansıtmazlardı.[48]

Osmanlı devleti yeni fethedilmiş bir bölgede tahrir yaptıracağı zaman ilk adım fetih öncesi kanunlar ve gelenekleri tespit etmek olurdu. Tahrir olunacak bölgede sadece şeriat ve Osmanlının diğer hukuksal prensiplerine aykırı olan uygulamalar iptal olunurdu. Diğerleri ise tahrir olunur ve padişahın onayına sunulmak üzere başkente gönderilirdi. Bundan sonraki tahrirlerde lüzumlu değişiklikler yapılır veya Osmanlı hukuksal düzenlemeleri eski düzenlemeleri değiştirirlerdi. Tahrirler ile merkezi idare yerel geleneksel yasaları bir araya getirir derler ve daha sonra örfi ve sultanî hukuk metinleri olarak yeniden yayınlardı.[49]

1.2. OSMANLI DEVLETİ'NDE TIMAR SİSTEMİ

Kuruluş devrinde, kuvvetli bir merkeziyetçi idarenin kurulması ve bazı siyasî şartların ortaya çıkardığı Osmanlı tımar sistemi, memleketin askerî gücünü olduğu gibi, ekonomik ve sosyal durumunu da doğrudan etkilemiştir. İmparatorlukta geçimlerim veya hizmetlerine mukâbil masraflarını karşılamak için bir kısım asker ve memurlara çeşitli bölgelerin gelirinin tahsis edildiği tımar sistemi, devletin en büyük süvari kuvvetini meydana getirmiştir.[50]

Tımar, Osmanlı İmparatorluğunda geçimlerini veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara muayyen bölgelerden kendi namlarına tahsil salahiyetiyle tahsis edilmiş vergi kaynaklarına ve bu amaçla tahsis edilen gelir kaynaklarından senelik geliri yirmi bin akçeye kadar olan dirliklerdir.

Osmanlı ekonomisinin temelini ziraî ekonomi oluşturmakta, tımar sistemi ise Osmanlı ziraî ekonomisinin esasını teşkil etmektedir.[51] Osmanlı Devleti, ziraî

---

[48] Öz, "*a.g.e.",* s. 434 ve İnalcık, *The Classical Age*, s. 108.
[49] İnalcık, The Classical Age, s. 72; Halil Berktay, "*The Search for the Pesant in Western and Turkish History/Historiography", New Approaches to State and Pesant in Ottoman History içinde, edi: Halil Berktay and Suraiya Faroqhi, London, Frank Cass and com.ltd..,* 1992, s. 133.
[50] Tımar sistemi hakkında bk. Barkan, "*Tımar*", İA, XII/1, s. 286.
[51] Küçükkalay, "*Osmanlı Toprak Sistemi Mîri Rejim",* Osmanlı, cilt. 3, Ankara, 1999, s.56.

topraklarda ilke olarak devlet mülkiyetini benimsediğinden mülkiyeti ve tasarruf hakkı devlete ait olan mîri araziyi devlet bizzat isletmez,[52] yerli halka sınırsız süreli bir kira akdiyle tasarruf hakkını devrederdi.[53] Sürekli ve irsi kiracı durumunda olan köylü, bu tasarruf hukukunu ancak; toprağı, ara vermeden işlemesi ile korumaktaydı.[54]

Osmanlı Devleti daha başlangıçtan itibaren, tıpkı Anadolu Beyliklerinde olduğu gibi, yeni fethedilen yerleri bir kısım asker ve kumandanlara mülk olarak tahsis etmiştir. Bu ise zamanla tımar şekline dönüşmüştür. Tımar müessesesi para ekonomisinin yeterince gelişmediği devirlerde büyük kısmı aynen mahsul olarak toplanan vergilerin nakli, paraya çevrilmesi, merkezi bir hazineye toplanarak memurlara oradan maaş dağıtılmasının zorluğu karşısında doğuda ve batıda çeşitli şekillerde tatbik edilen benzer usullerle Osmanlı İmparatorluğunda asırlar boyunca başarıyla kullanılmıştır.[55] Gerçektende Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik yapısının temelini tımar sistemi oluşturmaktaydı. Sistemin tam olarak işlendiği Osmanlı Klasik Dönemi olarak adlandırılan dönem Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemi olmuştur. Nitekim tımarla ilgili ilk kayda I. Murat devrinde rastlamaktayız.[56] Bu oluşumun altında yeniden üleşim düzeni de denilen, askeri fetih sonrası elde edilenlerin belirli kurumlarca askeri kahramanlık göstermiş savaşçı bir guruba dağıtılması yatmaktaydı.[57]

Vergilendirme ve vergi toplamada ziraî sektörün hâkim olduğu sanayi öncesi dönem toplumlarının ortak özelliği olarak beliren problem ve güçlükler Osmanlı devleti için de geçerli olmuş, Osmanlı devleti büyük ve kudretli bir devleti ayakta tutabilmenin orijinal ve başarılı bir metodu olarak Tımar sistemini başarıyla uygulamıştır. Büyük kısmı aynen mahsul olarak toplanmakta olan vergi gelirlerinin nakli ve paraya çevrilmesinin güçlüğü karşısında bir kısım asker ve memurlara muayyen bölgelerin gelirlerinin kendi namlarına tahsili demek olan Tımar sistemi önemli bir mali çözümdü.

---

[52] Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul, 1985, s.50.
[53] Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuksal Tahlilleri*, I, İstanbul, 1990, , s.143.
[54] Bayrakçı, *Osmanlı Toprak Sistemi*, İstanbul, 1990, s.82.
[55] Beldiceanu, *XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla Osmanlı Devletinde Tımar,* Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Teori Yayınları, Ankara, 1985 s: 12-19
[56] Beldiceanu, *a.g.e*, s. 13.
[57] Mardin, Türk Devriminde İdeoloji ve Din Makaleler 3, Çeviren: Gülşat Aygen Tosun, İstanbul, 1991, İletişim Yayınları, 3. Baskı, s. 156.

Vergilerin yerinde toplanması da vergi toplamak için yeni bir zümre teşekkül etmesini önleyen olumlu bir gelişmeydi.[58] Tımar tevcihi çeşitli usullerle kanunlarla belirlenmişti. Örneğin veziriazamlar 5.999 akçaya kadar olan tımarları kimseye danışmadan verebilirdi.[59] Ayrıca küçük tımarların dağıtılmasında Beylerbeyilerin yetkileri büyüktü. Belli bir miktara kadar beylerbeyiler tımarlı sipahilere kendi tuğralarını taşıyan beratlarla doğrudan doğruya tımar verebiliyordu. Bu tür tımarlara "*Tezkeresiz Tımar*" adı verilmekteydi. Daha büyük tımarlarda ise beylerbeyiler tımara hak kazanmış kişinin eline bir tezkere vererek tayinini merkeze teklif eder ve tayin beratı İstanbul'dan verilirdi. Bu tür tımarlara da "*Tezkereli Tımar"* denirdi.[60]

Tımarlar verildikleri kişilerin hizmetlerine göre de isimlendirilmişlerdir. Bunlardan birincisi Hizmet tımarı adıyla anılan ve bazı camilerin imamet ve hitabetleriyle saray hizmetlilerinde bulunanlara mahsustu. Bu tür tımarlar bazı araştırmacılar tarafından "*Sivil Tımar*" olarak da vasıflandırılmıştır. Bunlar üç kısımda sınıflandırılmıştır.

- İlkinde asesbaşı, mirahur, muhtesip,[61] kadı, imam, hatip gibi askerî olmayan kimseler yer almaktaydı.[62]

- İkinci gurup tımar mustâhfız tımarı denen ve mensup oldukları kaleyi korumaları karşılığı kendilerine tahsis edilen tımara denirdi. Aslında askerî olmakla birlikte bu tür tımarlar kale komutanlarına ve kalede görevli askerlerle her türlü hizmetlilere verilirdi.

- Üçüncü tür tımar ise eşkinci tımarı olup, en fazla tımar bu türdendi. Tımarlı sipahi olarak adlandırılan tımar sahipleri, alaybeylerinin kumandası altında sefere giderlerdi.

---

[58] Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s: 101-102.
[59] Fatih Kanunnâmesi'nde bu hususta : *"ve etrafta beylerbeyiler tımar ve zeameti tevcih edip arz etsinler. Arzları makbul olsun"* denilmektedir. Bk. Fatih Kanunnâmesi, s. 41.
[60] Barkan, "Tımar", İA, s. 315.
[61] Meselâ Fatih döneminde, yeniçeri ocağına mensup olup inzibat ve asayişi sağlamakla görevli Üsküp asesbaşısı gelirini şehrin dükkânlarından sağlamaktaydı. Beldiceanu, Aynı eser, s.34.
[62] Beldiceanu bunu *"Süvari olmayanlara verilen tımarlar"* olarak vasıflandırmıştır. Ayrıca bu guruba hizmetleri denizle ilgili olan kişilere de verildiğini belirtiyor. Bk. Aynı eser, s. 43-44.

Herhangi bir sebeple toprağım terk eden köylü, tımar sahibi tarafından yakalanır ve eski yerine yerleştirilirdi. Bu husus iskân kanununda kesin şekilde hükme bağlanmıştır.[63] Sipahi yerini terk eden reâyâdan on yılı geçirmemiş olanlarım yerleştikleri yerden kaldırarak eski yerlerine iskân ederdi. Buna karşılık arazilerim boş bıraktıkları için kendilerinden Çiftbozan ismiyle bir vergi alırdı.[64] Ayrıca sipahi ile köylü arasındaki münasebetler sadece sipahi lehine değildi, ancak kanunlar çerçevesinde hareket edebilirlerdi.[65]

Tımar sahiplerine ise ehli tımar veya tımarlı sipahiler denilmektedir.[66] Tımar sahipleri kendilerine tahsis edilen umarın gelirine göre savaşa asker götürürlerdi. Hâsıllarının ilk üç bin akçası Kılıç tabir olunur ve bu miktar kendilerinin ihtiyaçlarına ayrılırdı. Bundan sonraki her üç bin akça için ise bir cebelü beslerlerdi. Meselâ, 9000 akçelik geliri olan bir tımar sahibi ilk 3000 akçeyi kendisi için ayırır, kalan 6000 akçe için iki cebelüyü savaşa götürürdü.[67]

XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Tımar sisteminde olduğu gibi devletin diğer müesseseleri de bozulmaya başlamış ve eski hüviyetini yitirmiştir. Zira tımar dağıtımında uyulması gereken nizam ve kanunların aksine tımar, ehli kişilere verilmeyerek, rüşvetle askerlikle ilgisi olmayan haksız kimselere verilmiş, bu durum teşkilâtın bozulmasına yol açmıştır. Kitâb-ı Müstetâb'da teşkilâtın, devlet ileri gelenlerinin kanunlar hilâfına rüşvetle tımar sahiplerini rastgele tayin etmeleri ve tımarlarını ellerinden almaları sebebiyle bozulduğunu ve bu bozulmanın III. Murat devrinde başladığı bildirilmektedir.[68]

---

[63] Halaçoglu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun iskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, İstanbul 1980, s. 6

[64] Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* III/2, s. 294, not 1; Akdağ, "*Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafi Devrinde Türkiye'nin iktisadî vaziyeti*", Belleten, XIV/55, Ankara 1950, s. 376-378; Barkan, "*Tımar*", İA, s.307.

[65] Kanunnâme'de : *"Kulluğa buyrulmuş sipahiye râiyyet el kaldırmaya, eğer kaldırırsa on altın alına; Sipahi kolayına gezerken râiyyeti incitirse râiyyet ol sipahiyi döverse cürüm alınmaya; Eğer bir sipahi buyruk olmadan ulak istese, ya davar boğazlatsa, anı dövseler suçu olmaya"* şeklinde kaydedilmiştir. Barkan, Kanunlar, s. 127-128.

[66] Kurt, "*Osmanlı Toprak Yönetimi*", Osmanlı, c. 3, Ankara, 1999, s. 59–65.

[67] Barkan, "Feodal Düzen ve Osmanlı Tımar", Türkiye'de Toprak Meselesi (Toplu Eserler), I, İstanbul 1980, s. 874

[68] *"...Erbâb-ı zu'emâ ve erbâb-ı tımar kullarım Anadolu ve Rum-ili ve Arabistan cümle iki yüz bin kılıç iken hâlâ ösr-i a'sâri kalmayıp sepetlere girüp..."* Kitâb-ı Müstetâb (Anonim), yay. Yaşar Yücel, Ankara 1974, s. 39.

Tımar sisteminin bozulmasıyla ilgili olarak XVIII. yüzyıla ait bilgileri ise, 1720-1785 yıllan arasında yaşamış Canikli Ali Paşa'nın risalesinden öğrenmekteyiz. Canikli Ali Paşa, tımar ve zeametlerin rastgele kişilere verilmiş olduğundan bahisle, bu gibi kişilerin reâyâya dâhil edilmesi, kabul etmeyenlerin öldürülmelerini istemektedir.[69] Ona göre tımarın bozulma sebepleri üç sebebe dayanmaktadır:

- Tımar kayıt defterleri seraskere gittiğinde, ne kadar işe yarar tımar varsa kendi taraftarlarına vermeleri,

- İşe yarar tımarların çoğunun vezir ve devlet ricalinin eline düşmesi,

- Büyük tımar sahiplerinin korkularından gedik peyda etmeleri sebebiyle, kendilerinden yeterince faydalanılamamasıdır.

Sonuç olarak; Tımar Osmanlıların ihdas ettikleri bir kurum olmamakla birlikte onların elinde çok etkili bir mekanizmaya dönüşmüştür. O yalnız askeri bir kurum değil İmparatorluğun kırsal hayatının oluşturucularından biridir. Gerçekten Klasik Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nun iki temel sistemi vardır. Bunlar Kul ve Tımar sistemleriydi. Bunlar devletin askeri politik düzeni ile vergi ve toprak yönetim biçimlerini tanımlamaktadır.[70]

---

[69] Özkaya, "*XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tımar ve Zeametlerin Düzeni Konusunda Alınan Tedbirler ve Sonuçları*", TD, Sayı 32, İstanbul, 1979, s. 220.

[70] İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s: 52.

İKİNCİ BÖLÜM

XV. YÜZYILDA AYDIN LİVASINDA TARIMSAL FAALİYETLER

2.1. TARIMSAL FAALİYETLERİN GERÇEKLEŞTİĞİ BAŞLICA YERLEŞİM MERKEZLERİ

Osmanlı toplumunda öyle etkin bir ekonomik faaliyet sahasıdır ki, sadece kır iskân yerlerindeki nüfus değil, kasaba ve hatta şehir niteliğini haiz yerlerdeki nüfusun da önemli bir kesimi doğrudan ziraatla meşgul olmakta idi. Sosyal ve ekonomik bakımdan Osmanlı toplumunun en canlı merkezlerini oluşturan şehirlerin sulak alanlarında bağlar ve bahçeler önemli yer tutmakta idi.[71] Buralarda yetişen ürünler şehirdeki meyve ve sebze kapanlarında satılıyordu. İstanbul, Bursa, Edirne gibi büyük şehirlerin çevrelerinde sebzecilik ve meyvecilik yaygındı. Kentlerde yasayan birçok aile de kendi yetiştirdiği tahıl ve meyveyi tüketir ve pazara kısmi bir bağlılık içinde yasardı, dolayısıyla bu toprak parçaları kentin besin gereksiniminin karşılanmasında belli bir öneme sahipti.[72] Kır iskan yerleşim merkezlerin başlıcaları şunlardır.

2.1.1. Köyler

Köy; nüfus bakımından kasaba ve şehirlerden küçük ve ekonomik fonksiyonları büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanan yerleşme merkezleridir.[73] Kendilerini çevreleyen mezralarla birlikte değerlendirilen bu iskân yerlerinde genelde her köyün açıkça belirlenmiş arazisi ve bir/birkaç mezrası mevcuttur.[74] Osmanlı Devletinde muhtelif bölgelerde çeşitli köy tipleri vardı. Fiziki, etnik, kültürel, askerî-politik faktörler köylerin büyüklüklerini, yerleşim şartları ise modelini ve ekonomik faaliyetlerini belirlemekteydi.[75]

---

[71] Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Toplumu*, İstanbul, 2007, s. 67; ayrıca bkz. Demirci-Özçelik, *Tarım Tarihi*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1990, s. 72.
[72] Faroqhı, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, çev. Neyyir Kalaycıoğlu, İstanbul, 2000, s.297.
[73] Çınar ve Gümüşçü, (2002). "*Osmanlı'dan Cumhuriyete Çubuk Kazası*". Ankara: Bilge Yayıncılık, s. 81
[74] Gündüz, (2009). "XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Hatay Özel Sayısı*. VI (12), Hatay: s. 306
[75] Saydam, (1999). "*Osmanlı Medeniyeti Tarihi*", Trabzon: Derya Kitabevi, s. 133

Köyler kır iskânının en önemli bölümünü oluşturmaktadır.[76] Çünkü toplumsal varlık olarak insanın ilk sosyal bir organizasyonu meydana getirmesi ve bu organizasyon içerisinden sosyo-ekonomik ve sosyo-politik sınıfların ortaya çıkmasındaki temel etken köylerdir.[77] Köy topluluğu karakterini köye ait çayırlar, harman yeri, su kaynakları gibi ortak kullanım alanlarından almaktaydı.[78] Köyler özellikle dere kenarına veya yakınına inşa edilmekteydi. Köylerin su ihtiyacı ya çeşmelerden ya da 5–10 metrelik kuyulardan sağlanıyordu. Kır yerleşmelerinin, bir başka ifade ile köylerin şehirlerden en büyük farklarından birisi yerleşme alanı ile ekonomik faaliyet alanlarıdır. Şehirlerde ekonomik faaliyetlerin yapıldığı toprak parçası az alan kaplarken yerleşme alanı geniş yer kaplıyor; kır yerleşmelerinde ise yerleşme alanı az yer kaplarken ekonomik faaliyete ayrılan toprak parçası çok alan kaplamaktadır.[79] Dolayısıyla köyün oluşumunda asıl tayin edici faktörün, *"tarım temelli bir yerleşimin devamlılığı"* olduğu söylenebilir.[80]

Tahrir defterlerinde, idari bir birim olarak "karye" adı altında yazılan köyler, insanların toplu halde yerleşik hayata geçmesiyle birlikte ortaya çıkmış ve Osmanlı köy kesimi, Selçuklu köy kesiminin devamı niteliğinde olmuştur.[81] Osmanlı İmparatorluğu'nda tipik köy, Mîri arazide râiyyet çiftliklerinde yerleşmiş ve çiftliği babadan oğula bırakan bağımsız köylü ailelerinden meydana gelmiştir.[82] Halkın geçimini genellikle tarım yoluyla temin etmesi, nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde toplanmasına sebep olmuştur.[83] Osmanlı İmparatorluk sisteminde herhangi bir kırsal alanın köy sayılabilmesi için defterde belirli bir süre yazılmış olması ve ahalisini geçindirmeye yeterli miktarda tarım arazisi, koşum ve kesim hayvanları için otlağı, genellikle köyden çok uzak olmayan çayırı, harman yeri, çeşmesi ve mezarlığı olması gerekirdi.[84]

---

[76] Karaboğa, "*Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Tarım*" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2010, s. 17- 18
[77] Metin, *XVI. Yüzyılda Orta Anadolu'da Nüfus ve Yerleşme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.35.
[78] İnalcık, (2002). *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayıncılık, s. 223
[79] Demir, *XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.102
[80] İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I, s.222.
[81] Tabakoğlu, "*Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları*", *Osmanlı*, c. IV, Ankara, 1999, s.28.
[82] İnalcık, "*Köy, Köylü ve İmparatorluk*", s.12.
[83] Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta, 2002, s.152.
[84] İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I, s.222-223.

Osmanlı İmparatorluğu'nda her köy, köylü aileleri mevcuduna ya da eldeki işgücüne göre kendi içinde çiftlik birimlerine veya bunların alt parçacıklarına ayrılıyor ve toplumsal bünyesi kademesiz olarak, tarım ile uğraşan ve birbirlerinden yasayışları fazla da farkı bulunmayan çiftçi ailelerinden oluşuyordu.[85] Bütün iş hayatlarına iki tek üretim türü, hayvancılık ve tarım işletmeciliği hâkimdi.[86] Köy geçimini tarımsal faaliyetlerden sağladığı için mahsulü, başıboş gezinen hayvanlardan, göçerlerin sürülerinden korumak, köy halkı için çok önemli olduğundan tarlalarını otlatıcılara karşı korumak gerektiğinde kolektif eylem içine girerlerdi. Birçok köyler sap yakmaya, güherçile hizmetini görmeye, köprüleri, yolları mütemadiyen tamir etmeye, derbent beklemeye,[87] maden isçiliği ve pirinç tarımı yapmaya, atalarından kalma irsi bir mükellefiyet olarak mecburdurlar.[88] Dolayısıyla bu durum, büyük çoğunluğu tarımla uğraşan köylerin devlet tarafından kendilerine verilen vazifeler dolayısıyla ekonomik ve sosyal açıdan tamamen farklılaştıklarını göstermektedir. Köylerin zamana ve ortama göre görünüş ve nüfuslarında değişmeler yasansa da, temel ekonomik fonksiyonları olan tarım ile hayvancılık genelde değişmemiştir.[89]

2.1.2. Mezralar

Türkçedeki tam karşılığı "*ekinlik*" olan mezrayı beşeri coğrafyacılar;[90] "*dönemsel yerleşimlerin, ya da köy yolundaki küçük yerleşimlerin bir türüdür*" şeklinde açıklarlar.[91] Osmanlı'da mezra; tarım yapılan ve yılın bir kısmında insanların yaşadıkları araziler olup, daimî ikamet edilmeyen yerlerdi.[92] Köyden farklı olarak mezranın topluluğu temsil eden bir kethüdası veya imamı olmazdı.[93] Mezra, günümüzde coğrafi bir tanım olarak, *"köy altı yerleşme birimi*" veya *"kır iskân birimi*" şeklinde tanımlanmasına karşın, Osmanlı tahrir kayıtlarına geçen anlamı daha ziyade "*ziraat yapılan yer*", daha açık bir ifade ile bir köyün bağlantısı olarak

---

85 İnalcık, a.g.e. s. 225
86 Akdağ, *Türkiye'nin Ekonomik ve İçtimai Tarihi,* II, İstanbul, 1995, s.37.
87 Barkan, "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Çiftçi Sınıfların Hukuksal Statüsü*", *Türkiye'de Toprak Meselesi,* İstanbul, 1980. s.740.
88 Barkan, "a.g.e", s.740.
89 Demir, *Aynı tez*, s.102.
90 İnalcık, (1987). *H. 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid.* Ankara: TTK Yayınları, s. 29
91 İnalcık, (2002), *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Halil Berktay). C.1, İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 210
92 Çınar ve Gümüşçü, (2002), *a.g.e.* s. 85
93 İnalcık, (2002), a*.g.m,* s. 209

"*tarım faaliyetlerinin tamamlayıcısı*"[94] şeklinde geçmekle beraber *ekilebilir durumda olan ya da civar köylerde oturanlar, gezici köylüler, göçerler vb. tarafından bilfiil ekilip biçilen tarım toprakları* için de kullanılmıştır.[95] Bazı sancaklarda tahrir memurları bir tek kişi ile de meskûn olsa o yeri derhal karye saymaktadırlar. Bu sebeple mezralarda sürekli olarak nüfus barınmadığı anlaşılmaktadır.[96] Mezralar kırlık alanlara dağılmış eski iskân yerleri olarak kabul edilen yerlerdir.[97] Kanunnâmelerde mezra, "harabesi ve suyu bulunan yer" olarak tarif edilmektedir.[98] Bir yerin müstakil mezra olduğunu tayin için, harabesi, suyu veya mezarlığı olup olmadığına bakılır.

İnsanların mezralarda yaşamalarında, birtakım faktörler etkili olmuştur; bunların başında tabi sebeplerle, yani çölleşme, verimliliğini yitirme gibi sebeplerle yahut yol üzeri olması, devletin avârız sistemi içinde fazla hizmetler yüklemesi ve özellikle ağır vergiler koyması yüzünden köylü, toptan köyünü terk edip başka taraflara göç etmektedir. Yahut başka önemli amil olarak, vakıfların köylüyü daha iyi koruma imkânları dolayısıyla köylü, vakıf köylerine giderdi. Tabi olarak köylü, yasamı için daha iyi, daha garantili şartlar arar ve bunun neticesi olarak köylü tarlasını terk ettiğinde, *çift bozan resmi* gibi önemli bir caydırıcı hüviyeti olan resimle cezalandırılacağını bilmesine rağmen tarlasını ve köyünü terk etmekten bir an bile çekinmezdi.

Tahrir defterlerinde bir yerin nasıl mezra haline geldiğini ya da mezranın nasıl bir köye dönüştüğünü takip etmek mümkün olmaktadır. Buna göre bir tahrirde mezra veya viran karye kaydedilmiş olan bazı yerlerin sonraki tahrirlerde karye haline geldiği görülmektedir. Keza tersine bir gelişme olarak ilk tahrirde karye olan bazı yerlerin de ahalisinin dağılması üzerine mezra durumuna geldiğini biliyoruz. Tahrir defterlerinde köylünün bırakıp gittiği mezra adı altında kayıtlı köyler, hayret edilecek kadar çoktur. Birçok sancaklarda bu gibi mezraların sayısı köy sayısı

---

[94] Rafet, *Aynı tez*, s.52.
[95] İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi,* I, s.210.
[96] Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Isparta, 2008, s.85.
[97] Göğebakan, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, Malatya, 2002, s.179.
[98] "… Kahi bu karyelerin her bölüğüne afet irisüb oturdukları yerden göçüp birbirinin karyesine girüp veyahut ahar yerde mesken tuttukları zamanda virane ve mekabir ve savad itibariyle mevkufat amilleri bu başka mezradır haric ez-defter kalmıs deyu mahsule dahl ettikleri hilafat-ı defter ve kanundur. Zira mamur iken asıl karye hâsılı ile mahsup kılınmıştı…" Barkan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukuksal ve Mali Esasları*: Kanunlar, I, s.53.

kadardır. Bununla beraber biliyoruz ki, mezralar yalnız terk edilmiş eski köylerden ibaret değildir. Bir köy nüfus çoğalması dolayısıyla yakınındaki ormanı veya boz araziyi tarıma açar ve yeni bir tahrirle bunu mukataalı arazi biçiminde devletten kiralar. Böylece ortaya çıkan bu gibi topraklar da defterlerde mezra adıyla kaydolunurdu. Mezralar, sadece bir köy ya da birkaç köy halkının olabildiği gibi, sadece bir köyden ya da farklı köylerden belli şahıslar tasarrufunda da kullanılabilmekteydi.[99]

Mezralar bazen de *"mezra"* başlığı altında tıpkı karyeler gibi ayrı bir vergi birimi olarak yazılmaktadır. Bazı mezralarda yetişen ürünler ve öşür miktarı ayrı gösterilirken bazılarında doğrudan doğruya yalnızca vergi hâsılı yazılmaktadır. Yetişen ürünlerin ve öşür'ün ayrı gösterildiği mezralar diğerlerine nazaran büyük mezralar olarak bilinmektedir.[100] Dolayısıyla mezralar; köylü halkın tarım faaliyetlerinde, köy sınırları içindeki tarım alanları haricindeki ziraî sahaların köylerden sonraki en önemli alanlarını teşkil etmekteydi. Mezra sözcüğü nasıl tanımlanırsa tanımlansın önemli olan mezraların çoğunun bir köye bağlı olarak deftere yazılmasıdır. Bu nedenle Osmanlı yönetimi genellikle mezrayı, köy ekonomisinin bölünmez bir parçası, bir çeşit arazi yedeği veya rezervi gibi görmüştür. Bu yönüyle mezra, köylüler için ek bir gelir kaynağını ve nüfus fazlasının yerleşebileceği toprağı meydana getirir.[101]

2.1.3. Çiftlikler

Çiftlik; çift sürülen ve ziraat yapılan yer manasında, muayyen büyüklükteki toprak parçasına veya türlü hususiyetler arz eden zirai işletme şekillerine verilen isimdir. Farsça "*cuft = çift*" ile Türkçe "*lik*" ekinden meydana gelmiş olan kelime, Balkanlarda "*baştina*" olarak kullanılmıştır.[102]

Osmanlı geleneksel tarım ekonomisinde bir çift öküz ile çekilen saban, tarım ekonomisinin ana üretim aracıdır.[103] Hanenin sağladığı insan emeği ve bir çift

---

[99] Metin, *Aynı tez,* s.56.
[100] Ünal, *Çemişgezek Sancağı,* s.91.
[101] Çınar, H. ve Gümüşçü, O. (2002), *a.g.e.*s. 85
[102] Barkan, (1997). "*Çiftlik*". *İ.A.* C.3, İstanbul: MEB Yayınları, s. 392-397.
[103] İnalcık, "*Köy, Köylü ve İmparatorluk*", s. 2. Ayrıca öküz iş gücünün sistem içinde ve çift-hane biriminde önemi üzerine bkz. "The Ottoman State: Economy and Society", s. 144f. Orta Doğu'nun

öküzün işleyebileceği belirli bir büyüklükteki tarımsal arazi bir çiftliktir.[104] Köylü ailesi bu araziyi mîri-tapulu arazi rejiminin özel kuralları içinde tasarrufunda bulundurur.[105] Râiyyet çiftliği, devlet için tarım ekonomisinde bir temel ünitedir. Üretim araçlarından biri olan çiftliğin hukuksal statüsü ve Osmanlı tarımsal ekonomisindeki yeri ileride mîri sistem ile ilgili açıklamalarda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.[106]

Ayrıca, Çiftlik büyüklüğünün tespiti Osmanlı tarımsal ekonomisinin organizasyonu ve idamesi, ayrıca vergileme açısından çok önemlidir. Merkezi devlet çiftlik büyüklüklerini tahrir sistemi ile tespit ederek kaydeder. Tahrir defterlerinde çiftlik büyüklüğünü gösterir üç kayıt vardır. Bunlar çift, nim-çift ve ekinlü bennaktır. Çift veya çiftli bir 'tamam' çiftlik genişlikte, nim-çift ise onun yarısı kadar bir araziye tapu ile tasarruf eden köylüyü gösterir.[107] Ekinlü bennak ise nim-çiftden daha az toprağa tasarruf eden köylüdür. Çiftlik büyüklüğü coğrafyadan coğrafyaya ve toprağın verimine göre çeşitlilik gösterir. Ancak burada bazı kanunnâmelerdeki düzenlemeleri verebiliriz.

2.1.3.1. "Çeşitli Kanunnâmelerde dönüm cinsinden çiftlik büyüklükleri"

Kanunnâme	Verimli arazi	Orta halli arazi	Verimsiz arazi
Aydın	60	80	130 – 150
Diyarbakır	80	100	150
Erzurum	80	100	130
Hüdâvendigar	70 – 80		130 – 150
Konya	60	80 – 90	
Kütahya	60	80 – 90	120
Mora	80	100 – 120	150

Antik uygarlıklarında, Sümerlerde ve Antik Mısırda'da ekim için bir çift öküz ve saban kullanılmaktaydı. Max Weber, *The Agrarian Sociology of Ancient Civilizations,* London, 1976, s. 107

104 İnalcık, "*çiftlik*", Encyclopaedia of İslâm, second edition, Leiden, Brill, s. 32, 33.

105 İnalcık, , "*Köy, Köylü ve İmparatorluk*", s. 6, "*Village, Peasant and Empire*", s. 145.

106 Abbasi devletinde çiftlik büyüklüğünün hesabında köylünün bir çift öküzle ekime müsait zaman aralığı içinde işleyebileceği toprağın ölçü alındığını görüyoruz. Bu İbn Memmâti'nin hesabına göre sert bir arazide günde 2/3 feddan (feddan 6.368m2), yumuşak toprakta 1 feddan olarak tahmin edilmiştir. İbn Memmâti ve Ahmet el-Hâsib, 60 günlük ekim süresi içinde çiftçinin 60 feddan büyüklüğünde araziyi ekebileceğini hesap etmişlerdir, Demirci, *İslâmın İlk Üç Asrında Toprak Sistemi*, İstanbul, Kitabevi, 2003, s. 297

107 Barkan, *XV ve XVI inci asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukuksal ve Mali Esasları*: Kanunlar, İstanbul

Musul	80	100	150
Rum	80	100	130
Serim	60 – 80	100 – 120	150

Bu tabloya göre örneğin Aydın'da verimli bir arazide bir çiftlik büyüklüğü 60 dönümdür. Orta verimde bir yerde bir çiftlik büyüklüğü ise 80 dönümdür. Verimsiz arazide bir çiftlik büyüklüğü 130-150 dönümdür. Bir dönüm birçok kanunnâmelerde boyu ve genişliği kırkar adım olan bir alan olarak tanımlanmıştır.[108] Gerçekte tam olarak bir 'tamam' çift veya nim-çift bulunmayabilir ise de gerektiğinde dönüm ölçümü iki başı mühürlü 'mesaha urganı' ile yapılır ve sipahi fazlalar için dönüm başına belirli bir vergi, 'resm-i dönüm' alırdı.[109]

2.2. TARIMSAL FAALİYETLER VE GETİRİSİ YÜKSEK TARIM ÜRÜNLERİ

Tahıl üretimi, ziraî ekonominin seviyesini gösteren önemli unsurlardan birisidir. Bir tarım imparatorluğu olan Osmanlı Devleti'nde de halkın büyük bir kesimi geçimini tarımdan sağlıyordu; vergi gelirlerinin çoğu tarımsal ürünlerden alınıyordu ve ihracatın çoğu tarım ürünlerinden gerçekleştiriliyordu. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nde tahıl üretimi ve vergilendirilmesine ilişkin konuları ele alarak incelemek ülkenin genel ekonomik seviyesini açıklayabilmek için de gereklidir.

XV - XVI. yüzyıllar Osmanlı Devleti'nin sınırlarının en geniş olduğu dönemdir. Bu yüzyıllarda Osmanlı Devleti Avrupa, Asya ve Afrika'nın Akdeniz, Karadeniz ve Kızıldeniz kıyıları aracılıyla günümüzde de Avrupa, Ön Asya ve Afrika'nın zengin ziraat ülkeleri sayılan Macaristan, Yugoslavya, Romanya, Irak ve Mısır'ı egemenliği altında bulunduruyordu. Bu kadar geniş üretim bölgelerine sahip olmakla birlikte coğrafi şartların getirdiği bir takım doğal engeller de söz konusuydu. Osmanlı Devleti'nin Asya, Avrupa ve Afrika'ya yayılmış olan geniş toprakları orta iklimde, kışları nispeten ılık, yazları sıcak ve kural olan Akdeniz iklimine dâhildi. Akdeniz iklimine dâhil ülkelerde yağışların genelde az olması ve toprağı sürmekten

---

[108] İnalcık, "*The Ottoman State: Economy and Society*", s. 147.
[109] İnalcık, "*Râiyyet Rüsumu*", s. 37, 38.

ziyade karıştırmaya yarayan saban kullanımı tarlaların verimini düşürdüğünden, ya tarlayı boş bırakmak suretiyle (nadasa bırakmak) ya da başka bitkiler ekmek suretiyle dinlendirmek ve kuvvetlendirmek gerekiyordu. Bu da bir sene içinde ekilebilen toprakların oranını önemli şekilde azaltan bir etkendi.[110]

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde tarımsal üretimin yapıldığı yerlere çiftlik deniliyordu. Çiftlik bir yandan köylünün devlete ödemekle yükümlü bulunduğu bir çeşit arazi vergisi olan çift resminin matrahı, diğer taraftan da bir köylü ailesinin tasarrufunda bulunan küçük bir ziraat işletmesidir.[111] Ziraî işletmenin en önemli unsuru olan arazi ise, Osmanlı düzeninde "mîri" denilen bir statü içinde değerlendiriliyordu. Buna göre; köylü ailelerine arazi, tapu rejimi denilen özel bir sistem içinde veriliyordu. Tapu rejiminde, tasarruf edilen arazi satılamayan, hibe ve vakıf edilemeyen, fakat babadan oğula bir işletme birliği olarak geçen râiyyet çiftlikleridir. Köylü bu toprağı kendi işlemek zorundaydı. Üretim işini, kendisi düzenlerdi. Üretim vasıtaları öküz, sapan ve tohumu kendisi sağlar ve bağımsız bir işletme ünitesi olarak toprağı kendisi işlerdi. Bu düzende, bir çift öküzü ve onun işleyebileceği kadar toprağı, tapu rejimi kuralları çerçevesinde tasarrufu altında bulunduran köylü ailesi, ziraî rejimin ana ünitesi olarak sistemin temelini oluşturmaktaydı. Çiftliklerin büyüklüğü, işlenen toprağın kalitesine göre belirleniyordu. Toprağın büyüklüğü ise her sancak için ayrı ayrı belirlenmekteydi.

Bir dönüm ise, birçok kanunnâmede boyu ve genişliği kırkar adım olan bir alan olarak tarif olunmuştur.[112] Bir dönümü yaklaşık 1000 metrekare olarak kabul edersek kalitesine bağlı olarak bir çiftliğin büyüklüğü 6-15 hektar arasında değişmekteydi. Buna göre; Osmanlı Devleti'nde bir çiftlik verimli toprakta 6-8, vasatta 9-10, verimsizde de 12-15 hektardı. Tarımsal bir ekonomik yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı tahıl üretimiyle ilgili olarak kanunnâmelere özel maddeler koymuştur.

Bu verilere dayanarak ekilen tohum miktarını ve toplanan ürün miktarını hesaplayabiliriz. Çiftliklerin alanı yukarıda da belirtildiği gibi 60 ile 150 dönüm *(6-*

---

[110] Tanoğlu, *Ziraat Hayatı, J; Orta İklim Memleketlerinde Ziraat*, İstanbul, 1968; Cillov, *Türkiye Ekonomis*i, İstanbul, 1970

[111] Güçer, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı imparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964, s.44-45

[112] “Dönüm dahi hatevat-t müte'arefe ile kırk hatve yerdir tillen ve arzen ...", Barkan, *Kanunlar*, s.2

15 hektar) arasındadır. Kanunnâmelerden öğrendiğimize göre; çiftçi 60 dönümlük *(6 hektar)* verimli bir toprağa ve 120-150 dönümlük *(l2-15 hektar)* verimsiz toprağa da aynı miktar tohum ekmek zorundaydı. Buna göre; bir çiftliği ortalama olarak 100 dönüm kabul edersek bunun yarısının nadasa bırakılması durumunda ekilen arazi 50 dönüm olacaktır. Bu miktar kanunen ekilmesi gereken arazinin yaklaşık 1/3'den biraz fazla bir arazidir. Bu da 50 dönümlük araziye 6 müd tohum ekilmesi demektir. Toplanan ürüne gelince; Anadolu'da toprağın verim durumunu bölgeler arasında farklılık göstermekle birlikte genelde l/3 verdiğini söyleyebiliriz. Bu durumda 50 dönümlük bir araziden yılda yaklaşık 1.575 kg ürün alınmaktaydı. Aynı işlemi kile hesabı üzerinden yaptığımızda da benzer sonuca ulaşılmaktadır. Bizce, râiyyet çiftliklerinde yıllık asgari üretim böyle idi.[113]

Aydın Sancağı'nda 008 Numaralı Tapu Tahrir Defterine göre 1480 yılında devletin aldığı vergilerin Osmanlı Devleti'nin bir tarım devleti olması nedeniyle tarımsal alandan gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Aydın Sancağı kazalarına genel olarak baktığımızda yerleşim birimlerinin tamamına yakınında tahıl ürünleri, baklagiller, keten ve kendir, susam, üzüm, bostan, bağ, bahçe işleri ile uğraşılmaktadır. Badem ve narenciyede bölgenin önemli ürünleri arasında yer almaktaydı. Çoğu zaman tahrir defterlerinde meyve isimleri ayrı ayrı zikredilmeden vergiler *"öşr-i meyve*" adı altında verilmiştir. Aydın livasında tarıma uygun olmayan bölümlerinde küçükbaş hayvancılığın yanında inek, manda ve deve de beslenen hayvanlar arasındadır. Balıkçılık kıyıya sınırı olan kazalarda kısmen yapılsa da liva genelinde pek yaygın değildir. Bu yerleşim birimlerinin bazılarında yaylak ve ormanlık olarak kaydedilmiş alanlar da bulunmaktadır.

Ayrıca ekonomiye katkısı yüksek olan kestanelik ve yemişlik, nefs-i Balyonbolu, Sasalu, Müselleman, karye-i Göre, Ağaçlu, Çiri, Ahi Köy, Yenice, Kara Doğancılı ve Üzümlüde Tire kazasında karye-i Tahtaluda, Sart kazasında karye-i Koşak, Çökük, Arun, Kıraçlu, Kurlu-i, Boz ve Akça kilise, mezra-i Küçük Yusufluda, Yarıncaya tabi-i cemaat-i Ortakçiyan, Avşarlu, Balyanbolu, Yığdükler,

---

[113] Bununla birlikte bazı araştırmalarda farklı görüşler yer almaktadır. Örneğin Beldiceanu, *Karaman Vilâyetinde XVI. yüzyılda verimli bir çiftlikte 1 hektarlık alandan 400 kğ buğday alındığını, tamamından ise 400x6=2400 kğ ürün alındığını* hesaplamaktadır. Bkz. Beldiceanu, Beldiceanu-Steinherr, *" Recherches Sur La Province de Qaraman au XVi Siecle", Journal of The Economic and Social History of The Orient,* Volume XI/l96R, s.22

Hamitlü, Kemer, Deliler, Manendlü, Keleklü, Kulaksızlar, Teşnelü, Pusatlu, Terzi köy, Şehriyar, Bağdatlı, Alaşehir, Doğanhisar, Çilli Dere, Başlamışlı, Dutluviran, Köseler, Bulduklar, Molla, Küçük Eşekli, Kilis, karye-i Yarınca, Avratlu, Dergan, Geri köy, Suyrak, Ravne, Kısanlu, İlasanlu, Karşılu, Kilis, Yörügan-ı Perakende, Çakırcalıda, Yenişehir kazasında, karye-i Kozalak, Sekide, Bozdoğan kazasında, karye-i İsabeyli, Donduranda, Kestel kazasında, karye-i Mutaflık, Ulu Örenlide üretimi yapılmakta ve pazarlarda satılması yaygınlaşmıştır.

2.2.1. Çeltik

Pirinç, fazla su ve çok emek isteyen bir ziraî mahsuldür. Yazları sıcak olan pek çok yerde yetiştirilebilmekle beraber ekim alanlarının devamlı surette su altında bulundurulması ve bu suyun zaman zaman akıtılıp değiştirilmesi mecburiyetinin söz konusu olmasından dolayı pirinç ziraatı, daha ziyade vadi tabanlarının elverişli kısımlarında yapılabilmekte idi. Çeltik ziraat sahalarını, pınarlar ve nehir sularının yönlendirildiği kanallar *(nehr-i çeltik)* vasıtasıyla kifayet edecek kadar suyun sağlandığı tarlalar ve hatta yağmur, sel sularının biriktiği araziler teşkil etmekte idi.[114] Çeltik ziraatı, bitkinin sürekli suya muhtaç olması dolayısıyla gayet zordur. Belki de ekiminden mahsulün kaldırılmasına kadar geçen süre zarfında sürekli bakım istemesi dolayısıyla "*kıymetli tahıl*" bitkileri arasında yer almıştır.

Çeltik üretimi tabi-i şartlara bağlı olduğu gibi ayrıca devletin iznine tâbidir. Osmanlı kanunlarına göre en az 10–15 kile çeltik ekenler çeltikçi reâyâ statüsü kazanmaktadırlar. Çeltikçiler avârız vergisinden de muaftırlar. Çeltik üretiminin nerelerde, ne şartlarda ve nasıl yapılacağı bazı sancak Kanunnâmelerinde açıklanmıştır. Pirinç ekimi diğer ürünlerden farklı esaslara dayanmaktadır. Sâhib-i arz yani sipahi, su ve toprağı sağlamakta, reâyâ işçiliğini yapmaktadır. Ürün yarı yarıya paylaşılmaktadır. Çeltik öşrü de reâyânın hissesinden alınmaktadır. Bu durumda pirinç üretimini hesaplarken önce 10 ile sonra da çıkan sonucu 2 ile çarpmak gerekmektedir.[115]

Pirinç talebi Osmanlı Sarayı'na has gibidir. Bundan dolayı çeltik ziraatının yapılacağı araziler diğer tahılların ziraâtlerine göre daha az alan kaplamaktadır. Bu

---

[114] Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, s.248.
[115] Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008, s.182-183.

sebeple düzenlemelerin uzun sürmesinin sebeplerinden birisi bu pirinç tüketiminin özel şartlarından kaynaklanmış olmalıdır. Diğer taraftan pirincin daha yüksek besleyici değeri olmasına rağmen maliyetinin yüksek olmasından dolayı pahalı olarak satılması, halkın talebinin düşmesinin en önemli sebebidir. Bu durum ülkenin her tarafında aşağı yukarı aynıdır. Osmanlı devletinde saray ve büyük imaretlerde pirinç tüketimi basta yer alıyordu. Bu imaretlerde her gün pirinç çorbası çıkıyor, ayrıca bayram geceleri, Ramazan geceleri ve Cuma geceleri pilav pişirilip dağıtılıyor, bunun yanı sıra imarete gelen misafirlere verilen yiyeceklerin basında da pilav geliyordu.[116] Nitekim bu hususiyetler dolayısıyla çeltik üretimine devlet tarafından büyük önem verilmekte idi.

Osmanlı Devleti çeltik üretimi üzerine hassasiyetle eğilmekte, ürün kalitesini düşürmemek için tohumu bizzat kendisi vermektedir. Çeltik üretiminin zor olmasından dolayı Osmanlı Devleti, bazı vergi muafiyetleri de[117] getirmiştir.[118] Genellikle büyük haslara, padişah, şehzade, hanedan mensupları, yüksek devlet görevlilerine ait yerlerde veya vakf-ı mülk topraklarda geniş ölçüde ekimi yapılır ve buralar mukataa yoluyla kiraya verilerek veya ortakçılık statüsü ile işletilirdi. Her mukataanın basında bir çeltik emini yer alır, özel vergi muafiyeti sağlanmış olup ziraatla uğrasan "*çeltikçi reâyâ*", kanalları temizleyen ve arıtan "*çeltik kürekçileri*", onun idaresi altında bulunurlardı. Çeltikçilik, babadan oğula intikal eden daimi bir statüydü ve bunların basında bir çeltikçi reisi vardı.[119] Çeltik reisi, çeltik ekilme mevsimi gelmeden önce çeltik ekim alanlarını gezer ve o sene oraya çeltik ekileceğini bildirerek "*sahib-i arz*"ın oraya bir şey ekmesini önlerdi. Çeltik ekim mevsimi geldiğinde nehrin reisi çeltikçilerini hazır edip, tam vaktinde tohumunu ekerdi. Gerekli olan tohumu, bu isle görevli "*emin*" devlet adına vermekte idi. Tohum ekilip gerekli hizmet yapılarak çeltik tam olarak olgunlaştığında "*emin*" olanlar kadı marifetiyle oraya varıp, mîri tarafından verilmiş olan tohumu geri

---

[116] Emecen, *"Çeltik*", s.265. Çeltik tarımı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sürek, *Çeltik Tarımı*, İstanbul, 2002, s.72-149.

[117] Akgündüz, "*Uzeyr Sancağı Kanunnâmesi",Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuksal Tahlilleri*, VII, İstanbul 1994, s. 211.

[118] Emecen, "*Çeltik*", DİA, VIII, İstanbul 1993, s.265-266; Y. Kurt, "*Adana Üzerine Bir Araştırma*", s.199-200.

[119] Emecen, Aynı makale, s.265.

almaktadır.[120] Arta kalanından "*emin*", devlet hissesini çıkarıp, devlet adına bu hisseye el koymaktadır. Devlet böylece tohumunu ve hissesini aldıktan sonra arta kalandan o yerin sahibi olan sipahi için "*öşür*" alınmaktadır. Öşürden sonra kalan miktar ise çeltik isçileri olan kürekçilere paylaştırılmakta idi. Ayrıca çeltik tarımı ile uğraşanlar, istenilenden fazla ürün üretmiş ise, ürettiği çeltiğin yarısını devlete vermek durumunda idi.

Çeltik ziraatı, çoğu yerde süreklilik göstermiyordu, Batı Anadolu bölgesinde su yetersizliği yüzünden 10 veya 15 yıl gibi uzun aralıklarla ekilen yerler bile mevcuttu. Bu bölgede bazen yağmur veya sel sularının biriktiği arazilerde de çeltik ziraatı yapılıyordu. İmparatorluk geneline bakıldığında Sakarya nehri ve bunun kollarının suladığı alanlarda çeltik üretiminin yoğunlaştığı yerlerdi. Aynı şekilde Bursa'da Kestel ve Kaplıca tepeleri çeltik ekim alanları olarak büyük önem taşımakta idi. Saruhan'da ise çeltik ekimi, Saruhan oğulları zamanına kadar geri gitmekte olup Osmanlılar döneminde bu bölgenin sulak yerlerinde önemli ölçüde çeltik tarımı yapıldığı bilinmektedir.[121] Bilecik ve çevresi de çeltik üretiminin yapıldığı yerler arasında bulunmaktadır.[122]

Aydın Sancağına genel olarak baktığımızda çeltik üretimi ve pazarı yaygınlaştığını görmekteyiz. Üretimin bu denli fazla olmasında sancağın bu denli büyük bir ovanın üzerinde bulunması ve büyük nehirlerin yanı sıra bol bol arıkların olmasından ileri gelmektedir. Sancak genelinde ticaret hacmi yüksek olan çeltik, pamuk, zeytin ve kestanelik üretimi yapılmasına özen gösterilmiştir. Kısaca çeltik üretimi yapılan yerlere değinecek olursak Birgi kazasında nefs-i Balyonbolu, cemaat-i Göme, Kaşıkçılar, Kurubayırı, Sasalu, Müselleman, karye-i Göre, Ağaçlu, Çiri, Sungurlu, Eksernos, Çakıla, Amedi, Bağça, Taşhisarı, Kızılcasulu, Pırnazlı, Bezpare ve Mürsellüde Tire kazasında cemaat-i Günlüce, karye-i Ulu Molla, Umur Ahir, Kırk Şikâr Sol, Umurlu, Bağçe, mezra-i Yavuçlu ve Gümede İnegöl kazasında nefs-i İnegöl, karye-i Sığırtmaçlu ve Torbalıda, Sart kazasında nefs-i Sart, cemaat-i

[120] Çeltik bitkisi ve salkım, tam sararmaya ve salkımlar sarkmaya başlayınca ürünün olgunlaştığı anlaşılırdı. Şahin, "*Tosya-Osmancık ve Kargı İlçelerinde Çeltik Ziraatı"*, GÜEFD, Ankara, 2002, c.XXII, s.3, s.28.

[121] Arıkan, "*XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Çeltik Üretimi", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi'nde Sunulan Tebliğler*, Ankara, 1990, s.479.

[122] Güneş, "*Bilecik ve Çevresinde 16. Yüzyılda Sosyal ve Ekonomik Durum*", OTAM, Ankara, 1999, s. 10, s.104.

Çankara, Çanakçiyan, Göçri, karye-i Debbağhane, Yarışlu, Saz, Kızılca, Ahmetli, Edalu, Sart, Ahmetbeyli (Sazlık), Boz ve Akçakilise, Arıklu, mezra-i Veled-i Salih, karye-i Koşakda, Alaşehir kazasında hisse-i Mudanya karye-i Bağışlı, Köselide, Ayasuluğ kazasında cemaat-i Ortakçiyan, Solukenan, Mahmutlu, Kızılhisar Korusu ve Kızıl Korusu, Bozdoğan kazasında nahiye-i Ortasiyeye tabi-i nefs-i Bozdoğan, karye-i Muratlu, Bacı, Bisgevi, Yolköyda Kestel kazasında karye-i Tuzderesi, Şeyklüde, Yenişehir kazasında karye-i Kızılcakilise, Çineme, Arabda, Parakomaz, Kavaklu, Kaşıkçılıda, İzmir kazasında, karye-i Tiryanda, Kafalarda yapılmaktadır. Ayrıca Hüdâvendigar hassına bağlı bulunan nefs-i Sultanhisarı, karye-i Kefere, Gerne, Yörügani ve Miyane, Gurgur, Sanduklu, Akçeşehir, Kurudere, Koğaluca, Kedfiye, Hanbeği cemaat-i Kefere, Kürekçiyan, Çeltükçiyan arığı Çayırhan Çulluyan-ı Gurgur, Araban-ı Çeltükçiyan arığ-ı Tiryanda yapılan çeltik üretimi sancak genelinde önemli bir paya sahip olduğunu görmekteyiz. İncelenen defter genel hatlarıyla değerlendirildiğinde ayrılan tımar topraklarının zaman içerisinde küçülmesi ve çeltik üretiminin de zahmetli bir iş gücüne gereksinim duyulmasıyla çeltik üretiminde ortakçılık yaygınlaşmıştır. Ayrıca çeltik ve pamuk üretiminde nehirlerin payı azımsanmayacak kadar önemlidir. Çünkü su isteyen bitkilerin yazın kavurucu sıcakta en ihtiyaç duyacakları tek şey sudur. Bu konuda tarihçiler tarafından pek dişe dokunur araştırma yapılmamıştır. Defterde nehirlere verilen isimler değişebilmekte olup *nehir* ya da *arık* isimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Aydın livasındaki tarımın niteliğini ve niceliğini arttıran bu nehirler şöyledir. Bozdoğan kazasında nehr-i Ortasiyede 12 arık, nehri Kazanderede 14 arık bulunmaktadır. Hisse-i Mudanya, karye-i Yusuflu, Buğdaylu, Kırık Havlı, Çok Havlı, Pircede arık bulunmaktadır. Kestel kazasına karye-i Takıç suyu, Güngecesiyle suyu bulunmaktadır. Yenişehir'de 2 arık, Yaylada 1 arık, nehr-i çeltikte 2 arık bulunmaktadır. İzmir, Tiryanda ve Kafalar köylerinde, Ayasuluğ'da Balatçık, Üzümide, Alaşehirde Mudanya, Kurşunlu köylerinde arık bulunmaktadır.

Aydın livası dışında Anadolu'da ayrıca, Menteşe'nin Dalaman çayı dolayları, Teke Sancağı'nda Elmalı yöresi önemli çeltik üretim merkezleri olarak görülmekte idi. XVI. yüzyılın başlarında Elmalı'da 22 çeltik nehrinin bulunduğu bilinmektedir. Diğer taraftan Hamit Sancağı da çeltik ekimi hususunda adı sayılır yerlerden idi. Öyle ki, bu sancak içerisinde yer alan Ağlasun'a bağlı Çeltükçü köyü

önemli bir yer tutmakta idi. Çeltükçü köyünde 100 müdlük tohumu kaldıracak kadar geniş bir alanda çeltik üretimi yapılıyordu.[123] Malatya kazasında Tohma, Fırat bağlantısı olan civarda ve Derme suyu boyunca, Çankırı sancağı'nda ise sadece Kargı nahiyesinde, Kızılırmak ve Devrez çayı boylarında,[124] İzmir kazasında da Torbalı ve Gümüldür havalilerinde, Karadeniz Bölgesinde Giresun kırsalının Pazar Suyu, Baltama, Yağlıdere ve Harsit Suyu gibi ırmak vadilerindeki sulanabilir düzlüklerde,[125] Tarsus Sancağı'nda ise Kızıl Arg, iki Su Arası, Baş Oluk, Haydar Bük, Tirmir ve Esiklice gibi merkezlerde, Ergani Sancağı'nda Deve Geçidi, Hamis çevrelerinde çeltik ziraatı yapılmaktaydı.

Unutulmamalıdır ki, Osmanlı ülkesinde birçok yerde pirinç üretilmektedir. Bu pirinçlerin tamamının Osmanlı ülkesinde nasıl tüketildiği hususunda yeterli bilgi bulunmamakla beraber üretilen pirincin tamamının İstanbul'da tüketilmediği de bir gerçektir.[126]

Çok pahalı yiyecek maddesi olan pirinç, sadece zengin sofralarında görülmektedir.[127] Osmanlılarda çeltik üretimi, büyük oranda yüksek rütbeli ümeranın da sermaye koyarak gerçekleşmesine katkıda bulunan bir üretim biçimidir. Bu türden girişimler büyük karlar gerektirdiğini söylemek yanlış olmaz. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda ziraî üretim hususunda rol oynayan üretici unsurlardan bir diğeri de çeltikçi reâyâ idi. İmparatorluğun erken dönemlerinde devlet mülkiyetindeki topraklarda yapılan pirinç üretimi, esas olarak mîri haslarda ve ortakçı kullar tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu verimli topraklarda kullanılan suyun mülkiyeti de devletin elindeydi. Üretilen pirinç de esas olarak saray ve ordunun gereksinimlerini karşılamaktaydı. Ancak zaman içinde, konumları kölelerinkine yaklaşan ortakçı kulların pirinç üretiminin gerektirdiği sürekli ilgi ve yoğunlaşmayı sağlayamadıkları ortaya çıktı. Bunun üzerine, mîri haslardaki pirinç üretiminden en fazla verimi almak isteyen merkezi devlet, çeltikçi reâyâ adını verdiği ve

---

[123] Arıkan, "*XV- XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Çeltik Üretimi*" s. 481.
[124] Kangal, *Çankırı Sancağı*, s.122.
[125] Fatsa, *XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun Kırsalı'nın Sosyal ve İdari Tarihi*, Giresun, 2005 s.38-39.
[126] İslâmoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991, s. 100. (*Osmanlı ülkesinde başta Tosya, Malatya, Niksar olmak üzere birçok yerde pirincin üretildiği bilinmektedir.)* bkz, Bilgin Arif, "*Osmanlı Saray Mutfağı*",(1453 – 1650), İstanbul, 2004. s. 200 – 202
[127] Bilgin Arif, "*Osmanlı Saray Mutfağı*",(1453 – 1650), İstanbul, 2004. 200 – 202, bkz. Elker bölümü, pirinç yiyen devlet adamlarını gösteren minyatür.

yükümlülükleri açısından ortakçı kullarla reâyâ arasında bir yerde sayılabilecek yeni bir reâyâ konumu oluşturdu.[128]

Osmanlı Kanunlarına göre en az 10-15 kile çeltik ekenler çeltikçi reâyâ statüsü kazanabilmekte idi. Çeltikçi reâyâya, reâyânın ödediği vergilerin büyük bölümünden bağışıklık tanınmaktaydı. Buna karşılık tımar düzeni çerçevesinde kuru toprakları isleyen reâyâdan %10 dolayında öşür talep edilirken, çeltikçi reâyâ pirinç üretiminin yarısını devlete teslim etmek zorunda bırakılıyordu. Tahrir zamanında çeltikçi reâyâ'nın üzerine "*çeltikçi*" kaydı konduğu fakat çeltik ziraatı yapanların arasında reâyâ'nın da bulunduğu; çeltikçi olarak işareti olmayan reâyânın avârız ve rüsumlarını tamamen ödeyecekleri belirtilmektedir. Çeltikçi olarak kaydolunan biri öldüğünde, âdet üzere yerine oğlu ya da kardeşi çeltikçi olur; eğer böyle bir yakını yoksa çeltik nehrinin battal olmaması için, aynı köydeki diğer çeltikçilerin oğlu veya kardeşi, kadı marifetiyle "*çeltikçi*" tayin edilerek tohumunu alırdı.[129]

Çeltik tarlalarında çalışan reâyâ, "*çeltikçi" ve "kürekçi*" olarak iki gruptular. Çeltikçi, çeltik yetiştiren çiftçiler; kürekçi ise çeltik tarlaları ve bunları sulama için gerekli kanalları hazırlayan isçiler için kullanılan tabirlerdir.[130] Çeltikçiler, genellikle ortakçılık veya mukataa sistemi içinde tohumu devletten veya toprağın sahibinden alırlar, elde edilen mahsulü belirlenmiş nikbetler içinde paylaşırlar ve kendi paylarından öşür vergilerini öderlerdi.[131]

2.2.2. Pamuk

Pamuk, en iyi olarak nemli, alüvyonlu, kumlu ve besin bakımından zengin topraklarda yetişen bir bitkidir.[132] Nisan'da ekilerek Eylül – Ekim aylarında hasat edilen pamuğun bir kökünden, ekildiği yere veya tohumunun cinsine göre 5 ila 30 civarında koza elde edilebilir.[133] Ege Bölgesi toprakları, özellikle Menderes nehirlerinin suladıkları ovalar pamuk yetiştirilmesine uygun topraklardır.[134] Dokuma

---

128 Pamuk, Aynı eser, s.44. Şehirli reâyâ, çift resmini ödemekle mükellef tutulmamıştır. Çağatay,"*Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler*", AÜDTCFD, s.5, Ankara, 1947, s.52 - 53.
129 Karaman, *XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası*, Ankara, 2003, s. 462.
130 Kütükoğlu, *XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İzmir 2000, s.150
131 Emecen, "*Çeltik*", TDVĐA, c.VIII, İstanbul, 1993, s. 266.
132 AnaBritannica, "*Pamuk*", c. XII, İstanbul, 1989, s.372.
133 Martal, *Belgelerle Osmanlı Döneminde İzmir*, İzmir, 2007, s.30.
134 Kütükoğlu, *XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İzmir. 2000. s.161.

bitkileri, başka bir ifadeyle lif ya da tekstil bitkileri arasında en kıymetli ve yaygın bulunanı olan pamuk, birtakım kazaların tekstil sektöründe ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Öyle ki, (Denizli) Lazıkıyye Kazası, daha XIV. yüzyılın başlarından itibaren önemli dokumacılık merkezi hüviyetine bürünmüştür.[135] Anadolu'nun doğu cihetinde ise özellikle Hısn-ı Mansur, Kâhta, Gerger Kazaları ile Çemişgezek Sancağı, Harput Sancağı; batı tarafında ise Selanik, Bursa, Gelibolu; güney tarafında ise Halep ve Kıbrıs, pamuk üretiminin yapıldığı diğer önemli bölgeler idi. Pamuk üretim bölgelerine yakın olan önemli pamuk sanayi merkezleri ise Batı Anadolu'da Denizli, Tire, Menemen, Manisa, Çine ve Bergama idi.[136] Bu kasabalardaki tezgâhlarda işlenen pamuk, iç pazara ve özellikle pamuk yetişmeyen Kuzey memleketleri ile Avrupa'ya ihraç edilmekte idi.[137]

Pamuklu dokumalar ve pamuk – ipek karışımı kumaşlar, giyim kuşamdan döşemelik eşyaya varıncaya kadar çok geniş kullanım alanı bulurken[138] pamuklu sanayi de, üretim ve ticaret boyutları ile birlikte Osmanlı ekonomisinin hububattan sonra en önemli sektörünü oluşturmakta idi.[139] XVI. yüzyılın ilk yarısında pamuk üretiminin en fazla olduğu sancak 797 ton'luk üretim miktarı ile Adana Sancağı idi.[140] Adana yöresinin iklim ve toprak yapısının pamuk üretimi için oldukça elverişli olması buradaki üretimin diğer bölgelere oranla daha fazla gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

XVIII. yüzyılda Pamuk üretim yerleri Ankara'dan İzmir'e nakledilen tiftik ve Bursa'dan nakledilen ipeğin aksine, İzmir'e yakın yerlerde üretiliyordu. Bakır, Gediz, Kırkağaç, Akhisar, Bergama, Turgutlu ve Manisa ovalarında; Küçük ve Büyük Menderes nehirlerinin vadilerinde ve Bayındır, Tire, Ödemiş, Aydın ve Denizli civarlarında yetiştirilmekteydi. Avrupalı tüccarlar bu bölgenin pamuğunun Adana ve Suriye'ninkine nazaran daha kaliteli olduğunu düşünüyorlardı. Farklı

---

[135] Turan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, s.374.
[136] Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara, 1999, s. 99.
[137] Bilgili, *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Ankara, 2001, s. 431.
[138] Arıkan, "*Osmanlı İmparatorluğunda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)*", s. 289-290.
[139] İnalcık, *"Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere*", s. 259.
[140] Kurt, "*Osmanlı Toprak Yönetimi*", *Osmanlı*, c. III, Ankara, 1999, , s. 197.

kalitelere sahip olan ve yetiştirildikleri yere göre adlandırılan sekiz çeşit pamuk vardı. Aydın'ın ürettiği pamuklar en kaliteli olarak kabul ediliyordu.[141]

Aydın Sancağında XV. yüzyılın ikinci yarısında pamuk yetiştiriciliği, Tire kazasında karye-i Komolca, Saruhanlu, Kızılca, Orta, Göbniye, Avcı Deresinde**,** Bozdoğan kazasında, karye-i İsabeyli, Arpaz, Ortasiyye, Ada, İlyaslı, Muratlu, Doğancılu, Hanaylu, mezra-i Kadı Bedreddin, Kilise, Hisse-i Yörükeri, Kestel kazasında, nefs-i Yazılu, karye-i Çobanlu, Kızılcaağaç, Gökseki, Kamanlu, Şeyklü, Arablu, Çuhudlu, Çeküçlü, Yusuflu, Takıç, Ulu Örenli mezra-i Sabunsuyu, Kuyucak, Hamzalu, Mutaflık, Kayabali, Hacıbeylide, Yenişehir kazasında, mezra-i Kırksükut, Yılman, Mazlum, Çalışbeğ, Parakomaz, Karataş, Kayaçalış, Yunusbey, Kılavuz, Arilan Koğdu, Cemaliddin Çerkezler, karye-i Uzgur, Uzunluca, Kötede, İzmir kazasında karye-i Çineme, Arabda, Emirbozdoğan, Zeytin eniğinde, Ayasuluğ kazasında karye-i Doyuranlu, Gömenos, Ortakçiyan, Kemer, Mahmutlu, Gelüre, Dirmüllü, Mandagözü, Hüsameddinlü, cemaat-i Yörügan, Yörügan-ı Kaşıkçılu, Solukenanda, Sultanhisarı kazasının karye-i Tariçlüde, Mastauraya tabi-i karye-i Uykunlu, Kuyucak pamuk üretimi yapılmaktadır. Ayrıca Hüdâvendigar hassına bağlı olan karye-i Gözdalan, Kefere, Gerne, Yörügani ve Miyane, Yenice, Karaburun, Orta, Sakız ve Doğlu, Hacılar, Mande, ,Hamitli, Pınarbaşı, Şeyhlü, cemaat-i Gölcük Dağ, Gurgur, Sanduklu, Akçeşehir, Kurudere, Koğaluca, Hanbeği, Ağırdereki Kurudere, Küre Madeni, cemaat-i Çeltükçiyan arığı Çayırhan Çullayan-ı Gurgur, Araban-ı, Çeltükçiyan arığ-ı Tiryanda, Anya, Patnos, tabi-i Ayasuluğ, Çakırali, Değirmenderesi, Küffar, Kayoğlu, Ak, Dere, Ahi, Uysal tabi-i Akçaak, Güzelhisara tabi-i Çeltikçi, Yusuflu, Yani, Dağdağı, Kırlıca, Alagözde de pamuk üretimi ve pazarlaması yapılmaktadır. XV. yüzyıl gibi, erken bir dönemde Aydın livasının pek çok kazasında pamuk üretiminin yapılması bizi şaşırtan bir gelişme olmuştur. Bunda belki de bu bölgenin pamuk hammaddesine dayanan güçlü bir tekstil işletmesinin olmasının etkisi olabilir. Bölgedeki Birgi, Tire gibi yerleşim birimlerinde XVI. yüzyıla ait kendir ve yelken bezi manifaktörleri belki de daha XV. yüzyılda kurulmuştu ve pamuk üretimi bu merkezlerdeki işletmeler için hammadde sağlıyordu.

[141] Syrett, Elena Frangakis (1991), "*The Trade of Cotton and Cloth in İzmir: From the Second Half of the Eighteenth Century to the Early Nineteenth Century" Landholding and Commercial Agriculture in the Middle East, (Ed. Çağlar Keyder - Faruk Tabak) State University of New York Press*, Albany, s.98.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

0008 NUMARALI TAPU TAHRİR DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE TAHLİLİ

3.1. DEFTERİN TAHLİLİ VE ÜÇ AYRI TABLO HALİNDE İNCELENMESİNİN AÇIKLAMASI

0008 numaralı Tapu Tahrir Defteri XV. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti Aydın sancağı hakkında geniş bilgiler vermektedir. Bu süreç Fatih Sultan Mehmet'in hükümdarlığının son dönemine denk gelmekte olup Aydın Sancağında *(Birgi, Tire, Fota, İnegöl, (Yenişehir tabi-i Gerpe, Vakf, Gerin, Yahşibeyli) Yarınca, Kestel, (Bozdoğan tabi-i Ortasiyye, Arpaz), Üzümlü, Sart, Alaşehir, Sultanhisar, Mastaura, İzmir, Güzelhisar ve Ayasuluğ)* 16 kaza, çok sayıda mahalle, köy ve cemaatten oluşmaktadır. Yerleşim birimlerin ve hane sayıları toplam olarak verilmiştir. Tabloya baktığımızda Birgi ve Yenişehir kazaları gerek köy ve cemaat bakımından gerekse hane sayılarının da yüksek olmasıyla diğer kazalara göre daha gelişmiş ya da diğer kazalardan göç almış olduğu görülmektedir. Bu süreçte Birgi, Yenişehir, Bozdoğan, Kestel, Tire ve Yarınca yerleşim birimleri büyük kaza statüsü içinde olduğu görülmektedir. Bunun yanında Fota, İzmir, Güzelhisar, Ayasuluğ kazaları en az nüfusa sahip yerlerdir. Osmanlı devletinde vergilendirme hane sayısına göre yapıldığı düşünülürse ilk gruptaki kazalardan alınan vergiler devlet içerisinde bu sancağın önemini belirtmektedir.

3.1.1. "Kazalara göre toplam hane sayıları"

Kaza	**Mahalle**	**Köy**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Toplam Hane Sayısı**
Birgi	10	86	29	3	8	3755, 47 imam, 14 orman
Tire	3	73	7	11	9	1410, 21 imam, 6 orman
İnegöl	1	18	2			461, 8 imam
Fota		3	2			197, 2 imam
Üzümlü		24			4	524, 8 imam
Sart	8	37	2		4	929, 10 imam, 1 orman
Yarınca		20	32			1150, 11 imam, 11 orman
Alaşehir		35	3			551, 7 imam, 1 orman
Sultanhisar	5	16	1		1	829, 14 imam, 2 orman
Bozdoğan		59	3		5	1485, 23 imam, 5 orman
Kestel		46	1		3	1577, 38 imam, 3 orman
Mastaura		10				315, 6 imam
Yenişehir	2	48	11	6	8	3472, 47 imam, 2 orman
İzmir		6				380, 2 imam
Ayasuluğ		11				149, 3 imam
Güzelhisar		7				177, 4 imam

0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri normalde bir bütün halinde verilmiştir. Ancak defterin transkripsiyonunda görüleceği üzere verilen kazalar, köyler, mahalleler, cemaatler, çiftlikler ve mezraların tımar sahiplerine dağılımında yer yer bu yerleşim birimlerinin Hüdevendigar Hassına ya da Mukataat-ı Sancak'a bağlı

bulundukları görülmektedir. Bu değerlendirmeyle birlikte defterin daha iyi anlaşılıp analiz edilmesi için;

- Küçük dereceli Tımarlı Sipahilere ait yerleşim birimleri
- Hüdâvendigar Hassına bağlı kazalar
- Mukataat-ı Sancak'a bağlı kazalar

Bu üç başlık altında incelemeye karar kıldık. Defterin tahlilleri üç kısım olarak ayrı ayrı tablolar şeklinde verilecektir.

3.1.2. “0008 numaralı tapu tahrir defterinin transkripsiyonu”

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
				Ahi Germiyan									14	48
				Sinle ve Elekçi									15	55, 1imam
				Kahire									5	34
				Taş Bazar									6	35
				Frenk Bazarı									7	15, 1imam 1 Orm
			Siyek						31		10	14	13	70
			Çiftlik						9	11	4	15	1	40
			Emir Doğan						6	3	1	5	1	18, 1imam
Birgi			Bağcı					Hamza Bey	13	8	3	7	1	32
			Tasahorya								12	58	17	89, 1imam
					Göme									3
					Kuru Bayırı[142]			Hamza Bey	15		11	47	10	83, 2imam
			Sungurlu					Subaşı	2	4	3	10	6	25
			Eksernos[143]					Hamza Bey	2	4	1	9	1	19
			Ayasurid						12	2	2	7	9	34, 1imam 1 Orm
					Kefere			Subaşı	7			1		9, 1 Orm

[142] Cemaat-i Sasalı, Kaşıkçılar, Kurubayırı ve Karye-i Bağça, Emir Doğan ve Tasahorya’da çeltik, çay, incir, keten ve kuru bakliyatlar yetiştirilmektedir.
[143] Çeltik Ziraatında ortakçılık yapılmaktadır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi			Sungurlu					Subaşı	2	4	3	10	6	25
			Eksernos[144]					Hamza Bey	2	4	1	9	1	19
			Ayasurid						12	2	2	7	9	34, 1imam 1 Orm
					Kefere			Subaşı	7			1		9 1 Orm
			Mağsurus[145]					Hamza Bey		1	6	5		12
			Küre			Haskar[146]			34	2	6	48	6	96
														5
			Havlucuk						7		1	5	4	17
					Gebran				3		2	1		6
			Dürlü					Hamza Bey			2	12	5	19
			Yusuf Deresi		Sasalı				7	2	4	4	5	22, 1imam
			Yenice[147]		Tanrı Vermişler			Subaşı	19		5	8	4	38, 1imam
					Pınar ve Bademli				6	1	5	3	3	18
					Ömer Ahi			Hamza Bey	6		6		3	15
			Yazı					Hamza Bey	24		3	4	6	40, 1imam, 1 Orm

[144] Çeltik Ziraatında ortakçılık yapılmaktadır.
[145] Pamuk yetiştiriciliği yapılmaktadır.
[146] Çiftlik-i Haskar 4 çiftlik yerdir.
[147] Kaza-i Yenice ve kaza-i der bundan evvel nice olageldiği ile ol sureti defter ve kayıt budur ol vakit sorulup Mezkûre köyün halkı o… köy yeri 12 dönüm ve bağları yeri 6 dönüm olur. Zikr olan yer çok kereler kandimü'l eyyamdan reâyâ husul ve Birgi Subaşısı hassıdır. Zikr olunan yer Çerkezlerin bağ haracı iki karaya bir akçe ve ikamet resmi Voyvoda hakkı insifakih oğlu Mehmet'indir. Suret-i defter Murat Çelebi budur el vakit…

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
					Gün Deresi[148]						48	1	16	65
			Hatun Deresi					Hamza Bey						14
					Aydınlar					2	1	1		4
			Çömlekçi									2		3
			Kadığı											3
			İkizce						4				2	6
					Alacayakalı[149]			Hamza Bey	25	3	9		21	58
					Gebran									9
Birgi					Sasalı ve Kuruca Koyunlu				45	2	9	60	60	188
					Kaymakçılar				6	2		3	1	12
					Gün Deresi				1				7	54
					İnebeğlü			Hamza Bey	6	4			8	49, 1imam
					Uluserlü				23	1	1	1	16	47
					Kemaller[150]			Hamza Bey	1		2	24	23	50
					Sasalı			Medet, Hasan ve Süleyman Beyler			4	104	9	143, 1imam

[148] Hassa-i mezkûr Çeltikçiyan, Arıburnu ve İkizcik öşr verirler ve kara resmi, gerdek, cürüm-ü cinayet ve bad-ı hevâ verirler.
[149] Cemaat-i Alacayakalu mezkûr Yörükleri Aydın ili Sancak Beyi Birgi Subaşısıyla müşterek yerdir.
[150] Mukataa-ı nısfı niyabet-i Birgi ve nısfı resmi ganem-i cemaat-i Alacayakalu ve Sasalı ve Kuruca koyunlu ve gayrilim ki İshak Paşa mir liva-i Aydın müşterek mutasarrıflardır ve resm-i kara ve cürm ve bad-ı hevâ ve mumhane nesf-i Birgi ve Bazar-ı Kulus ve cemaat-i Ümrancı ki hassı mezkûr.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi		Balyanbolu[151]	Küre											17
			Alacayakalu					Hasan ve Süleyman Beyler				24	2	26
			Kızıl, Çan, Çeltikçiyan									12	1	33
			Caberli											12
			Caberli		Müselleman							10		10
			Tezkiye[152]					Yusuf Veledi İskender Bey	16	3	5	13	4	42, 1imam
			Yenice					Yusuf ve Yunus Beyler	36	2	12	6	10	68, 2imam 1 Orm
			Kara Doğanlı						9	1	2	5	1	20, 1imam
			Üzümlü						5	2	3	1	2	13
			Üzümlü					Yunus ve Yusuf Beyler	4		2	5	2	14, 1imam
			Ödemiş					Hasan Bey	14	4	6	5	5	36, 1imam
			Surgunculu				Kadı Çiftliği Doğancı	Musa bin Sinan Bey ve Mustafa bin Sinan Bey	1					1

[151] Çeltik çay ve Bozkalbur ekilir üç hisse olur ikisi Balyonbolu Subaşı bir hisse de Birgi Subaşısının olur. Ayrıca kestanelik ve yemişçilik yapılmaktadır.
[152] Çiftlik hassı yüz dönüm yer vardır ama nısfı ziraat olunur.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi			Çavlu					Yusuf bin Musa	1	3	3	3	4	15, 1imam
			Kara Şikâr					Mehmet Veledi Tanrı Vermiş			4	20	9	34 1imam
			Hatun Deresi					Mehmet Çavuş Kardeşi, Yusuf Biraderi O	14		20	36	23	92, 1imam
			Tomodya, Uzgur, Güzelhisar					Hacı Ahmet Veledi İshak ve Hoşkadem[153]	13	3	6	3	5	30
			Sarıbeğü					Mustafa Veledi Hızır ve Umur Biraderi O	7	3	5	3	6	26
			Taturlu						1	2	5	1		5
			Sülegazi					Dursun Veledi Yardım Bey	9	13	27	76	31	168, 2imam
			Ayasofiya					Ali Veledi Solak, Mehmet Veledi Hızır ve Hamza Veledi İbrahim			2	8	8	19, 1imam

[153] Hoşkadem Bey'in Ayasuluğ, Güzel hisar, Sart, Birgi ve Yenişehir nahiyelerinde hisseleri bulunmaktadır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi				Ahi Kızı		Doğancı[154]		Küslü Veledi Şah Melik						2
			Donlukçu					Hanibalı Veledi Mayabali ve Balı Veledi Doğan Bey						
			Uzundere ve Demircili Çavuş					Resul Veledi Hızır ve Veledi Ulu	14	3	7	11	5	40
			Umurgözü					Ali Veledi Mehmet ve Mahmut Biraderi O	1	9		12	4	27, 1imam
			Kızılcasulu, Pırnazlu					Seydi Ali Mahmut ve Karagöz Bey	3	5	4	9	19	42, 1imam 1 Orm
							Yarbeğü, Oğuz[155]	Seydi Ali Mahmut ve Mehmet Veledi O						

[154] Ahi Kızı Çiftliği nısf olunmuştur.
[155] Mezra-i Yarengi ve Oğuz üç kişiye tımar olarak verilmiştir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi			İlyas Beyli					Hacı Veledi İshak Bey	4		1	3		8
			Teke	Sasalı		Kalabudun[156]		Hamza Biraderi Ali Kethüda			1	25	3	29
			Yağız					Ahmet Çelebi Veled Seydi Bey	14	4	11	64	25	122, 1imam
			Yenice								2	21	1	24
					Sasalı		Hisar Deresi Doğancı	Bad-ı Soma Beyi Lütfü Bey	4	3		1	2	10
					Sasalı			İlyas Veledi Hamza ve Yusuf Biraderi O	9	10	19	30	24	104
			Ereğli		Ayasarko			Hızır Veledi Yusuf	2			1		3
			Kızanlu[157]					Kuru Veledi İsmail ve Hacı Ahmet Veledi İshak ve Ali Veledi Asanlı	10	4	1	4	2	22, 1imam
			Kulfal					Hamza Veledi Hamak	4			5	5	14

[156] Ortağa rağbet yerdir, Ceman 6,5 lik çiftlik yerdir. Ali ve kardeşi Hamza mutasarrıftır.
[157] Yüzden Aşağı nahiyesinde karye-i Sarıbeğü ve Alisırlu ve Artucak mezkûru bey tımarıdır. Ayrıca tımar üç kişi arasında pay edilmiştir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi			Yarpare					Hızırşah Veledi Bali,Ali Veledi Yarbeği	4	2	1		2	8
			Gündekli					Marla Veledi Yusuf, Ali ve Hamza Biraderler	6	1		1	1	10, 1imam
			Ayahurup[158]					Mehmet Veledi Sanive Seydi Ali Veledi Mehmet ve Mahmut Biraderi O	4		1		2	7
			Boz					Halil Uzan		8	2	10	8	33
							İlanlı ve Yüzalağı, Yaylakdere	Dursun Veledi Hüseyin ve Şeyh Paşa Veledi Hüseyin ve Seydi Veledi Hasan ve Hızır Veledi Hamza Veledi Şeyh ve İlyas Biraderi O	2	2	3	3	3	16, 1imam

[158] Karye-i Ayahurup Mehmet Veledi Sani ve Seydi Ali Veledi Mehmet ve Mahmut Biraderi O arasında üçe pay edilmiştir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi			Tekürlü					Muaf Veledi Bali Çelebi ve Mustafa Veledi İbrahim	27	1	4	5	14	52
			Tekürlü[159]					İbrahim Veledi Nasuh ve Yusuf Biraderi O	29		3	7	4	45, 1imam 1 Orm
			Kurga					------- Veledi İsmail Çeribaşı ve Biraderi O	5	1	5	27	9	51, 2imam 1 Orm
			Sündili					Musa Veledi Mustafa	14	1	6	4	1	28, 1imam 1 Orm
			Ahi köy					Mehmet Veledi Ahmet	3	1	8	37	13	64
			Kurtburç[160]					Süleyman Veledi Yusuf, Hızır Veledi Mustafa, Yusuf Veledi Mehmet	9	3	11	13	3	40, 1imam

159 Karye iki ayrı sipahiye kayıt edilmiştir.
160 Ayrıca Karye-i Kurtburç bir gayri yere göçmüşler, Kuyruk deresi deyü ad vermişler, Tımar-ı tabi-i Birgi.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Saysı
Birgi				Sündili				Musa Veledi Mustafa	14	1	6	4	1	28, 1imam 1 Orm
			Ahi köy					Mehmet Veledi Ahmet	3	1	8	37	13	64
			Kurtburç[161]					Süleyman Veledi Yusuf, Hızır Veledi Mustafa, Yusuf Veledi Mehmet	9	3	11	13	3	40, 1imam
Tire			Kurga		Sasalı		Kalıç ve Tuman[162]							
Birgi			Arıglı	Sasalı				Ali Bey Veledi Sarur Bey	19	1	5	8	8	42, 1imam
			Gömenos					Sinan Bey Veledi	1	14	5	11	8	42
			Gömenos		Köhne, Gömenos				1	5	2		2	8
			Demircilü, Seyreklü					Hüsameddin Bey	5				2	7
			Tezkere					Ömer Bey Veledi Durali	6	16	9	11	18	106, 1imam 1 Orm
			Akkeçili					Hamza Bey	2	2	2	21	14	55, 1imam

[161] Ayrıca Karye-i Kurtburç bir gayri yere göçmüşler Kuyruk deresi deyü ad vermişler Tımar-ı tabi-i Birgi.
[162] Mezra-i Tuman 10 Çiftlik yerdir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Birgi					Köy Durumunda Tezkere				3		3		5	11
			Mürsellü					Kurt Mustafa, Hacı Ahmet ve Ali Bey	3	6	3	15	4	33, 1imam
			Kara Bergos					Dursun Veledi Arslan	3	7	4	8	4	27, 1imam
			Zeytin tabi-i Kara Bergos						3	4	1	6	7	21
			Argunda					Hamza Veledi Mustafa	8		3	1	6	20
			Kabaslı					Hava Bey Veledi Sinan Bey	2	12	4		2	21, 1imam
			Kurt (Gören)					Hava Bey						
			İkizce[163] (Kalu köy)											
Tire			Yakacık	Kızılhisar	Sasalı			Şeyh Veledi Nasur	11		3	7	2	28
			Uzun Ağaç		Sasalı									1
			Çavuşlu					Hamza Veledi Pullu						

[163] İkizce köyüne Kaluköy de denilmektedir. Ayrıca Şehr-i İnegöl Subaşçılığından İstifdâl olunmuştur.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire			Çınariye					Hızır Gulam Parişah	14	4	6	23	4	52, 1imam
			Kabak						5					5
								Ali Veledi Mehmet, Hızır Veledi Hos?,	12	1	3	33	8	60, 1imam
			Kulfa ve Çit					Musa Veledi Yusuf Solak	9	3	4	7	5	30, 1imam 1 Orm
			Çavuşlu					Ali Bey Veledi Muslu, Mustafa Veledi Boğaçay	3	2		1	2	9, 1imam
			Bulkas					Kahya Bey	17	9	3	11	9	50, 1 Orm
			Kırkaşlu					Sağır Şeyh Ali	15		1			16
			Çatallı					İbrahim Veledi Osman	10	9	7	11	6	44, 1imam
			Kezdara tabi-i Kızılhisar					İbrahim bin Arslan		7	8	3	3	22

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire			Gönençlü					İbrahim bin Akkula, Yasin bin Mehmet, Mustafa Biraderi O, Mehti bin Hızır	1			1	1	3
			Ulumolla, Yenimolla					Sinan Bey	24	2	2	1	2	32
						Umur Ahur			3					3
			Bayram Gazili					Hüseyin Veledi Narh Ahmet, Hızır Veledi	3		1	3	1	8
			Kalavanlu						1	1				2
			Doğanlı					Ali Bey Veledi İskender Ağa	9			1		10
			Şencü? Tabi-i Doğanlı						8		4	7	6	30
			İmarlı tabi-i Doğanlı						17	1	2	11	6	39, 2imam 1 Orm
			Bayındırlı Tabi-i Dağbeğü						36	6	6	12	11	78, 2imam 2 Orm
			Tuluz tabi-i Dağbeğü						13	1	1	3	6	24
			Yosuklu tabi-i Dağbeğü						19	6	3	12	10	52, 1imam 1 Orm

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Tire			Akranlı tabi-i Dağbeyi						30	5	6	15	15	51
			Gönençlü					Alacahöyük Dağbeyi	7		3	2	1	16
			Ahmetli						2	1	1			4
			Kızıl ve der-i ----?								1			1
			Kızılhisar						5					5
									5					5
			Kızıl ---?						2			1		4, 1imam
			İlyas Beyli						2		2			4
											1	4		5
			-------?						1			2		3
			Oluk											4
			Çeplih					Hızır Bey Veledi	5					5
							Birzaman, Katırlı, Haliatlı	Sinan Bey İskender						
							Kurubayrı		28		22	16	17	83
			Taylı Siğar?					Sol Beyi Saruhan	5				3	8
			Boğalar					Sasa Veledi İsmail, Mustafa bin Umur, Hamza bin İsmail	13		5	1	2	21, 1imam
			Ayaklu					Hamza Veledi Sarubeyi	2			1		3
			Piren						3					3

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire			Hanason					Mustafa Bey Veledi Şerif, --- Veled Sinan						
			Çakıllu			Hasenker		Mustafa ve Nasuh Bey			1	2	1	4
			Kulaklu					Musa Veledi Sinan Bey						
							Yuvaçlı							
						Hasenker		Ali Veledi Timur						
			Akça Hisar					Seydiali Veledi Mehmet, Veysi Veledi Bali	15	4	2	7	8	37
							İtköyü		2	3	2		2	20
			Kudretlü						16		2	2	4	25, 1imam
			Kara Halid						2	3				5
			Çamluca			Çakmak		Ahmet Veledi Mehmet, Yusuf Veledi Ali	6	4	4		1	16
			Ahmetli					Arhugözü Veledi Hacı Bey	9	4				13

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire								Yahya Bey Kıran	2					2
			Kıraçlı ve Nısf-i Kuluç					Ali Hafızcı	2			1		3
			Tarsure						27		2	3	6	38
			Çağıldık, Altıntaş						8			1	1	10
			Kara Gönençlü					Hafarcı Ali	12		2	2	7	20
				Ayasuluğ				Veli Veledi İlyas	7		2		1	12
							Göme							
			Gelavenlü tabi-i-i Sülebeyli											
			Ayraçlu, Reyhanlı					Bali Veledi Karagöz		1				1
			Talanda, Manastır						2	7	3	1	4	19, 1imam
			Çorak					Ali Veledi Turgut, Veysi Veledi Osman Bey	10		1	4	6	21
			Akça Meşhed						4		1		2	7
			Hacıoğlu					Hacıoğlu Ali	10	2		7	10	51

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire			İncircik[164]					Ağa Veledi Abdi, Hüseyin Veledi Ali Bey	2		2	9		13
			Gölerenlü					Ağa Veledi Abdi, Hüseyin Veledi Ali Bey	15		3	2	6	27, 1imam
Fota		Fota	Fota											81, 1imam
					Ayaz Yakası			Mehmet Bey bin Ali Bey						36
Tire		Fota	Yenice											5
		Fota	Saruhanlu						1		1		6	23
Fota					Kefere			Mehmet Bey bin Ali Bey						12
			Kızılcaçullu						31		9	9	8	64
			Boz					Mehmet Veledi Ali Bey			2	1		4, 1imam
Tire			Mande					Ertuğrul Veledi Koçak, Hızır Adil Veledi Dağbeyi	6		8	11	12	39, 1imam
			Kozluca					Ahmet Veledi İsmail, Yusuf, İbrahim, Yunus	4	1	1	2	4	13, 1imam
			Saruhanlı[165]					Yahşi Veledi Hızır Bali Çakırcı						
Birgi			Kayalu					Yahşi Veledi Hızır Bali Çakırcı	5		1	3		9

164 Kabasakal Tekkesine vakıftır deyi tasarruf olunan üç çiftlik yerin hükmü görülüp deftere nazar olundu. Defterde vakıf olunduğu şimdi hükm-ü evvelden olmayıp çiftliğin hâsılı tımar emir olunmuştur. Ayrıca çeltik, Çavuş Çeşmesi ve Dereyolu ayağına ekilir.

165 Mezkurîn Birgi nahiyesinde karye-i Kavaklıdaki tımarıdır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire						Akçayaka, Doğancı, Unlu		Turhan Baz Veledi Hüdâvendigar[166]						
			Kiliseli[167]					Mehmet Bey	3		1			4
			Koçak[168]			Tirkesçi, İsa		Mustafa bin Hızır[169]						
					Bayramlu, Gigirni, Karaca Koyunlusu[170]			Hızır Veledi Bali						
			Yuvağlı			Eşmeler, Kırur		Mustafa Bey, Çavuş Ali	3		4	1		8
İnegöl				İnegöl				Hüseyin Bey	33	12	14	5	15	80, 1imam
					Kefere				1	2	4			7
					Sığırtmaçlı				8	8	7	3	7	33, 1imam
			Torbalı					İsa, Yakup, Yahya evladı Süleyman ve İbrahim Mehmet Bey ve Turlu Veledi Orhan	7	1			4	13
								Yusuf Veledi İlaldı Bey[171]	4				9	14, 1imam

[166] Tımar Turhan bin Veledi Hüdavendigar kapısında çift gösterir.
[167] Mezkurîn bu nahiyede mezra yerdir ve Ayasuluğ nahiyesinde karye-i ----? Ve Yenişehir kadılığında subaşılığı vardır.
[168] Tevabi-i Tire müsellem İsa Çiftliği ve Koçak köyünde Tirkesçi çiftliği ve Kuyunhisarda karye-i Zekeryolu'da Sarı Naib çiftliği müsellem eşmeğe katılır. Ahmet Paşa Hazretleri tımar verirler.
[169] Mezkurîn Ayasuluğ nahiyesinde karye-i Cenkli ve Uyakpınar ve Birgi nahiyesinde nısf karye-i Karbey ve Buyurlu dahi tımarıdır.
[170] Bundan bu nahiyenin yukarısında Karye-i Çalıca beşler hissesi tımarıdır.
[171] Der-i taalukat-ı İnegöl Uris Fakih Veledi Gündük merhum mezkûr Uris Fakih yurt vermiş mezkûr İlaldı Beye satmış İlaldı Bey fevt olmuş oğulları---------------?

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
İnegöl	Seyruk		İçbergos					Ali Bey Fudur Bey	11	1	7	2	3	30
			Emirhanlı					Nebi Bey, Fudur Bey	5		5	4		14
			Sinanlu					Mustafa bin Bayazit Mehmet Veledi Hamza ve İskender bin Hızır						
			Bazar[172]					Hasan Bali Veledi Baba Bali ve Paşa Veledi Tutun	7		2	1	9	32, 1imam
			Yıllıdere					Nehaş? Bin Ali, Rıza Paşa bin Ali						
			Ilgınlı					Turhan Veledi Sofu, Turhan Biraderi Turhan	3		1	3		7
			Eskinas					Soncu Veledi Cenk	8		6	2	7	24
			Hacılar					Mehmet Veledi Saruca	5	8	9	1	10	35, 1imam

[172] Mezkurîn Birgi nahiyesinde karye-i Donlukça nam köy tımarlarıdır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
İnegöl			Karacasu[173]					İbrahim Veledi Süleyman, Hacı Ali Biraderi, Yusuf Veledi Timur						
			Paşmaklı[174]					İlyas Veledi Çoban, Mustafa Veledi Çoban ve Pir Ali	1			2	2	6
			Onarlı					Baba Veledi Avşar, Umur Biraderi O, İshak Veledi Ahmet, Mahmut Veledi Mehmet, Yunus, İbrahim, Seferşah Veledi Süleyman[175]	11	4	6	22	10	55, 1imam

[173] Karye-i Karacasu nısfı İbrahim ve Hacı Ali ve nısfı aharına Yusuf el mezbur mutasarrıftır.
[174] Karye-i Paşmaklı nısfı İlyas ve nısfına Mustafa Rub-ı aharına Pir Ali mutasarrıftır. Yani Karacasu ve Paşmaklı köyleri toplamda bir tımara eşit olmakla beraber adı geçen şahıslar arasında pay edilmiştir.
[175] Karye-i Onarlı'da görüldüğü üzere devlet, tımar vereceği topraklarda daralma görülmektedir ve bir kişiye ait tımarı ilerleyen süreçte birden çok kişiye verildiğinin en bariz örneği karşımıza çıkmaktadır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
İnegöl			Avşarlı					Baba Veledi Avşar, Umur Biraderi O						
			Savcılı						11	1	2	4	9	28
			Krallı ve Karataş					Mehmet Veledi Bahaddin, Saka Biraderi O, Umur Veledi Ali, Baba Biraderi umur ve Ahmet Biraderi O ve Arslan Doğdu Veledi Hamza Bey ve İlyas Biraderi O, Hızır, Hasan ve Hüseyin	3		46	61	12	145, 1imam
			Temizkanlu[176]											
			Hızırlı					Urban Veledi Seydi, Mehmet Biraderi O	6		3	9	6	25, 1imam

[176] Karye-i Temizkanlı 15 Çiftlik yerdir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Üzümlü			Bozburunlu				Üzümlü	Yazıcı Ali Emir	1	1		10	4	17
			Bozburunlu				Gazi, Umur, Bir Pare	İsa ve Seydi Ahmet Veledi Emir ve Mahmut Veledi Umur	2	1	2	7	3	15
			Aydoğanlu					Mehmet Veledi Hızır, Avas Veledi Ahmet, Mehmet Veledi Kıran	11	1	1	17	2	34
			Dadağlu								2	11	6	19
			Tanrıvermişli				Tokat	Beyazıt Veledi Ahmet, Ali Veledi Şah Paşa	6	5	7		7	26
			Tahtalin					Beyazıt Veledi Hacı Yusuf	1	4	2	7	3	18, 1imam
			Dümdarlu					Hacı Mehmet Veledi Hızır, Emirli Yusuf...	1		4	3	4	11

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Üzümlü			Kayaçlu[177]					Davut Bey Veledi Sinan Bey	8	7	4	5	12	37, 1imam
			Alimşahlu, Kemallü						7	10	3	13	15	48
			Hisarcık					Davut Bey	6	2	1	1	3	13
			Tanrıvermişlü					Perakende, Davut Bey	4		3	2	4	13
			İsalu						3					3
			Debbağlu					Perakende		5	4	4	3	17
			Kıraçlu					Perakende	1	7		4	2	14
			Başlamışlu						15	1	11	2	19	51, 1imam
			İsaca					Osman Veledi Ali, Ali Veledi O		4	1	3	1	11, 1imam
			Çökük					Veli Veledi Mustafa Bey, Sinan Veledi Hacı Bey		3	1	6	6	17, 1imam
			Arun ve Kıraçlu						18	19	13	46	25	122, 2imam
			Süleymalı, Bergos					Ali Veledi Resul,	3	1	2		1	7
			Süleymanlı[178]					Mahmut Veledi Hızır, Yusuf Veledi Ahmet, Mustafa Veledi Hızır	5	7	3	2	8	26, 1imam

[177] Mezkurîn Birgi nahiyesinde karye-i Kayaçlu ve Kürt Hacı tımarıdır.
[178] Karye-i Süleymanlu Yusuf Veledi Ahmet, Mustafa Veledi Hızır mezkurîn mutasarrıflardır. Mahmut Veledi Hızır karyenin yarısına mutasarrıftır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Üzümlü			Üçlü					Hamza Veledi Dündar	2				6	8
Sart			Sart					Yağma Bey Hilam Bali Şah Âlim Şah	19		13	22	18	73, 1imam
			Ahmetli						17		4	3	11	37, 1imam
			Ovalu						8		3	3	1	18
			Saz						22	2	5	1	11	44, 1imam
			Kızılca					Yağma Bey		1	7	1	5	23, 1imam
			Yarışlu						10		2	3	4	21
			Debbağhane					Yağma Bey	18	2	17	24	13	75, 1imam
			Göçeri						34	3	29	2	26	94
					Çanakçılar				3		4			7
					Çankara				21		3		5	29
			Kurluç					Timurbaş Veledi Hacı Hamza, Süleyman bin Hamza	3			2	1	6
			Doğanlı, Ahmetbeğlü					Sinan Veledi Ağabey	40	9	9	11	14	85
			Şeyhler[179]					Hoşkadem Bey			1	2	2	5

[179] Mezkurîn Ayasuluğ nahiyesinde karye-i Tamudu ve karye-i Uzgur ve Güzelhisar nahiyesinde hassa içinde ve Birgi nahiyesinde Demircili, Seyitli hassa Sarı Bey, Alısırlı, Arbuhan, Yenişehir, nahiyesinde nısfı karye-i Rahmanlı ve Ayasuluğ nahiyesinde zevaid-i karye-i Gönlü mezkurîn tımarlarıdır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
			Boz, Akçakilise					Hızır Seraskeri, İlyas Veledi O	10	1	5	28	15	60, 1imam
Sart			Oluklu				Güdül[180]		2					2
			Kara Sütçülü					Uzun Veledi Cüneyt, Hamza Veledi Halisvermiş	9		3	9	2	23
			Piri Beğlü					Kasım Veledi İbrahim, Hasan Biraderi O	5	2		1	2	14
			Yağcılı					Nasuh Veledi Umur, Uğur Biraderi O	1		1		1	3
			Aşağı Bulgas					Hızır Veledi Mustafa	6	4	3		8	21
			Kirozlu[181]					Nasuh Veledi Umur, Uğur Biraderi O	2		1	2	1	6
				Bayrambeğlü				İbrahim Veledi Ali Hoca, Hacı Yusuf Veledi Kibt						
				Kirmanlu				Yusuf Veledi Turhan, Süleyman Veledi Aslıbağı	4		2	1	3	11
				Kızanlu					4		1	3	1	9
				Ayvacık					6	4	4	16	9	39

[180] Karşısında iki kürek suyu vardır, sefere defterlidir.
[181] Bulgasdan gelen Yedibeyli suyundan bir gün bir gece münifde su nevbeti vardır.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Sart				Deveciler, Kurukalar				Sinan Bey			6	35	9	51, 1imam
			Balat									4		4
			Bulkaz					Sinan Bey Veledi İlaldı			1	2		3
			Ayvacık	Deveciler, Kurukular[182]			Armutçuk	Sinan Bey				2		2
			Rüstemlü[183]					Mehmet bin Mustafa, Ali bin Yusuf, Hacı bin Yusuf, Ali bin Mahmut		2				2
			Şerafeddünlü					Yusuf bin Hamza, Kasım Hamza	3		2	2	1	9, 1imam
			Gök					Ali Veledi Aslıhan, Halil Veledi Yusuf, Mustafa Biraderi O, Devlethan Veledi Aslıhan, Sahaddin Veledi Aslıhan	13	1	6	3	7	30
			Milas					Yusuf Veledi Turhan ve Süleyman						

[182] Bac-ı Bazar-ı Karataş ve Serçekurt mim ihtisab-ı bazar-ı mezkûr
[183] Çiflik-i hassa-i 25 dönümüne bağ değmişler.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Sart			Ayrık					Mehmet Veledi Ali, Süleyman Biraderi O[184]	1	1	6	7	2	18, 1imam
			Fota					İlyas veledi Turhan, Erdoğdu Veledi Hacı Bey	7	2			6	15
			Arıklu[185]					Süleyman Veledi Yusuf, Hamza Veledi Yusuf						
							Veledi Salih	Hızır Veledi Mustafa	9	2	2		1	14
Tire			Çakırcalu					Umur Veledi Arslan, İsmail Biraderi o, celbvermiş Veledi Yusuf, Tarıvermiş Veledi Yusuf	3	2	4		1	10
Yarınca			Yarınca					Kasım Çelebi Veledi Mahmut Bey	10	3		1	16	30

---

[184] Mezkurîn Tire nahiyesinde Ahmetli tımarlarıdır.
[185] Karye üç hassıdır. İki hassı Süleyman'a, bir hassı Hamza'ya müşterektir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yarınca					Ortakçiyan				4					4
			Avratlu						8	6	13		3	32, 1İmam 1 Orm
			Dergan						11		5		10	27, 1imam
					Ortakçiyan				3					3
			Geriköy						24	1	12		18	56, 1imam
					Avşarlu, Balabanlu				14		3		12	29
					Yığdükler				2		6		2	10
					Hamütlü				17		4			27, 1imam
					Kemer[186]				10		1		1	12
					Delüler				22		7		4	33
					Manezlü				20		2		1	23
			Suyrak						7	3	2		2	15, 1imam
			Ravne[187]						9		2		3	14
			Kısanlu						7	3	1		3	24, 1imam 9 Orm
			İlasanlu						21	7	1		11	43, 1imam

[186] Mezkûr köyün halkı Kiralu yerinde otururlar, yerleri yoktur.
[187] Ravne halkı kadıya müteallık yerde oturuverirler.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yarınca			Karşılu						10	5	2		8	26, 1imam
			Bergos		Kulaksızlar				6	1	4		14	25, 1imam
			Teşnelü						2		1			3
					Pusatlu, Terziköy				31		23		11	66
					Şehriyar, Bağdatlu				22		12		9	43
					Alaşehir[188]				1		21			22
					Doğanhisar				3					3
					Çillidere				3		2		3	8
			Başlamuşlu								10		10	20
					Dutluvermiş Dazkırında Kışlalar[189]									
					Köseler									
					Bulduklar				2		3		7	12
					Molla Mustafa Perakende				5	3	25	3	20	57

188 Cemaat-i Alaşehir'de oturanlar yerleşik hayata geçen aşiretlerdir.
189 Kişi adları göçebe oldukları için Çift – Bennak olamaz.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yarınca					Küçük Eşeklü ve Kilisli Yörükler				6		16		48	70
					Kilis Yörügan-ı Perakende				39		18		103	163, 2imam 1 Orm
					Küçük Eşeklü, Kilisli Yörükler				9		4		14	27
			Çakırcalı						12	3			7	22
					Ortakçiyan				10					10
					Tüccar, Çöpköy[190]				12		5		6	23
Alaşehir					Alacaatlu			Ali Bey Veledi Ömer ve Hacı Biraderi O	13	3	5	14	6	42, 1imam
			Oğulbeğlü, Çamlu						2	4	2	14	3	25, 1imam
			Örenlü, Kısalu		Alacaatlu				7	8	6	51	12	85, 1imam
			Saruhanlı						2	3		6	2	14, 1imam

[190] Mukataat Yarınca der Uhde İbrahim Veledi Emir ve Timur Veledi Yakup resm hane ve resm ve Bennak ve kara ve resm-i ganem, cürm-ü cinayet ve bad-ı hevâ ve resm-i arûsane ve gayri ve kestanelik…

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Alaşehir			Beğce		Alacaatlu			Hüseyin Bey Veledi Ali Bey, Hüseyin Bey Biraderi O			1	33	14	48
			Yavi, Kurucadere						6	4		1		11
			Pusanlu						1			1		2
			Alihan						8	7	3	6	1	27, 1imam 1 Orm
Sart			Şehriya, Gök[191]									14	6	20
Alaşehir			Gök					Hasan Bey Hüseyin Bey Biraderi O			1	22	13	37, 1imam
Sart			Kızılca tabi-i Gök Köyü[192]								4	19	2	26, 1imam
Alaşehir			Yavi					Hamza Veledi Ahmet, Hacı Biraderi O, Aşık Veledi Alihan	5		2		3	10

[191] Karye-i Şehriya zımmı-i O dört çiftlik yerdir, hariçten ekilir.
[192] Mukataat bac-ı bazar Alaşehir ve niyabet-i kovan ve cürm-ü cinayet ve resm-i arûsane liva-yı kura-yı mezkurîn…

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Alaşehir			Postlu					Erdoğdu Veledi Çoban, Mustafa Veledi Tanrıverdi	4		1	7	8	23, 1imam
			Türkmenlü[193]					Süleyman Veledi Arslan, Mehmet Veledi Ali, Barak Veledi Çavlu	2	5	2	3	6	18
			Safılu[194]					Mustafa Veledi Uç, Ali Veledi Abdi, Hızır Âlem Padişah, Yusuf Yağdı	1		3	5	4	13
			Karlu[195]					Ahmet Kâtip, Ali Biraderi O, Hızır Veledi Mustafa	6			1	6	13

[193] Karye-i mezkûre nısf-ı Süleyman ve nısf-ı aharına Mehmet ve Barak müşterek tımardır.
[194] Karye-i mezkûre üç hisselidir. Mustafa, Ali ve Hızır arasında birer hisselidir.
[195] Karye-i mezkurîn nıfsına Ahmet, Ali ve nısf-ı aharına Hızır mutasarrıftır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Sart			Yedibeğlü					Ahmet Kâtip, Ali Biraderi O	7	1	1	5	4	18
			Koşak					Şamettin Kâtip, Ali Biraderi O	6		2	1	2	12, 1Orm
			Balat[196]				Küçük Yusuflu							
Alaşehir			Mudanya					Salih ve Üveys Veli, Ahmet Evladı Ortuğrul, Yusuf, Biraderi O	12		6	6	2	26
			Kapaklu					Şeyh Biraderi Ateş Yusuf ve Nasuh					1	1
			Teşnelü					Salih ve Üveys Veli, Ahmet Evladı Ortuğrul, Yusuf, Nasuh Evladı Giral	7		1	3	1	12

196 Çeltik on beş kile tohum ekilirmiş amma on yıldan beri ve şimdi gaybdırlar.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Alaşehir			Koskopus					Şeyh Biraderi Ateş Yusuf ve Nasuh	4				1	5
			Çokhavlı, Kırıkhavlı, Boğdanlu					Ali Veledi İbrahim, Paşabali Biraderi O	5	2	10	8	2	27
			Sonratiye?					Hüseyi Çavuş Velediİsa Çavuşan-ı Barişah Alimşah	17	3	5	2	9	30, 1imam
			Sazlu					Borlu Veledi Murkendü, Ömer Veledi Halil	5	4	2		5	16
			Örenlü					Rüstem Veledi Çapar, Yakup Veledi Musa, Süleyman Veledi Kasım, İshak Veledi Mustafa						

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Alaşehir			Bağışlu				Tımar Mehmet Veledi Davut, Nasuh Veledi İbrahim, Hamza Veledi Şeyh baba		2	6	1	4	13
			Bayındırlu, Sukutçuk				Mustafa Veledi Alisami Nalife						
			Köselü[197]				Yusuf Veledi Mahmet	11	3	6	5	5	30
			Pirce				Nasuh Veledi Köpek, Mehmet Veledi Biraderi			4	1		5
			Zalbeğü				Umur Veledi Ali, Yusuf Veledi Mustafa, İlyas Veledi	5	1	1	6	2	15

[197] Mezkûr Köselü Köşk Pirce çayından iki gün ve iki gece suyu vardır, su kalup…

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Alaşehir			Çakırlı					Hamza Veledi Hızır, Ali Biraderi O, İlyas Biraderi O	2		2	1	2	7
					Oklu			Marlo Veledi, Ali Biraderi O, Hamza Biraderi O	7	3	3	1	6	20
			Davutlu					Hasan Veledi Ahi, Mehmet Veledi şeyh Celb-vermiş ve Ali Veledi	9		1		3	13
Tire			Buğdaylu, Kırıkhavlu, Çokhavlu[198]					Seydi Ali bin Mehmet, Mahmut Biraderi O	2		1	1		4
Sultanhisar			Danişmentliler						3		1	9	2	15

[198] Buğdaylu suyundan bir gün ve bir gece suyu vardır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Sultanhisar			Özbey[199]				Çakırdak[200]	Seydi bin piri Bey, İlyas bin Abdal	15	6	1	5	1	28
			Hızırçaylu					Lütfü Bey Yaya Sancağı Beyi	14			1	9	25, 1imam
			Hızırcılı					Lütfü Bey	19		1		8	28
			Çomaklu					Lütfü Bey	44		8	24	17	94, 1imam
			İmarbükü						18		19	2	12	52, 1imam
			Malkoçlu					Lütfü Bey Yaya Sancağı Beği	18	1	9	18	20	52, 1imam
			Yayalu					Lütfü Bey	6	2	6	19	14	48, 1imam
			İsabeğlü					Lütfü Bey	16	3	12	11	12	56, 1imam 1 Orm
			Dirkme					Hızır Veledi Şemseddin, İlyas Biraderi Hızır Bey	7	28	5	82	12	136, 2imam
			İsabeğlü					Hızır ve İlyas	1	5		28	4	39

[199] Mezkurîn Güzelhisar nahiyesinde hisse Eskihisar ve Ortasiye nahiyesinden Geve ve Anamur ve Karasarar ve Aşılu dahi tımarlarıdır.
[200] Mezra-i Çakırdak ki Yedipara yerdir. Ceman elli üç dönüm olur.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Sultanhisar			Dirkme		Teklü			Hızır ve İlyas Veledi Şemseddin	1			3	4	8
			Kılağuzlu[201] (Dereköy)					Kasım Veledi Sungur Bey	13	1	6	16	9	46, 1imam
			Kadürlü (Çayköy)					Süleyman Veledi Hızır	17		2	8	14	43, 1imam 1 Orm
			Yakuplu[202]					Mustafa Bey	5	1	3	4		13
				Akçamescit									5	47, 1imam
				Kulalı, Mescid									8	26, 1imam
				Kılıç Köy									12	25, 1imam
				Kefere									2	5
Bozdoğan		Arpaz						Savcı Bey, Hızır Bey, İlyas Bey						10
			Kara						6	1		11	10	29, 1imam
			Bersiyye					Savcı Bey, Hızır Bey, İlyas Bey	30	43	36	56	60	226, 1imam
			Uçbeğlü						11	4	3	12	17	47
			Bekirlü						20	7	10	11	30	78

---

201 Mezkurîn Ayasuluğ nahiyesinde karye-i Mirellü ve Samanlu dahi tımarlarıdır.

202 Mezkurîn Kestel nahiyesinde karye-i Şiyek ve Rubi Yusuflu ve Göğezlü ve Mastura ve Bereketlü ve Ağaçlu ve Üygenlü ve mezra-i İskender ve Vakıf nahiyesinde karye-i Çağşır, iki tımarıdır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Bozdoğan		Arpaz	Yazurlu, Manastur					Savcı Bey, Hızır Bey, İlyas Bey	8	5	5	7	13	40, 1imam
			Üvezlü[203]						3		1		3	7
	Ortasiyye		Kürün					Kasım Veledi Ali, Musa Veledi Elvan, İlyas Veledi Abdal, Seydi Veledi Piri						
			Anamurd, Karaçadır					Kasım, Yusuf, İlyas, Seydi	2	3		7	1	13
			Eksenlü					Ayas Veledi Abdullah, Seydi Veledi Piri						
			Küre					Musa Veledi Elvan						
			Ada					Buğya Veledi Nasun, --- Veledi Timur	1		1	2		5, 1 Orm
			Çavdır						3	3	6	5	1	19, 1 Orm

[203] Ceman-ı hasıl-ı Sasalı Nefs-i Arpaz bacı bazar ve meyhane ve asıyabha ve kurhâne ve tahunhâne ve cürm-i cinayet ve resm-i arûsiyye ve karye-i Dere ve Uçbeğlü ve Bekirlü ve Üvezlü ve Yazurlu ve Manastır ve Çeltükçi ve bakiye-i mahsulat ki badel-i teftiş…

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Bozdoğan	Ortasiyye		Yarınlu					Hasan Veledi Ali Bey, Ağa Veledi Abdi	3		2	6	3	15, 1 Orm
			Seyitlü[204]					Mehmet Veledi İlyas	7	1		8	8	25, 1imam
			İlhanlu					Yusuf bin Lütfü, Emir Biraderi O	8		2	7	3	20
			Gediz						1		2			3
		Arpaz	Aruzlu					Yusuf Veledi Şemseddin, Cahitpaşa Veledi Aslıhan	4	1	1	3	1	10
	Ortasiyye	Bozdoğan[205]						Mehmet Bey Veledi Hamza Bey[206]	26	3	21	42	28	120
			Çeltükçi					Mehmet Bey Veledi Hamza Bey	19	2	8	9	12	51, 1imam
			Eymür						16	2	5	4	8	35
			Kazandere[207]					Hass-ı Veledi Hamza Bey	36	4	16	26	15	98, 1imam
			Sehrre						31		5		23	60, 1imam

[204] Nim tımar Mehmet Veledi İlyas el-mezbur ser asker Vilâyeti Bozdoğan ve Ortasiyye Müslüman navâh-i mezkurîn ve bad-ı hevâ ve resm-i arûsane…
[205] Mukataa-ı niyabet-i nefs-i Bozdoğan ve bac-ı bazar ve meyhane ve resm-i arûsane diyü ve niyabet-i karye-i Çeltükçi ve Eymür ve Kazandere ve Seydi nahiye-i Bozdoğan.
[206] Hâsıl-ı Nehr-i Ortasiyye ki on iki aralıdır, bir mud ki kile toprak ekilir. Hâsıl-ı nehr-i Bozdoğan ki yirmi dört arıktır, on iki dönüm ekilir.
[207] Mahsul-i nehr-i Kazandere ki otuz dört arıktır ve Aydın muduyla dört buçuk mud tohum ekilir.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Bozdoğan			Cendere					Dursun bin Fedal, Ali bin Hamza, Sarışah bin Seydi Bey	33	6	9	30	24	107, 2imam
			Ortasiyye					Mustafa Veledi Hacı Ali Beyi İbrahim Biraderi O	27		11	10	10	62, 2imam 1 Orm
			Çaluşlu						10		2	3	10	26, 1imam
			Kalubeğlü					Mustafa Veledi Hacı Ali Bey, İbrahim Biraderi O	20	3	14	3	8	48
			Kalubeğlü		Kızıldepe				9		10	4	10	33
			Kalubeğlü[208]		Kasımköyü				3				2	6, 1imam
			Kalubeğlü[209]					Mustafa, İbrahim	2				5	7

[208] Mukataa karye-i Kalubeğlü ve Kızıldepe tabi-i mim ve Kasımköyü tabi-i O ve Ortakçiyan karye-i Ortasiyye ve Kuru ve Hisar. Mukattat-ı bad-ı hevâ-yı karye-i Kalubeğlü ve Çalışlar el mezburin ve resm-i arûsane ve niyabet-i nevâh-i Ortasiyye…

[209] Mezkûr Şeyh Süleyman muaf ve müselleman gelmiş padişah hazretlerine arz olundu, elinde olan yerlerini tımara hüküm edip kendiye ve oğullarını ve kızı, eşini mezkûr Kalubeğlü köyüne raiyyet hüküm ettiler. Ayrıca karye-i Kalubeğlü iki çiftlik yer ki bu Sinan Fakih oğlu elinde imiş sonra… olucak mezkûr Süleyman tarafından da imiş. Ol vakit tımardır. Kalubeğlü subaşıları mutasarrıflardır.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Bozdoğan			Ayakösten (Kavuklu)[210]					Mehmet Veledi Sasalı, Mustafa Veledi Halil, Baba Veledi Muhak, Ahmet Veledi Şameddin Hüseyin Veledi Şameddin, Alişar ve Ahmet Veledi Sinan	8	1	4	6	8	30, 2imam

[210] Tımar mezkurîn tabi-i Bozdoğan karye-i mezkûre dört hissedir. Bir hisse Mehmet ve Mustafa ve bir hisse Bali ve bir hisse Ahmet ve Hasan ve bir hisse Ali ve Ahmet mutasarrıftır. Karye-i Bacı dahi bunlarındır.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Bozdoğan			Bacı					Mehmet Veledi Sasalı, Mustafa Veledi Halil, Baba Veledi Muhak, Ahmet Veledi Şameddin Hüseyin Veledi Şameddin, Alişar ve Ahmet Veledi Sinan	3		1	3	4	12, 1imam
	Ortasiyye		İlyaslu				İlaldı	Mehmet Veledi Sasalı, Mustafa Veledi Halil	2			1		3
			Dirküçük[211]				Hacıkişi	Ali Veledi Sungur, Ahmet Biraderi O	19	1	1	8	11	45, 1imam
			Ahi					Ali Veledi Timur, Ahmet Veledi Timur	2	1		1	1	6, 1imam

[211] Öşr-i Ahi Ali Veledi Süleyman el mezburîn ki vakf deyü bir nice yerleri tasarruf ederlermiş, el-haleti hazihi öşrün sipahiye buyruldu.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Bozdoğan			Kalurlu, Kadı Bedreddin					Kadı Şeyh Hâkim-i						
	Ortasiyye		İlyaslu				Kadı Bedreddin							
			Elekçi					Ortas bin İlyas, Ahmet bin İlyas	3			1	1	6, 1Orm
			Yörükeri[212]					Seydi, Ahmet Veledi Mehmet Paşa, Sufi Mehmet Veledi Mehmet, Hamza Veledi Mahmut				2		2
			Doğancılı					Mehmet Veledi Hızır Baba, Kuman Veledi Hamak						
			Çamluca[213]					Yusuf bin Musa						
			Doğduran						4	3		4	3	15, 1imam

[212] Kestel navahisinde dahi karye-i Gençlü tımarlarıdır.
[213] Hisse-i Yörükeri tabi-i-i Ortasiyye tımar mezkûr altı çiftlik yerdir. Çulıbiter hariçten kimesneler ziraat ederler.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Bozdoğan	Ortasiyye		Katlıç[214]					İlyas Bey, Biraderi SinanBey	23	1	8	16	10	59, 1imam
			Bisgevi, Yolköy[215]					İlyas Bey	13	2	3	5	9	33, 1imam
			Doğanlu					İlyas Bey	19	2	2	18	5	47, 1imam
			Katlıç, Biskevi, Arığ, Doğancılu		Sasalı			İlyas Bey, Musa Çelebi bin Mustafa Bey						
			Çulluyanlu					Ali bin Nasuh	4			1	1	6
			İlyaslu					Hasan Bin Âşık	2		1	2		6, 1imam
			Muratlu											4
Kestel		Kestel[216]						Mehmet Bin Veledi Sinanbey					19	50, 1imam

[214] Karye-i mezkûrenin yerleri mecmu-i --------- ortakları gelmiştir. Cemaat-i kimesneler orağa ekilir gelmiştir. Cemaat giden sipahileri ederler ve tohum -------- tahmin olunup ortak hâsılı bağlandı.

[215] Ziraat-i Çeltik Bisgevi ki iki mud tohum ekülür. Tımar İlyas Bey el-mezbur. ----- ve buna göre arığın arısu Bozdoğan sınırına olduğu sebepten Ali Bey mani olup saraydan İskender Bey ekdürmemiş ol dahi Dergâh-i âliye arz edüp Ağanos Beye ve Kastel Kadısı Habib oğluna hükm-ü hümayun virilmiş ki üzerine varup mezkûre arık, kadimden nereye yürüyü gelirse hüküm edesiz deyü üzerine varup bade'l teftiş tahrir olmuş ki Delüçaydan Bozdepeye varınca ordan Lalebüküne ve Yortan sekisine Tursan seküsüne ve Emine çukuruna ki dört pare yerdir. Bozdoğan sınırından idiğe hüküm kadı olacak olup mezkûr Ali Beyin anbarında hâsıl olan çeltüğün hemen tahmin hüküm edip baki kadılık İskender Beğe hüküm edip alıvermişler. Mecmu bu defa Bozdoğan Subaşısı Ayaz Ağanın arığın bozup ekdirmemiş bu kemiyete kullar dahi Arpaz ve Bozdoğan kadılarıyla üzerine varıldı. Mezkûr Mastaure subaşısı arığı yirmi yedi yerde bozulmuş ve yerine çeltük ekilmiş asıldan bu dört ederi ki Bozdoğan sınırından alup Biskevi arığına taaluk olup narh ola defter-i cedide sept olunudu. Suret-i defter-i murada kaydı budur.

[216] Asılda kıst-ı bazar ve meyhane yazılmış, şimdilerde meyhane işlemediği sebepten eksik yazıldı.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Kestel			Durasıllı				Artana	Mehmet Bin Veledi Sinan Bey	8		1	6	8	24, 1imam
			Doğançay[217]						4				1	5
			Böğrüdelik						17	4	4	27	17	70, 1imam
			Tahtacı[218]						1	1	3	8		14, 1imam
			Curuçlu[219]					Ali Veledi Nasuh	6	1	2	4	6	20, 1imam
			Serimlü					Mehmet Bey Veledi Sinan Bey	13	1	1	14	3	33, 1imam
			Tuzderesi						14		1	21	17	54, 1imam
			Kızılcaağaç					Mehmet Bey Veledi Sinan Bey	36	5	3	36	12	94, 2imam
							Sabunsuyu	Mehmet Bey[220]	15		6	2	2	25
			Cuhudlu					Sol Beyi Hisarı Şah	3			1		4

[217] Doğançıyân Perakende köylerde otururlar, Subaşısı da Ketsel'dir.
[218] Karye-i Tahtacı Hassı-ı Mehmet Bey el-mezbur tabi-i Böğrüdelik.
[219] Mezkurîn Ortasiyye nahiyesinde hisse-i Çulluyanlı dahi tımarıdır. Ayrıca Kuluman kaynağı mezkûr köye tetimmedir. Çalıbiter Haricinde ziraat ederler.
[220] Mezkûrenin reâyâsı ortak ekerlermiş.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Kestel			Uzunlu					Ali Veledi Hasan	2			1		12
			Takıç[221]					Kağlı Beyi Veledi Ahmet Bey	16	3	2	29	9	60, 2imam
			Aktaş, Biçerlü					Kayaklu Bey	11		3	3	2	19
			Donlukçu						10			6	1	18, 1imam
			Bazarlu[222]					Mehmet Bey	6	3		10	6	26, 1imam
			Demirciler[223]					Yusuf bin Mehmet Bey	11	2	4	32	5	57, 2imam
			Sarutdede					Yusuf bin Mehmet Bey	12	4	2	14	3	36, 1imam
					Hasha-i Perakende[224]						14		23	38, 1imam
			Bilare					Mehmet Veledi Umur, Mustafa Veledi Umur, Yusuf	8	12	1	7	4	32

[221] Mezkurîn Birgi nahiyesinde karye-i Aktaş ve Kurtlu ve Biçerlü, Namköy vardır. Burada cem oldu, Ayrıca mezkûr köyün Taklıç Dağ suyu dikmekle ma'aruf suyu dahi vardır. Ahmet Paşa ve Mustafa Paşa hazretlerinden elinde mükerer payesi dahi vardır, Mezkurîn tımarıdır.

[222] Yolun çayında cem-i gün gecesiyle suyu dahi vardır.

[223] Karye-i mezkûrenin halkı ta kadimden Mastaura kalesine demir aletin virüp ve Kestel Subaşısına kesim verirlermiş, çift resmin virmezlermiş, el haleti hazıhi dergâh-ı âlempenah arz olundu sair reâyâ gibi öşürleri ve çift ve kara ve bennak ve resmin sipahiye bi-kusur eda ederler deyü emir olundu.

[224] Ceman hâsılı karye-i Cenderlü ve Donlukçu ve Giranezlü ve Demircili ve Sarucaova ve Cemaat-i hassa-i Perakende ve nısf-i niyabet-i Kestel.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Kestel			Yaycılu						2	3		2		7
			Kızıldere[225]					Yusuf Veledi Mustafa, Elvan, Süleyman Veledi Hacı Ahmet	3		1	3	2	9
			Arslanlu					Mustafa Veledi Halil, Musa Veledi Halil	5	4	2	8	6	26, 1imam
			Hasanlu					Mustafa Veledi Hüsrev, Ömer Veledi Yahşi, Süleyman Biraderi O	4	7	5	11	6	34, 1imam
			Kuyucak[226]					Ömer Bey Veledi Arnavud Doğan	34	12	5	34	27	115, 2imam 1 Orm
			Kızılca Burun[227]					Ömer Bey	10		1	3	7	23, 1imam 1 Orm

[225] Karye-i mezkûre üç hissedir. Birincisi Elvan ve Süleyman birine Yusuf ve birine Esat mutasarrıftır.
[226] Mezkurîn Birgi nahiyesinde Karye-i Kedfiye ve Tezkire-i Akkeçili dahi tımarıdır.
[227] Özel mülkleri mîriye dönmüştür. Karye-i mezburede Tataroğlu İshak'ın yetmiş dönüm miktarı yer ki mülki deyü tasarruf edermiş el-haleti hazihi mektubi tezurre haml olunub öşrü Ömer Beğe emrolundu.

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Kestel			Feslek					Ömer Bey ve Doğan		7		31	3	42, 1imam
			Kayraklu						5	38	2	34	4	84, 1imam
			Yüre						2	5		11	2	20
			Türkemişlü[228]					Hüseyin bin Âşık	3		5	4	2	14
			Hamzalu					Yusuf Veledi Sefarettin	16			9	3	29, 1imam
			Arslanlu					Mustafa Veledi Halil, Me8met Veledi Paşalı	8	1	3	10	11	34, 1imam
			Mufaklık					Hızır Solak Serasker	16	3	2	9	10	42, 1imam 1 Orm
			Hacıbeylü					Kasım Veledi İlyas	11	1	2	7	5	26
			Süleyman Şahlu						23	1	2	5	5	37, 1imam
Mastaura			Siyek[229]					Mustafa Veledi Turgut Bey	5	4	8	6	20	45, 1imam
			Yusuflu Siyek						3				1	4

[228] Tımar Hüseyin bin Âşık mezkûrun Ortasiyye nahiyesinde karye-i İlyaslu ve karye-i Muradluda hisseleri vardır.
[229] Mezkûr Sultanhisar'ında karye-i Kuplu ve Vakıf nahiyesinde karye-i Çaşid iki tımarıdır.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Mastaura			Göğezlü[230]					Mustafa Bey, Turgut Bey	6		14	54	27	102, 2imam
			Mastaura						14	2	19	37	13	86, 1imam
			Bereketlü						4		1	1	1	8, 1imam
			Ayaçlu					Mustafa Bey	10	9	1	15	4	39
			Öygenlü						8			6	5	20, 1imam
			Kuyucak[231]						4				3	7
Kestel			Meğralık					Hamza Veledi Hızırı Ali	37	8	3	25	22	96, 1imam
Yenişehir		Yenişehir						Bali Bey Veledi Mehmet Bey[232]	25			1	41	96, 1imam 1 Orm
			Kızılcakilise[233]			Cemaliddin, Yılman, Yamlak (Çekerzenler),	Yunus Bey, Kırksükut, Kılavuz, Arslan Doğdu, Mazlum, Çalış Bey,	Bali Bey	17	2	6	2	5	32

[230] Muaf ve Müsellemler imiş el-haleti hazihi karye-i mezbureye râiyyet yazıldılar.
[231] İskender Bey çiftlik dört yerdir nefs-i Kuyucak'da tımardır.
[232] Mezkûr Yenişehir kadimden iki çeltik arığı vardır ve yaylada dahi bir arığı vardır, iki yılda bir ekilir suat defter budur Yenişehirde olan iki arığı Bosna muduyla tamam seksen iki mud tohum ekilir amma yaylakta olan arık suyu Menderes alır imiş ol vakit su almaya kabil değildir, battaldır.
[233] Karye-i mezkûre asıl yerinden kalkup bir gayri yerde varmış ol vakit Günviç deyü ad vermişler, Kilise köy yeri ekilir yermiş.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yenişehir			Kavaklu					Bali Bey	11			2	6	21, 1imam 1Orm
			Kaşıkçı[234]					Bali Bey Veledi Mehmet Bey	15		5	2	11	34, 1imam
			Çepre						3		3	19	6	32, 1imam
			Emzerlü					Bali Bey Veledi Mehmet	2			4	2	9, 1imam
			Koçderesi						2		1	3	4	11, 1imam
			Mersinli						3			9	8	21, 1imam
			Boyasın	Yozgatlı				Bali Bey Veledi Mehmet Bey			22	19	21	64, 1imam
		Boyasın		Arılan					4	1	10	18	22	57, 1imam
		Boyasın	Haydarlı						1	2		13	11	30, 1imam 1 Orm
		Boyasın	İmamlı						12	2	8	12	21	57, 1imam
		Boyasın	Çatmara						1	3	5	12	18	40
		Boyasın	Alici						2	1	5	10	10	28

[234] Ceman hâsıl-ı nefs-i Yenişehir ve bac-ı bazar ve bad-ı hevâ, müsellem ve hâsıl-ı karye-i Kızılcakilise ve mezra-i mezkurîn ve karye-i Kavaklu ve Kaşıkçılu el-mezburin ve mahsul-i nehr-i çeltik ve karıhâ ve resm-i kovan ve asiyabha ve mukataa-i bad-ı hevâ ve öşr-ü bagat ve resm-i çift ve resm-i arûsane kuray-ı mezkurîn

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yenişehir					Büksüzlü[235]			Bali Bey			3		136	415, 123H.[236] 1imam
					Kızılca Keçili								149	532, 226 H. 4imam
					Akcekeçili				47	3	16	13	9	101, 13 H.
					Karacatahtalı			Bali Bey					8	44, 35 H.
					Bayır								72	173, 99 H. 2imam
					Sarıca				16	4	11		26	97, 39 H. 1imam
					Hacı Beyli[237]			Bali Bey	9		57		34	119, 18 H. 1imam
					Koç Bazarlu				25	3	15		60	159, 55 H. 1imam
					Kündüşlü tabi-i Salur				5		7		10	37, 15 H.
					Salur[238]			Bali Bey	6		16		20	107, 65 H.
			Asma					Mahmut Veledi Mustafa	28	7	12	59	24	138, 6 H. 2imam

235 Yenişehir kazasındaki mezra ve cemaat fazlalığı en açık örnekleriyle görülmektedir.
236 Hangi statüde olduğu bilinmeyen hanelerdir. Devlet, bu hanelerde hayvancılıkla uğraşılıp ziraat yapılmadığı için bir statü vermemiştir.
237 Yenişehir kazasındaki mezra ve cemaat fazlalığı en açık örnekleriyle görülmektedir.
238 Mukataa-ı resm-i ganem-i yörügan-ı mezkûrin ve res-i kara ve resm-i çift mezkûrin ve resm-i arûsane ve cürm-ü cinayet mezkûrin yave ve niyabet zeametü divan-ı Yenişehir el-mezbur hâsılı.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yenişehir			Akçahisar					Emirün İbrahim, Yusuf bin Hacı Hamza, Mehmet Akboğa, Nabuh	7	2	1	5	7	23, 1imam
			Katrancı				Saruyar		4				1	5
							Hasanlu	Emir, Mehmet, Yusuf, Nasuh	1	1		3	5	12, 1imam
			Uzunluca					Mehmet bin İbrahim	5	3		3	5	17, 1imam
			Yimlak			Yenişehir		Kara Veledi Halil				6		13, 6H.
			Balçıkhisar						3	2	1		1	7
			Yayculu					Kadım Eri bin Mehmet	8	1	1	10	9	30
			Uzgur, Tökerdek			İlaldi		Mehmet bin Mustafa, Hacı Ahmet Biraderi O, Mahmut bin Mustafa	8		6	18	12	47, 1imam
			Köte			Emurca		Savcı Bey bin Hacı İsmail	62	35	25	70	49	249, 6 H. 2imam

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yenişehir	Vakf	Vakf						İbrahim Veledi Kırdar Ağa	16	4	4	15	18	60, 1imam
			Kızılca börklü					İbrahim Veledi Kırdar Ağa	24		6	33	5	79, 13 H. 1imam
					Ağaç Kuşanlu			İbrahim Bey	2	2	7		6	34, 16 H. 1imam
			Karahisarlu					İbrahim Bey Veledi Hızır Ağa, Sinan Bey Çaşnigir	15	2	1	15	9	46, 2 H. 1imam
			Rahmanlu					İbrahim Bey, Hoşkadem Bey	7		2	4	2	15
			Kozalak					Yusuf Divane Veledi Seydi Divane	10	3	2	12	7	35, 1imam
			Döğrek					Hızır Veledi Mustafa	4	1		1	2	8
			Çağışlarini					Mustafa Veledi Huruvi Bey	6			2	2	10
	Gerin		Gerpe, Kıraçlu					Mehmet Bey	28	5	4	36	23	100, 4imam
			Cami-i Gerin										4	4

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Yenişehir	Gerpe		Mihaliç					Mehmet Bey	15	5	1	43	25	93, 3 H. 1imam
			Yazırlu					Mehmet Bey	5	16		16	13	51, 1imam
			Gökçeburun					Mehmet Bey	15	5	3	17	13	55, 1imam
			Eymir					Hasan Veledi Hacı Ali, Üveys Veledi Hacı Ali, Kara Veledi Ahmet	18	21	8	15	20	85, 2 H. 1imam
			Çandar						9	2	1	8	12	34, 1imam
			Tirke					Çaka Veledi Arslan	12	3	1	2	8	26
			Kurkaz					Mehmet Veledi Ali Viran	2	3	1	7	12	26, 1imam
		Yahşibeyli	Kurucakoz					Mehmet Veledi Yusuf	3	2		7	7	20, 1imam
			Kalı, Kıraçkaya					Hacı Avas Veledi Ali	3	2		7	7	20, 1imam
			Seki					Yusuf Banuvar	6	12	1	14	14	49, 1imam

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Yenişehir	Gerpe		Güme					Yusuf Banuvar	3			1		4, 1imam
			Uzanlu						6			4	10	21, 1imam
İzmir			Emirdoğan[239]					Mehmet Veledi Arnavud İlyas, Mustafa Halid Mehmet	11	13	1	2	10	42, 1imam
			Çapar[240]					Cavid Veledi Bali	3	10	11	13	15	59, 7 H.
			Kesdi					Hasan Veledi Karagöz, Mahmut Veledi Mehmet Yuan, Rum Veledi Morla	5	37	32	34	19	132, 5 H.
			Tiryanda, Kafallan					Hacı Karagöz İmam, Yusuf Veledi Abdullah	28		12	3	9	52

[239] Bu köyde Aşağı Kemsi nam köyün yazılı olandan ziyade nesne… Kendiye iki cebelüyle eski mültezim olup aldı ki her yıl yazılan olanını hisar erine vire tekid ve tasarruf ederler yazuyormuş. Hisar erleri olup ziyadesiyle, 4 Ramazan 883

[240] Karye-i mezkûrede çeltikçi yazılanlar bu köye reâyâdır. Amma çeltikçilerdir. Resm-i çift beşer akçe verirler.

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
İzmir			Zeytin Eniği					Hamza Veledi Ser Asker, Mustafa Doğan Merdan	8	21	6	47	10	94, 1imam
Tire			Küçük Kedfiye					Hamza Veledi Ser Asker, Mustafa Doğan Merdan	6			4	4	14
Ayasuluğ			Gönlü					Cafer, Halil, Süleyman, Hoşkadem Bey	2		2	1		5
			Doyranlu					Ahmet Veledi Derviş Mehmet, Yusuf Veledi Mustafa	8		2	2	5	18, 1imam
			Gelüre					Ahmet Veledi Yusuf	8	4		9	1	23, 1imam
			Gelüre					Abbas Veledi Abdi	7		2	1	4	14
			Kafalu					Yusuf Veledi Hamza, Asi Veledi Turhan	3		6			10, 1imam
			Kayaş					Yusuf Kethüdar	2		24		8	34

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Ayasuluğ			Dirmillü					Yayabaşı Doğan, Mustafa Veledi Âlemce, Şeyh Baba, Sinan Bey	3		10	4	2	20
			İrvalya					Hızır Yörgüç Merdan-i, Seydi, Sinan Bey	2		4		1	7
			Mandagözü					İbrahim Veledi O Mehti, Hızır Veledi Halil	2	1	4			7
			Yavlaçlu					Ramazan Veledi Ali	1		1			2
			Hüsameddinlü					Ramazan Rendeci				4		4
Tire	Tire		Baklacı					Ramazan Karagöz	3	2				5
			Komalca					Ahmet Veledi Ağa, Mehmet Biraderi O	5	1	1	1	1	10, 1imam

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Tire			Avcı Deresi					Mehmet Veledi Üveys	27	8	21	24	28	109, 1imam
			Çeliç					Sinan Veledi Kırlu	3			2		5
Birgi			…?					Ramazan Veledi Ali		6	1	2	8	17
			Göncülü					Üveys Veledi Sinan	5		1	1	1	8
			Gerçeklü					Yusuf Veledi Ahi	6	1		3	1	11
			Yenice Hisarcık					Yusuf Veledi Murat	4	1		1	3	21, 12H.
			Toyranlu					Piri Veledi Mazlum	4	1	1	1	1	8
Bozdoğan	Ortasiyye		İlyaslu					Küçük Yusuf	1		2	1	1	5
			Muratlu						3			2	1	6
Güzelhisar			Sükût					Ali Bey Veledi Hızır	25	3	9	18	21	82, 5 H. 2imam
			Aba						5		9	2	2	18
			Bey					Ali Bey Veledi Hızır	10	5	25	12	5	60, 2 H. 1imam
			Umurlu					Ahmet Veledi Hacı Ali	1	2		8	6	17, 1imam

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Güzelhisar			Atçılı					Babakent Veledi Hisar Beyi						
			Elekçilü					Yusuf Veledi Timurtaş						
			İncek											
Yenişehir			Parakomaz					Sinan Âlim Balişah	13	2	1	7	6	30, 1imam
Sultanhisar			Tariçlü					Borlu Bey Veledi Timurtaş	8		3	2	2	15
			Salavatlu					Hacı Hamza, Mehmet Veledi Sungur	20	7	1	20	8	57, 1imam
			Köselü					Hamza Veledi Hasan	3		1	6	4	14
			Emirahırlu					Nasuh Veledi Şanlu, Mehmet Veledi Akboğa, Hacı Hamza						
Kestel			Günabı					Mehmet Akboğa, Yunus Veledi HacıHamza	13		2	17	16	50, 1imam

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Yenişehir			Şeyklü					Mehmet Akboğa, Yunus Veledi Hacı Hamza	1			1		2
			Kılağuzlu					Yunus Veledi Hacı Hamza						
	Mastaura		Uğruca					Musa Veledi Emir	1	1		2	3	7
Sultanhisar						Seviren		Musa Veledi Emir						
Bozdoğan	Ortasiyye		Hanaylu			Kilise								
Kestel			Çeküşlü					Üveys Veledi Mustafa, Muhuddin Veledi İhvan İmam, Musa Veledi Şahin, Karesi Veledi Hacı Ahmet	7		2	10	2	22, 1imam
							Kayabali	Ali Veledi Şahin						

Kaza	Nahiye	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çiftlik	Mezra	Tımar	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Kestel			Yusuflu					Üveys Veledi Mustafa, Mehmet Veledi Asholu, Musa veledi, Kesi Veledi Hacı	2			1	5	9, 1imam
			Ulu Örenli					Ali Veledi Şamil, Alişan Veledi Ahmet, Yusuf Veledi Timurtaş	13	4	4	16	22	61, 2imam
			İshaklu					Yusuf Veledi İlyas, Hacı Hamza Veledi Abdullah	10	5		16	1	33, 1imam
			Arablu					Yusuf Veledi İlyas, Hacı Hamza	6	5	2	10	2	25

Kaza	**Nahiye**	**Nefs**	**Köy**	**Mahalle**	**Cemaat**	**Çiftlik**	**Mezra**	**Tımar**	**Çift**	**Nim Çift**	**Kara**	**Bennak**	**Mücerred**	**Hane Sayısı**
Kestel			Arablu					Yusuf Veledi İlyas, Hacı Hamza	6	5	2	10	2	25
			Gökseki					Seyit Veledi Elvan	5	1	1	4	2	14, 1imam
			Meğirgen Deresi						36		8	20	16	86, 4 H. 2imam
			Kamanlu					Seyit Veledi Altınboğa, Hamza Veledi Abdullah,	7	2		7	8	24
							Kerümiddin	İlyas Solu Hacı Hamza						
Bozdoğan			Beğcili					Hamza Veledi Abdullah						
Kestel			Çökili, Uygunlu				Der kar İnebeği, Kilise							
Bozdoğan			Çulluyanlu					Mustafa Veledi Karagöz, Mehmet Biraderi O						
Ortasiyye			nefs-i Donduran					Hüseyin Veledi Hasan, İlyas, Nasuh Ali	1			1		2

3.2. XV. YÜZYILDA AYDIN LİVASINDA HÜDÂVENDİGAR HASSINA BAĞLI KONAR – GÖÇERLER VE AŞİRETLER

Osmanlı taşra teşkilatının en üstteki idarî birimi eyalet/beylerbeyliklerdi. Bu birimler içerisinde ise en önde gelenleri Rumeli ve Anadolu beylerbeylikleriydi. Eyaletler, değişen sayıda Sancaklardan oluşmaktadır. Sancaklar da çok sayıda kazalardan ve köylerden meydana gelmekteydiler. Fatih Sultan Mehmet Karaman seferini bitirdikten sonra, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'nın 1451'de Kütahya'ya gelmesiyle birlikte, Hüdâvendigar Sancağı, Balıkesir, Adapazarı, Marmara sahilleri ve Ege'ye kadar ulaşmakta ve Söğüt, Gölpazarı, Yarhisar ve Ermeni pazarından başka Beypazarı (Nallukarahisar nefsini de içinde barındırır), Kite, Yenişehir, Domaniç, İnegöl, Akhisar, Geyve, Seferihisar, Atranos, Kepsud, Mihaliçcık, Yenice-i Taraklı, Göynük, Akyazı, Edincik, Kızılca tuzla, Gönen, Mihaliç, Bergama, Tarhala ve Fesleke nahiyelerinden teşekkül etmektedir.[241] Görüleceği üzere, sancak nahiyelerinin çoğu Osmanlıların ilk elde ettikleri ve bir kısmı da ilk idari teşkilatı oluşturdukları yerler olup, Hüdâvendigar Sancağı'nın bu hale gelişi, XV. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiş olmalıdır.

Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi Ankara'dan Kütahya'ya taşındı.[242] Bu tarihten itibaren "*Paşa Sancağı*" olan Kütahya sancağı, XVI. ve XVII. yüzyıllarda 14 ila 19 sancak arasında değişiklik göstermekle birlikte Aydın, Teke, Menteşe, Saruhan, Karesi, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Ankara, Kengırı, Bolu, Kastamonu, Sultanönü ve Hüdâvendigar sancaklarını içeren Anadolu Eyalet biriminin merkezi konumuna geldi.[243] Anadolu beylerbeyliğinin merkezi olan Kütahya sancağının kaza sayısı da zaman içerisinde değişti. Osmanlı hâkimiyeti döneminde Anadolu eyaletine bağlı olan Hüdâvendigar Sancağının merkezi Bursa idi. XVI. yüzyılda Hüdâvendigar Sancağında Bursa kazası dışında otuz kadar kaza bulunmaktadır.[244]

Osmanlılar Osman Gazi döneminde, yerleşikliğe geçişinde, siyasî örgütlenme ve askeri kaynak ihtiyacının yanı sıra, bulundukları bölgenin

---

[241] Emecen, (2010), *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Kitabevi, s. 93-94.
[242] Varlık, "*XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya*", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi,* S.2, Yıl 1986, İstanbul 1987, s.203.
[243] Varlık, *a.g.m,* s. 206-219.
[244] İnalcık, *"Bursa"* , TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt IV. s. 449

hayvancılıktan ziyade tarıma elverişli olmasının önemli etkisi olmuştur. Zenginlik arttıkça yerleşikliğe meyletme daha hızlı olmaya başladı.[245]

Orhan Gazi, artık yaylakta vakit geçiren bir aşiret reisi olmaktan tamamen uzaktı. Böylelikle ilk yıllardan itibaren hayvancılığa ve kısmen tarıma dayalı yarı-göçebelik yerine tam yerleşik hayata geçiş yolunda bir tercih yapılmıştır. Hatta Osmanlı Devleti'nin göçebeleri iskân etmek tarzında ortaya çıkan toplumsal siyasetinin temellerinin bu tarihlerde atıldığını dahi söylemek mümkündür.

I. Murat zamanında artık göçebe veya yarı-göçebe iktidar ve yaptırımlarından tamamen soyutlanmış olan devlet yönetimi, bünyesinde göçebe, yarı-göçebe ve yerleşik tebaayı barındırmaktaydı. Yeni düzen tabiatıyla beraberinde yeni kurallar getirdi ve çok geçmeden, düne kadar komşuları olan Osmanlılar, göçebe aşiretlere de diğer köylülere uygulandığı üzere askerlik, vergi, tahrir gibi mükellefiyetleri yükleme işlemlerini başlattılar.

Osman Gazi'nin, Orhan Gazi'nin hayatı bütün toplumun gözü önünde cereyan etmekteydi. I. Murat ve Yıldırım Bayezıd, kendilerini ihtişamlı bir saltanatın sahibi olarak görmediler. Çocukları diğer beylerin çocukları ile bir arada büyüdü. Ancak Fatih'ten sonra bir saltanat kavramının Osmanlı zihniyetine yerleştiğini, rekabetsizlik ortamının hazırlandığını görmekteyiz. Daha önce "*eşitler arasında birinci*" olarak tanımlanan "*bey*"in yerini artık "*sultan*" almıştı[246] ve ister istemez Türkmen beyleriyle Osmanlı sultanlarının konumunda farklılık meydana gelmişti.

Yönetim, göçebe aşiretlerin bir zamanlar sağladıkları katkılara aşırı hassasiyetle ve romantizmle yaklaşmak yerine, gerçekçi bir tavırla onları kaçmak istedikleri tebaa konumuna sokmak için birçok yol denedi. Bu çerçevede çıkarılan kanunnâmelerle göçebeler, ya iskân edildiler veya yaylak-kışlak alanları ile göç yolları sınırlandırılarak, tedricen yerleşikliğe yönlendirildiler. Yaya-Müsellem teşkilâtının kurulması, aşiretlerin devlet düzeni içerisine dâhil edilmesinde önemli bir aşama oldu. Ancak memleketler fethedildikçe sultanlar bu seviyeyi yeterli

---

[245] Lindner, "*Göçebeler ve Osmanlılar"*, s.70-71.

[246] Fatih Sultan Mehmed'in bu yaklaşımına, Divan üyeleri ile birlikte sofraya oturma âdetini terk etmesi örnek olarak gösterilebilir. Fatih'in tek başına yemek yemesi usulü Kanunnâmesinde şöyle geçmektedir: "Ve cenâb-ı şerifim ile kimesne ta'am yemek kanunum değildir. Meğerki ehl-i iyâlden ola. Ecdâd-ı izâmım vüzerâsiyle yerler imiş. Ben ref' etmişümdür." Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, I, İstanbul 1990, s.327.

görmediler. Her yeni dönem veya gelişme aşiretlerin eski statülerini daha fazla yitirmelerine, devlet bünyesine daha fazla dâhil edilmelerine, dolayısıyla muhtariyetlerinden daha fazla taviz vermelerine sebep oldu. Aşiret teşkilâtından devletleşmeye doğru kurumsallaşma yaygınlaştıkça, sultanın kardeşleri olan Türkmen beyleri ile aralarının açıldığını, "*balayı*"nın bittiğini görmekteyiz.

Sultan tarafından bakıldığında; hâkimiyetin sağlam temellere oturtulabilmesi için üstesinden gelinemeyecek gruplaşmalara müsaade edilmemesi gerekirdi. Bu ise göçebe aşiretleri kontrol altına almayı zaruri kılmaktaydı. Zira nüfusun küçümsenmeyecek bir bölümünü, meselâ XVI. yüzyıl başlarında Anadolu eyaletinin yaklaşık % 15'ini bu grup oluşturmaktaydı ki, göçebe kökenli Yaya ve Müsellemleri de ilave ettiğimizde oran % 27'lere ulaşmaktaydı.[247] Bundan dolayı Yörükler, çeşitli kalıplara sokulmaya çalışıldı. Bazı topluluklar çiftçi olarak iskân edilirken, bazılarına özel görevler yüklendi. Aşiretler tarafından yıllardan beri tatbik edilen, ama Osman Devleti'nin kendi kanunlarına aykırı olan uygulamalar lağvedildi. Meselâ Karaman ele geçirildiğinde, ilk iş olarak Toros geçitlerini kullanan kervanlardan Türkmen beylerinin almış oldukları vergiler kaldırıldı. Bu tür uygulamalar tabiatıyla büyük tepki gördü ve devletle aşiretler arasına bir soğukluk soktu.[248] Bu sert tavırlar göçebelerin Osmanlı'ya karşı daha temkinli yaklaşmalarına yol açtı. Devlet, göçebeleri kendi idarî ve hukukî sistemine dâhil etmeye çalıştıkça, onlar da bundan kurtulmaya gayret gösterdiler.

Aşağıdaki tabloda Aydın Sancağının 1480 tarihli Hüdâvendigar hassına bağlı kaza, mahalle, köy ve cemaatlerin toplam sayılarını ve konar – göçer (aşiret) hane sayılarıyla birlikte toplam hane sayıları verilmektedir. Sancağa bağlı bulunan 12 tane kaza vardır. Bunların en büyüğü mahalle, 26, köy 19, cemaat 46, konar – göçer sayısı 1351 ve 5058 hane sayısı ile Tire'dir. Ayrıca Tire'de mahalle-i Sofilar, Ağaççılar (Kadı Mahallesi), Tahte'l Kala, Debbağlar, Hatib, Sevk, Küffaran, Yaviler,

---

[247] İnalcık, "*Osmanlı Devleti: Ekonomi ve Toplum, 1300-1600*" Osmanlı İmparatorluğu, Cambridge, 1994, Ekonomik ve Sosyal Tarih, s.34.

[248] İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi*, İstanbul, 1996, s.206. İnalcık, Şeyh Bedreddin hareketini, bir bakıma merkezin gittikçe kuvvetlenen Sünnî - devletçi karakterine Türkmenlerin gösterdikleri hoşnutsuzluğun bir tezahürü olarak değerlendirmektedir. s.326. Yalnız diğer birçok hadisede sadece Alevî aşiretlerin değil, Sünnî olanların da muhalif tavırlar sergilediklerini görmekteyiz ki, bu durum dinî - mezhebi kanaatten ötede, devletle aşiretler arasında sosyolojik bir ayrımın mevcut olduğunu göstermektedir. Nitekim Türkmen beylerinin Osmanlı'ya karşı Timur'un yanında yer almaları, Çukurova'da Osmanlı'ya karşı yine Sünnî olan Memlukları desteklemeleri bunu ispatlamaktadır.

Paşa, Alican, Veled Kadı, Turunç, Kalmus, Hacı Atik, Miskince, Mısırlu, Doğancı, Mekabir, Alaca Mescid, Darphane, Yaylakiye, karye-i Uşak Pınarı, Balatçık, Yuvağlu, Cuhudlu, Biçerlü, Saruhanlu, Yavaşlu, Ayaklu, Buruncuk, Kızılca, Kızılca Yerli, Teksiye tabi-i-i Kızılca Yerli, çeltik üretimi ve pazarlaması yapılmaktadır.

3.2.1. "Hüdâvendigar sancağına bağlı bulunan yerleşim birimlerin toplam hane sayıları"

	Kaza	**Mahalle**	**Köy**	**Cemaat**	**Konar-Göçer Hane Sayısı**	**Toplam Hane Sayısı**
Hass-ı Sancak (Hüdâvendigar)	Mande		10	1	9	817, 9 imam
	İzmir		10	3	126	907, 9 imam
	Tire	26	19	46	1351	5058, 50 imam
	Birgi		13	5	120	990, 4 imam
	Akçaak		15	1	1	369, 2 imam, 1 orman
	Ayasuluğ	12	21	15	870	1873, 14 imam, 5 orman
	Güzelhisar		7			187, 3 imam
	Köşk	4	1		112	225, 4 imam
	Sultanhisar			3	78	340, 4 imam, 7 orman
	Çullayan			7	200	670, 3 imam
	Bozdoğan			1	216	532, 5 imam
	Kestel/Yazılı	2	1			154, 3 imam, 2 orman

Konar – göçerlerden vergi almak için devlet buradaki aşiret reislerini devlet içerisinde makamlara getirmek istemiş ve konar – göçerleri hane sıfatı kazandırarak halktan vergi almıştır. Kazalarda yapılan toprak işleri ve tarım ürünlerden sipahi aracılığıyla alınan vergiler bu sancağın devlet tarafından ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Bu nedenle sancakta yapılan pamuk ve çeltik üretimine değinmek istiyorum. Hüdâvendigar hassına bağlı olan karye-i Gözdalan, Kefere, Gerne, Yörügani ve Miyane, Yenice, Karaburun, Orta, Sakız ve Doğlu, Hacılar, Mande, Hamitli, Pınarbaşı, Şeyhlü, cemaat-i Gölcük Dağ, Gurgur, Sanduklu, Akçe Şehir, Kurudere, Koğaluca, Hanbeği, Ağırdereki Kurudere, Küre Madeni, cemaat-i Çeltükçiyan arığı Çayırhan, Çulluyan-ı Gurgur, Aruban-ı Çeltükçiyan arığı Tiryanda, Anya, Patnos, tabi-i-i Ayasuluğ, Çakırali, Değirmen Deresi, Küffar, Kayoğlu, Ak Dere, Ahi, Uysal tabi-i Akçaak, Güzelhisar'a tabi-i Çeltikçi, Yusuflu, Yani, Dağ Dağı, Kırlıca, Alagöz'de de pamuk üretimi üst safhada yapılmaktadır.

3.2.2. " 0008 numaralı defterdeki Hüdâvendigar Sancağına bağlı kazaların; köy, mahalle ve cemaatlere göre transkripsiyonu"

	Kaza	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Mande	Gözdalan[249]			22	1	3	16	12	54
		Uzun tabi-i Gözdalan			20	3	2	11	8	44, 1imam
		Sakız tabi-i Gözdalan			26		3	16	12	58, 1imam
		Doğlu tabi-i Gözdalan[250]			10	13	3	15	8	50, 1imam
		Mande-i tabi-i İzmir			38	19	27	42	5	132, 1imam
				Gölcük Dağı[251] tabi-i Mande	65	5	23	8	79	182, 2imam
		Hacılar tabi-i Mande[252]			7	23	13	9	3	55, 1imam
		Pınarbaşı tabi-i Mande			5	16	9	20	4	56, 1imam
		Hamitli tabi-i Mande[253]			16	5	3	11	4	41, 1imam
		Koğaluca tabi-i Mande			7	1	2	5	3	18
		Şeyhler tabi-i Mande[254]			31	17	26	27	27	137, 9 H.
							17	9	22	48[255]

---

[249] Çiftlik- i hassı 45 dönüm ekilir yer ve 80 dönüm boz yatur.
[250] Hâsıl-ı karye-i Gözdalan, Orta, Sakız ve Doğlu tevabi-i İzmir tabi-i liva-i Aydın hassı padişah-ı Âlem-i Penah
[251] Koru-i hassı ki aslında çayırmış sonra sökülmüş ol vakit ortağa rağbet olunur yerdir, tahminen 600 dönüm yerdir amma şimdiye değin öşrün verir imiş ol vakit ortağa hüküm olundu.
[252] Mezra-i Dere Kaba Ağacı nim karye-i Boz köyü evvelden vakıf tasarruf olunur imiş amma hükümleri olmayup ve defterde vakıf kayıt olunmadığı sebepten mukaddeme tab-i müddet Mandeye kayıt olundu deyü emir olundu.
[253] Karye-i mezkûre Cavitoğlu elindeki ve Hisarma elindeki yerler ki kadimden hassa olundu tahminen 50 dönüm yerdir.
[254] Karye-i mezkûrda ortağa ekilir yerler varmış sonra üç eri oğlu 19 bin akçeye satmış. Bağlar dikmişler öşrün vermişlermiş, eğledimde Dergâh-ı Mollaya arz olundu, Bağların rub Hâsılı emir olundu.
[255] Hariçte Mandeye mütecillik olan ol duyunlardır ki zikr olundu Cemaat-i mezkurenin koyunlusu baç verirler ve çiftlisi 12 akçe verirler.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hassa-i Sancak	İzmir		İsmail tabi-i Karaburun[256]			49		42		10	102, 1imam
			Buruncuk tabi-i Sivrihisar, Turgutlar tabi-i Buruncuk [257]			36	4	7	7	13	68, 1imam
			Tepecik tabi-i Hereke, Otruca tabi-i Tepecik			21	2	4	14	6	48, 1imam
			Tahin tabi-i Hereke			62	4	20	26	30	143, 1imam
			Ulamış tabi-i Hereke			19	24	2	21	6	74, 1imam
			Beğçe tabi-i Hereke			61	15	6	14	20	117, 1imam
			Temsiye tabi-i İzmir		Yörügân	4	11	6		3	24
	Tire		Gurgur tabi-i Tire			40	1	7	25	14	87
			Sanduklu tabi-i Gurgur			9	9	2	1	5	26
			Akçeşehir tabi-i Gurgur			20	1	4	9	6	40
			Kurudere tabi-i Gurgur			27	2	4	9	6	49, 1imam
			Koğaluca tabi-i Gurgur			13	4	4	11	5	38, 1imam
			Hanbeği tabi-i Gurgur			15	1	5	2	2	25
					Çulluyân-ı Gurgur	19			4	4	27

[256] Karye-i İsmail tabi-i Karaburun kaza-i İzmir hassa-i padişah-ı mezkûr köye Çeşme dahi derler.
[257] Hâsılı hassa kadimden ortağa ziraat olunur imiş sonra Yakup Beyoğlu Türk'e satılmış ol vakit İncirlik olmuştur. Öşrün verirler imiş şimdi geri hassa kayıt olunup cem-i hâsılın ref emir olundu.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hassa-i Sancak	Tire				Aruban-ı Çeltükçıyân arığ-ı Tiryanda[258]			2		7	77, 68 H.
			Kedfiye tabi-i Tire			51	12	15	2	21	102, 1imam
					Çeltükçiyan Arığı Çayırhan tabi-i Tire						27 H.
			Ağırdereki Kurudere tabi-i Tire			1	2	27	104	25	162, 1imam
			Küre Madeni tabi-i Tire			26		11	4	35	77, 1imam
	Birgi		Çamluca Küre tabi-i Birgi			10		31	104	34	179
			Görne tabi-i Birgi			4	4	4	22	10	44
			Kefere tabi-i Gerne			8	4	8	2	5	27
			Miyane tabi-i Birgi					2	5	4	17, 2 H.
					Kefere tabi-i Miyane	1	1	3	1	1	7
					Yörügân-ı tabi-i Miyane[259]			17	4		21
			Sındıra tabi-i Birgi			19	1	9	14	28	73, 1imam
			Kızıl Ali tabi-i Birgi[260]			6			3	14	23

[258] Cemaat-i mezkurîn çeltük eker kimesneler beşer akçe verirler ve ekmeyen kimesneler on ikişer akçe verirler.
[259] Karye-i Kefere, Görne, Yörügani ve Miyane gayrimüslim re'âyâdır.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Birgi		Yenice, Birgi			12		1	1	9	23
			Anavlı tabi-i Birgi[261]			20		1	8	14	43
			Yenice tabi-i Birgi			12		1	1	9	23
			Anavlı tabi-i Birgi[262]			20		1	8	14	43
					Kefere Nefs-i Birgi						22 H.
	Ayasuluğ		Anya tabi-i Ayasuluğ			14	7	9	3	8	40
	Akçaak		Küplüce tabi-i Akçaak			22	3	7	3	4	41, 2 Orm
			Kalaçlu tabi-i Akçaak			8	1	11	3	6	31, 1imam, 1 H.
			Çakır Ali tabi-i Akçaak			8		1	2	3	16, 1imam
			Değirmen Deresi tabi-i Akçaak[263]			12	2	18	2	8	42
			Küffâr tabi-i Akçaak			7	3		3	1	14
			Çapar tabi-i Akçaak			10		5		4	19
			Bergos tabi-i Akçaak			10		6	1	3	20
					Göçgünçiyan tabi-i Akçaak	9		2		42	54, 1imam

260 Ömer köyü ve karye-i Siyek Aralığında 600 dönüm yerleri ki halkı öşür ve haraç vermeyip mülkiyet üzeri tasarruf ederlermiş sonra öşür ve haraç emir olunup hâsıla bağlandı.
261 Hâsıl-ı karye-i mezkûre nefs-i Birgi tevabından mülkiyet üzere tasarruf olunan yerlerden öşrü ki mülkiyeti bozulup öşür emir olunmuştur.
262 Hâsıl-ı karye-i mezkûre nefs-i Birgi tevabından mülkiyet üzere tasarruf olunan yerlerden öşrü ki mülkiyeti bozulup öşür emir olunmuştur.
263 Karye-i mezkûrede Kepezci Hızırın rub değirmeni varmış ol vakit kızı Ayşe elindedir amma resmin tamamı ameline ifa eder.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hassa-i Sancak	Akçaak		Uysal tabi-i Akçaak			3	3	8		3	18, 1 Orm
			Kulfal tabi-i Akçaak			5	1	1	2		10, 1imam
			Sınurteke tabi-i Akçaak			3			10		13
			Kayoğlu tabi-i Akçaak			8					8
			Ak tabi-i Akçaak			5	4		4	3	17, 1imam
			Dere tabi-i Akçaak			4	5		6	4	19
			Ahi tabi-i Akçaak			4			2	1	7
			nefs-i Patnos tabi-i Ayasuluğ			15	3	3	1	7	29
	Güzelhisar		Çeltikçi tabi-i Güzelhisar			21		5	18	10	54
			Yusuflu tabi-i İkizdere			13		1	5	2	22, 1imam
			Yavi tabi-i İkizdere			8	1	1	8	5	23
			Dağdağı tabi-i İkizdere			18		1	7	4	31, 1imam
			Kaplıca tabi İkizdere			14		2	7	4	28, 1imam
			Alagöz tabi İkizdere			13		3	8	2	26

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane sayısı
Hass-ı Sancak	Köşk	Köşk		Cami		10			6	12	91, 63 H.
				Medrese						4	20, 1imam, 15 H.
				Kırmescid		2				7	27, 1imam, 17 H.
				Bağçe		11				4	33, 1imam, 17 H.
			Yavilü tabi-i Köşk			21	2	1	19	10	54, 1imam
		Sultanhisar				8		12	7	8	44, 2imam, 6 Orm
	Sultanhisar				Kürekçiyân						24 H.
		Tetimne-i Sultanhisarı				13		32	10	10	66, 1 Orm
	Ayasuluğ				Kefere					3	9, 6 H.
					Bölücek-i Karakoyunlu	94		7	1	45	197, 2imam, 48 H.
					Yalkıdere					25	188, 163 H.
					Çaylaklar					7	102, 95 H.
					Kınuklar	6	2			5	25, 12 H.
					Karakuyu Menteşelisü	37	3		11	94	248, 103 H.
					Akkoyunlu	29		3		24	70, 13 H.
					Çulluyân	19				16	58

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Ayasuluğ				Kıvırlar	64		18		16	113, 1imam, 14 H.
	Çullayan				Penbeğan tabi-i Çulluyan	21	1	1		6	36, 7 H.
					İbrahim Fakih Veledi Halil, Penbeğan	54		5		19	98, 20 H.
					Vekif ve Kızılcakeçili tabi-i Çulluyan	2				32	180, 1imam, 15 H
					Topar-ı Çulluyân	29				2	41, 10 H
					Patnos hariç ez Defter-i Atik	61		20		85	315, 2imam, 147 H.
	Bozdoğan[264]				Kızıltepe	135	8	60		108	532, 5imam, 216 H.
	Tire				Dirmil tabi-i Karacakoyunlu[265]	57	5	46	27	52	191, 1imam, 3 H.
					Hacıdeğeri tabi-i Karacakoyunlu	36			4	42	106, 24 H.
					Ahmetler tabi-i Karacakoyunlu	4	1	3	17		25
					Beğiler tabi-i Karacakoyunlu	15		4	14	6	39
					Tevsiler tabi-i Karacakoyunlu	9		5		5	19

[264] Hâsılı cemaat-ı Bölücek, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Yalkıdere, Çaylaklar, Kayuklar, Çulluyân, Kıvırlar, Penbeğân, İbrahim Fakih, Vekif, Kızılkeçili, Topar, Patnos, Yörügân-i ve Kızıltepe el mezburin resm-i ganem, resm-i arûsane ve cürm-ü cinayet, resm-i kara, resm-i boyunduruluk resimleri verirler.
[265] Nahiye-i Tire Hasha-i Hüdâvendigar ki Bayramlu Karaca Koyunlusu dimekle maruf Yörükleridir.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Tire				Kantular tabi-i Karacakoyunlu	7		7	4	7	26, 1imam
					Hamitler tabi-i Karacakoyunlu	43	2	12	11	15	82
					Kayraklar tabi-i Karacakoyunlu	8		20	40	16	84
					Çalışlar tabi-i Karacakoyunlu	17		6	5	12	40
					Kara Yusuflar tabi-i Karacakoyunlu	26		5	2	12	46, 1imam
					Yamanlu tabi-i Karacakoyunlu	20	6	11	9	15	62, 1imam
					Turasanlar tabi-i Karacakoyunlu	13	6	6	13	13	52
					Karalar tabi-i Karacakoyunlu	25	4	6	6	22	63
					Hızır Fakih tabi-i Karacakoyunlu	16	1	2		6	26, 1imam
					İsa Veledi Sarı Eymir tabi-i Karacakoyunlu	10	5		1	6	30, 8 H.
					Veysel tabi-i Karacakoyunlu	33	1	12	21	17	85, 1imam
					Kaçıkçılar tabi-i Karacakoyunlu	5		2	2	2	11
					Kara Aliler tabi-i Karacakoyunlu	12	1	4	6	4	28, 1imam
					Uçarlar tabi-i Karacakoyunlu	8		3	1	5	17
					Nusretlüler tabi-i Karacakoyunlu	7		6	7	4	30, 1imam, 5 H.
					Hacı Hızır tabi-i Karacakoyunlu	26		33	29	23	119, 1imam, 7 H.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Tire				Kınuklu tabi-i Karacakoyunlu	37	2	6	7	13	65
					Buğsüz tabi-i Karacakoyunlu	19		15	9	25	71, 1imam
					Ahiler tabi-i Karacakoyunlu	110		8	76	48	269, 1imam, 26 H.
					Darucular tabi-i Karacakoyunlu	242	5			236	554, 5imam, 66 H.
					Yağmurlar tabi-i Karacakoyunlu	51	1	13	5	5	78, 2imam, 2 H.
					Yoğunlar tabi-i Karacakoyunlu	17	2	4	1	5	29
					Uzuncalar tabi-i Karacakoyunlu	34	1	9	4	13	62
					Yastılar tabi-i Karacakoyunlu	16		11	4	12	44, 1imam
					Hoşavlu tabi-i Karacakoyunlu	9		2	6	3	20
					Soncular tabi-i Karacakoyunlu	5		6	9	4	24
					Derzi Ali tabi-i Karacakoyunlu	57	3	31	48	44	189, 1imam, 4 H.
					Dondurunlar tabi-i Karacakoyunlu	7			1	4	12
					Bohyalar tabi-i Karacakoyunlu	8	1	11	14	16	52, 1imam
					Eymürler tabi-i Karacakoyunlu	33	1	13	32	21	101, 1imam
					Hacı Paşa tabi-i Karacakoyunlu	24	1	5	5	15	51, 1imam

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Tire				Çobansalar tabi-i Karacakoyunlu	4	1	12	10	10	38
					Ayıcılar tabi-i Karacakoyunlu	14		3		1	18
					Gediklü tabi-i Karacakoyunlu	11	8	10	13	14	56
					Keleş tabi-i Karacakoyunlu	9	1		4	5	19
					Tofdi[266]					24	86, 1imam, 61 H.
					Çuğa[267]					27	71, 44 H.
					Mustafa Veledi Emircan					30	84, 2imam, 52 H.
					Araban[268]						34 H.
					Tahtaciyan					10	31, 21 H.
	Ayasuluğ									9	49, 1imam, 39 H.
				Kayacık ve Bey Hamamı						10	73, 1imam, 62 H.
				Karafakih						4	21, 17 H.
				Baraka Beyi						9	47, 38 H.
				Kadı						3	30, 27 H

[266] Cemaat-i Arab ki defter-i atik de sancağa kayıt olunmuşlar imiş, El helati hazihi Padişahımız Hazretlerinin hassıdır.
[267] Cemaat-i Çuğa ki defter-i atik de Arap Patnos diyü kayıt olunmuşlar, El helati hazihi Padişahımız Hazretlerinin hassıdır
[268] Cemaat-i Araban hasa-i İzmir Şehri Kethüda da Padişah Alempenah Hazretlerinin Buğurculara emr olunmuş suret-i defter atik budur ol vakit…

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Ayasuluğ			Penbeğan						2	25, 23 H.
				Kemer						4	41, 37 H.
				Bengisüle						2	31, 1imam, 28 H.
				Satılmış Fakih						6	21, 15 H.
				Kubbelü Mescid ve Şadgam						3	30, 1imam, 27 H.
				Hatip ve Sarı Sinan							44, 1imam, 43 H.
				Kemir	Kefere					1	30, 29 H.
				Küffarân-ı Eski Hisar ve Bey Hamamı							34 H.
				Küffarân-ı Hisaryakası[269]							9 H.
			Kızılçullu			1		3	39	5	48
			Hisaryakası[270]			10		2	23	10	46, 1imam
					Yörüganı[271]	20	2	1	2	60	85
			Akçaşehir, Kızılca			17	1	2	17	9	48, 1imam

[269] Hâsılı kışlağı Liva-i Aydın mağrifet-i Mehmet Bey zaim-i Ayasuluğ gulam-ı İshak Paşa. Hâsıl-ı Bazar kim kadınül eyyamdan şehr-i halkınındır, resminden ne hâsıl olursa masrafına sarf iderler, ziyadesi sancak beğinin ola suret-i defter-i atik budur.

[270] Hâsıl-ı mahallat-ı küffar-ı karye-i Kızılçullu ve karye-i Hisaryakası an öşrü bagat ve öşr-ü hububat ve gayr-i maktu nim nevbet.

[271] Cemaat-i Yörügân-ı defter-i atikde Boç evi kayıt olunmuş der Ayasuluğ nahiyesinde olurlar sancak beğinin has evleridir.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Ayasuluğ				Kızılcaköy tabi-i Akçaşehir	6		2	15	5	29, 1imam
					Ortakçiyân, Akçaşehir, Kızılca	6		1		3	10
			Savcı tabi-i Kızılcaköy[272]			4		3	10	4	22, 1imam
			Gömenos			25	4	7	21	16	77, 1imam, 3 H.
					Ortakçiyân	11				3	14
			Gömenos[273]		Yörügân-i Bogan					3	19, 1imam, 15 H.
			Çakıllu			21	6	3	22	25	80, 1imam, 3 Orm.
					Ortakçiyân	4			1	1	6
			Kemer			23	2	38	4	21	92, 1imam, 2 Orm.
					Ortakçiyân						8 H.
			Kemer		Yörügân-ı Kaşıkçılu[274]					3	9, 6 H.
			Üzümü, İsalu, Mahmtlu			20	1	2	1	3	28
			Kızılhisar Karasu ve Kılıç Kurusu[275]			21	1	2	8	4	36

[272] Yerleşik köylülerle konar – göçer aşiretler aynı vergi birimi olarak kayıt edilmiştir. Hâsıl-ı kura-yı mezkûrin an hububat ve keten ve kendir ve bostan ve niyabet-i ve resm-i arûsane ve resm-i ganem ve kıst-ı bazar Akçaşehir ve öşr-ü penbe ve hâsılı keşti ve resm-i çift ve nim çift ve bennak ve kara maktu-ı ve nim…

[273] Hâsıl-ı karye-i Gömenos ve Ortakçiyân ve cemaat-i Yörügân-ı an hububat ve sisam ve bostan ve asiyab ve ve resm-i ganem ve resm-i kovan ve hâsılı keşti ve resm-i çift ve nim çift ve bennak ve bağ-ı hassa-i maktuâ

[274] Hâsılı karye-i mezkûre Ortakçiyân ve cemaat-i Yörügân an öşr-ü hububat ve öşr-ü penbe ve keten ve bostan ve resm-i ağnam ve cürm-ü cinayet ve gedik ve Hâsılı kesti ve çift ve nim çift ve bennak ve kara maktu.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Kestel	Yazılı		Cami				3	52	20	78, 1imam, 2 Orm.
				Yeregirenli tabi-i Yazılı[276]				1	37	3	42, 1imam
			Çobanlu tabi-i Yazılu[277]			2	5	1	11	7	34, 1imam
	İzmir		Çineme[278]			34	30	25	12	12	119, 2imam, 4 H.
					Çimene tabi-i Arabda[279]					3	28, 25 H.
					Yalvaçlar	12			5	70	184, 97 H.
	Tire		Pişrevlü[280]			53	8	8	33	23	131, 1imam, 5 H.
				Veled Çanakçı						16	101, 1imam, 84 H.
				Hisar İçi						4	24, 1imam

[275] Hâsıl-ı çeltik karye-i mezkûre ecilden 100 kalbur tohum ekilirmiş ol vakit 40 kalbur tohum ekilir.
[276] Hâsılı hassa-i ecilden ortağa ekilir yerler olup sonra tapuya verilmiş ol vakit teftiş olunup kendi hassı kayıt olundu, tamam 18 çiftlik yerdir.
[277] Hâsılı nefs-i Yazılı el mezkûrin karye-i Çobanlu hububat ve pembe ve öşrü hububat ve çeltik ve resm-i ağnam ve kovan ve arûsane ve Turnalu Korusu ve çift ve nim çift ve bennak ve kara ve cürm-ü cinayet maktu…
[278] Karye-i mezkûrda kürekçi kayıt olunan kimesneler resm-i çift tamam altışar akçe verir ve ektikleri yerin öşrün verir ve çeltiğin üçte birini kendilerin alıp ve iki hisse sancak beğine verirler ve resm-i kadimül eyyamdadan edet bunun üzerine imiş.
[279] Hâsıl-ı arığı çeltik karye-i mezbure ki bin kalbur tohum ekilir imiş. Altı yüz yük deve yüküyle çeltik hâsıl olmuş, her deve ki kile çeltik çeker imiş, bu cümle üçte biri rençbere sülüsanı sancak beğine düşer imiş.
[280] Hâsıl-ı karye mezkûre öşrü hububat, ağnam ve hâsılı ortak ve öşrü bagat ve bağçe ve asiyab, kestane ve resm-i kovan resm-i zemin ve armud, cürm-ü cinayet ve resm-i arûsane ve çift ve nim çift ve bennak ve kara maktu.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Tire			Kesi Bey							14 H.
				Taş Bazar[281]						19	126, 1imam, 104 H.
				Yaviler						3	37, 34 H.
				Paşa							35, 1imam, 34 H.
				Alican							19, 1imam, 18 H.
				Veled Kadı						1	27, 1imam, 21 H.
				Turunç						8	54, 1imam, 45 H.
				Kalmus						7	44, 1imam, 36 H.
				Hacı Atik						9	62, 53 H.
				Doğancı						10	47, 1imam, 36 H.
				Mekabir						13	61, 1imam, 47 H.
				Miskince						3	21, 18 H.

[281] Defterin son bölümlerine rastladığı üzere hassa-i sancak merkezlerindeki halk urgancı ve bakkal ve yaycı ve yaşmakçı ve kazancı ve pabuçcu ve kilimci ve kirişçi ve hallaç ve kürekçi gibi tarım ve hayvancılık dışında mesleklere yönelmeye başlamıştır. Bu durum genellikle büyük yerleşim yerlerinde görülmektedir.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Tire			Mısırlu						3	37, 1imam, 33 H.
				Alaca Mescid						2	22, 1imam, 19 H.
				Darphane							34 H.
				Yaylakiye						4	27, 1imam, 22 H.
				Sofilar						24	122, 1imam, 97 H.
				Ağaççılar (KadıMahallesi)						6	43, 1imam, 36 H.
				Tahte'l Kala						6	67, 1imam, 60 H.
				Debbağlar							9 H.
				Hatib						12	44, 1imam, 31 H.
				Sevk							24 H.
				Küffarân							53 H.
			Uşak Pınarı			4		4	2	1	12, 1imam
			Balatçık					4	16	5	26, 1imam
			Yuvağlu[282]			11	2	5	5	5	29
			Cuhudlu				2		5		7

[282] Karye-i Yuvağlu ve karye-i Hisarcık tabi-i Tire hassı sancak ama defter-i atikde karye-i Hisarcık yazılmayup karye-i Yuvağluya kayıt olunmuş.

	Kaza	Nefs	Köy	Mahalle	Cemaat	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı
Hass-ı Sancak	Tire		Biçerlü			6	2	1		1	11, 1imam
			Ayaklu			9		2		4	15
			Buruncuk[283]			34	3	11	14	9	72, 1imam
			Kızılca			2	2	1		1	6
			Kızılcayerli	Ortakçiyân		11					11
			Teksiye tabi-i Kızılcayerli					24		7	32, 1imam
	İshak Paşa Tımarı	Alaşehir	Kurşunlu			9		4	31	29	74, 1imam
		Sart	Karesibeğli			29	2	2	10	15	60, 1imam
			Boğaz Avlu			17	1	3	8	13	43, 1 Orm.
			Pusatlu			5			2	7	15, 1imam
			Manastır			5	6	5	4	5	26, 1imam
		Örenli	Yörügan-ı					2	8	19	49, 20 H.
			Süleymanlu[284]			5		1	2		9
					Müteferrik	99		27	4	63	283, 1imam, 89 H.
		Güzelhisar	Debbağlu		Alaiyelüyan	3		6	18	7	35, 1imam
		Tire			Alaiyelüyan, Göçgüçiyan	24		91		28	172, 4imam, 25 H.
		Tire			Manavgatluyan	9		5	15	9	39,1imam

[283] Karye-i Buruncuk'da topraktan alınan vergilendirmede 1122 akçe çift, 38 akçe nim çift, 66 akçe kara, 168 akçe bennak vergisi alınmıştır.

[284] Karye-i Karesibeğli, Boğaz avlu, Manastır ve Süleymanlu köylerinde toprak vergisi adıyla çift: 2673 akçe, nim çift: 181 akçe, kara: 78 akçe, bennak: 504 akçe toplanmıştır.

3.3. XV. YÜZYILDA AYDIN LİVASINDA BULUNAN MUKATAAT-I SANCAK

Sözlükte kesmek manasında Arapça "*kat*'" sözcüğünden türeyen mukataa kelimesi "kesişmek" anlamına gelmektedir. Osmanlılarda da başlangıçta daha ziyade bu manâda "*mukataaya almak"/"mukataaya tutmak*" veya sadece "*mukataa*" tabirleri ile devlete ait bir kısım vergi kaynaklarının İltizâma verilmesi kastedilmiştir. Mukataa, devlete ait bir kısım vergi gelirlerinin bir bedel mukabilinde İltizâma verilmesi manasından zamanla İltizâmın konusunu teşkil eden vergi birimi anlamına doğru kaymıştır.[285] Yine bu dönem mukataa kavramı sözleşmede tespit edilmiş ve kararlaştırılmış olan meblağ manasını da içermekteydi.[286] Mukataa sözcüğünün Osmanlı dönemine ait gerek telif eserlerde ve gerekse resmi belgelerde birden fazla anlamda kullanıldığı görülmektedir. Mukataa "*İltizâm", "kesim", "maktu*" ve "*maktua*" kavramlarını içerdiği gibi "*icare/bedel*", "*mali birim*", "*yöntem*", "*götürü*" ve "*sözleşme*" anlamlarında da kullanılmıştır.[287]

Osmanlı tatbikatında mukataa, bir mahallin hâsılatının muayyen bir bedel mukabilinde bir mültezime veya bir emine verilmesidir.[288] Mukataa, arazinin kesime verilmesi ve belirli bir bedel karşılığı kiralanması[289] veya devlete ait bir gelirin bir bedel karşılığında geçici temliki şeklinde de tanımlanmıştır.[290] Bu kullanım değişikliği XV. yüzyılın ortalarından başlayarak yüzyılın sonlarında tamamlanmıştır. Bu şekli ile mukataayı, XIX. yüzyılın ortalarına kadar geçerli esas terim olarak hazineye ait bir kısım vergilerden oluşturulmuş birer mali birim olarak tanımlayabiliriz.[291]

Esasen mukataa kelimesi başlangıçtan beri mülkiyeti devlete veya vakıflara ait olan arazilerden ve arsalardan ifraz edilerek özel şahıs ve müesseselere kiralanan birimler için yapılan kira mukavelesini ve tediye edilen kira meblağını ifade etmek manasında "*mukataa-i zemin*" veya "*mukataalı*" tabirleri ile kullanılmıştır. "*Maktu*"

---

285 Genç, (2006), "*Mukataa*", *DİA*, Cilt:31, İstanbul, s. 129
286 Genç, (2006), "*Mukataa*", *DİA*, Cilt:31, İstanbul. s.129
287 Çakır, (2003), *Osmanlı Mukataa Sistemi, XVI-XVIII. Yüzyıl*, Kitabevi Yayını, İstanbul, s.5
288 Uzunçarşılı, (1988a), *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 3. Baskı, TTK Yayını, Ankara, s. 332
289 Sayın, (1999), *Tekâlif Kavaidi*, T.C. M.B. A.P.K.K.B. Yayını No:1999/352, Ankara, s. 56
290 İnalcık, a.g.m, s. 5
291 Genç, (2000), *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, s. 101

kelimesi isim olarak "*maktua*" şeklinde aynen mukataa gibi vergi birimini ifade etmekteydi. Mukataa ve "*maktua*" kelimeleri mali metinlerde Osmanlı maliye uzmanlarınca aynı mana için kullanılmıştır. Bununla birlikte mali birim anlamında daha çok mukataa terimi tercih edilmiştir. Mali birim olarak mukataa denildiğinde ekonominin bütün sektörlerinde üretim ve mübadeleden tahsil edilmekte olan her türlü vergi ve resimleri içine alan ve geniş bir sahayı kapsayan çok çeşitli gelir unsurları anlaşılmaktadır.[292]

Büyük Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk'ün oluşturduğu askeri ikta'lar tamamen Osmanlı tımar rejimine benzemese de, temelde aynı özellikleri taşımaktaydı. Nizamü'l-Mülk toprak reformunu yaptığında tarım alanlarını mukataalara ayırmıştır. Bu mukataalar askeri hizmetlere karşılık olarak asker sınıfından olanlara tevcih edilmiştir. Böylelikle kendilerine ikta tevcihinde bulunulmuş olan askerler, devletin belirlediği bir vergiyi tahsil yetkisini elde ettikleri gibi, babadan oğla tevarüs edecek şekilde bir kısım mukataalara da sahip olmuşlardır.[293] Bu tarzdaki arazi ikta-i usulleri daha sonra has ve tımar şeklinde Selçuklu beylerince de tatbik edildi.[294] Osmanlılarda mukataalar başlıca üç yöntemle işletilirdi.

- iltizâm, emanet ve XVII. yüzyılın sonlarından itibaren malikânedir. İltizâm, "*aksam-ı varidât-ı devletten birisini bedelini mukassaten vereceğine kefil göstererek deruhte etmek demektir.*"[295] Yani, mukataaların bir bedel karşılığında özel teşebbüs tarafından işletilmesidir. Mukataalar İltizâma çoğunlukla üç yıllık süreler için açık arttırma ile verilirdi. Ancak bu üç yıllık süre dolmadan mukataa gelirlerinde olağan dışı bir artış olması, bir getirim oluşması durumunda mukataa daha yüksek bir bedel teklif eden bir başkasına verilebilirdi. Böylece mukataalar için daha kârlı bir teklif geldiğinde üç yıllık iltizâm süresi bitmeden sözleşme feshedilebilirdi. Yine mukataa sahipleri, yeteri kadar kefil göstermek zorunda oldukları

---

[292] Genç, (2009), a.g.m, s. 129
[293] Uzunçarşılı, (1988b), *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Methal*, Türk Tarih Kurumu Yayanları, Ankar, s. 175
[294] Pakalın, (1993), "*Mukataa*", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, Cilt: II İstanbul, s. 578
[295] Sayın, (1999), *Tekâlif Kavaidi*, T.C. M.B. A.P.K.K.B. Yayını No:1999/352, Ankara, s. 57

gibi, bunların bütün mal ve mülkleri hazineye ipotekli sayıldığından hiçbir şeylerini satamazlar ve başkasına devredemezlerdi. XVII. yüzyılın başlarından itibaren askeri zümreden sipahi ve silahtarların mukataalara el attığını görüyoruz. Bunlar yeniçerilerin esnaflıkla uğraşmaları gibi ikinci bir iş olarak mukataa işletmeye başlamışlardır. Mukataaların İltizâm usulüyle işletilmelerinin Sultan Fatih zamanında sistemleştirilmiştir.[296] Devlet'in mali bakımdan büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalması ve tımarlı sipahilerin ordudaki önemini yitirmesinden itibaren boşalan tımar ve zeametler de mukataa adı ile seneden seneye mültezimlere verilmeye başlandı. İhale edilen bu mukataaların bedeli sarraflarca hazineye yatırılıyordu. Devlet gelirlerini arttırmaya yönelik böyle bir uygulama ile İltizâm bedelleri, birkaç seneliğine muaccele (peşin) olarak alınabiliyordu. Mukataa karşılığında götürü usulü ile vergileri toplayan kişi kanunen belirlenmiş bulunan vergiden fazlasını alamazdı. Çünkü mukataayı alan kişi, sık sık kendisini kontrol edecek olan ulufeli bir eminin teftişi ile karşı karşıya kalıyordu.[297]

- Emanet, mukataaların emin denen memurlar tarafından işletilmesi veya hazineye ait vergi gelirlerinin devlet eliyle bir memur kadrosu tarafından tahsil edilmesidir. Emanet usulü ile vergi toplayan şahsa emin adı verilirdi. Mukataa emanetle yönetildiğinde her mukataa için bir emin ile kapıkullarından bir kâtip tayin edilir ve bunlara ulufe verilirdi. Vilâyet defterdarlarına bağlı bulunan eminler mukataa köyleri ile gelir sahalarındaki gelirleri amil denilen tahsildarlarca toplarlardı. Teşkilatı geniş olan mukataalara ayrıca kadılardan mukataa müfettişleri tayin edilirdi.[298] Savaş ve diğer nedenlerle mahlûl kalan ve gelir düşüklüğü gibi sebeplerle mültezimlere verimli gelmeyen padişah hasları ve madenler gibi

---

[296] Tabakoğlu, (2012), *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 270
[297] Kazıcı, (2005), *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, Bilge Yayınları, İstanbul, s. 182
[298] Akdağ, (1974), *Türkiye'nin Ekonomik ve İçtimai Tarihi*, Cilt II, İstanbul, s. 47 – 48

devlet tarafından işletilmesi gereken mukataalar da emaneten yürütülürdü.[299]

- Malikâne usulü ise aslında İltizâm sisteminin yeni bir sürümü şeklindedir. Bu sistemde mukataa gelirleri birer muaccele ve her yıl ödenecek taksitler karşılığında taliplilerine kayd-ı hayat ile satılmaktaydı. Mukataa sisteminde yıllık vergi miktarı hazine tarafından belirlenmişti ve bu vergi miktarının rekabetle artması ve azalması söz konusu değildi. Müzayedede en yüksek muacceleyi ödeyen malikâne sahibi olarak berat alırdı. XVI ve XVII. yüzyıllarda maliyenin artan nakit ihtiyacı tımar topraklarının İltizâmlaşmasını getirdiği gibi XVII. yüzyılın sonlarında İltizâmla işletilen mukataalar malikâneye dönüştürülmeye başlanmıştır.[300] Malikâne sistemi kuruluşunu izleyen seksen yıl boyunca hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu sistem zamanla yaygınlaştı ve eyaletlerin malikâne olarak verilmesine kadar genişledi. Yeni bir tasarruf şekli olarak tasarruf sahipleri için bir model oluşturdu. Malikâne sisteminin niteliğinde zamanla önemli değişmeler de oldu. Malikâne sahiplerinin kendi mukataalarını istedikleri gibi yöneterek kar oranlarını etkileme imkânları zamanla azaldı. Malikâne düzeni esham tipi bir yönetim çerçevesine sokulmaya başlandı. Malikânelerin tımar kesimindeki güvenliği dirilteceği ve İltizâmın sakıncalarını gidereceği düşünülmüştü. Fakat zaman içerisinde sistemde yapılan değişikliklerle istenen neticeye ulaşılamadı.[301]

İmparatorluk içinde mukataa sayısı binleri aşmaktaydı. Birbirinden farklı özellikler arz eden çok sayıdaki mukataaları gruplandırmanın zorluğu açıkça görülmektedir.[302] XVI-XVII. yüzyıllarda İstanbul'da defterdarlığa bağlı önemli ve büyük mukataalar Baş Mukataa, Haslar Mukataası, Haremeyn Muhasebesi, Haremeyn Mukataası, Bursa Mukataası, İstanbul Mukataası, Kefe Mukataası,

---

[299] Özvar, (2003), *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*, Kitabevi Yayını, İstanbul, s. 2
[300] Genç, (2003), "*Malikâne", DİA*, Cilt:27, İstanbul, s. 516, Özvar Erol, a.g.e. s. 3
[301] Genç, (2003), "*Malikâne*", *DİA*, Cilt:27, İstanbul, s 517
[302] Genç, (2006), "*Mukataa*", *DİA*, Cilt:31, İstanbul, s. 130, Aydın, Bilgin ve Günalan, (2008), *XV.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s. 109

Avlonya ve Eğriboz Mukataası adı ile bilinen gelir bürolarına kayıtlı bulunmakta ve bu bürolarca takip edilmekteydi. Merkezde bulunan bu bürolarca takip edilen kayıtlı mukataa birimi sayısı 400–500 dolayında idi.[303]

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere XV. yüzyılın ikinci yarısında (1480) sancakta mukataa olarak ayrılmış kazalar Aydın Sancağındaki tüm kazalar olmayıp Ayasuluğ, İzmir, Güzelhisar, Sultanhisar, Kestel, Bozdoğan, Yenişehir ve Tire'dir. Kazalar köylerden oluşmuş ve köy sayıları toplam olarak verilmiştir.[304] Alınan vergiler ise akçe cinsindendir. Vergilendirmeye bakarsak Güzelhisar, İzmir, Ayasuluğ kazaları ilk üçe girmiş ve sancak içerisinde önemli paya sahiptirler. Tire kazasının toplam hane sayısını bilinse de defterde akçe cinsinden vergilendirmeye tabi-i değildir. Kestel kazasında da köy sayısının çok olmasına karşı toplam hane sayısının az olması, bu kazadan diğer kazalara göç ya da iskân edilmesi söz konusu olabilir.[305]

3.3.1. " Transkripsiyonu yapılan defterin Mukataat-ı sancak'a bağlı birimlerin toplam sayısı"

	Kaza	**Köy**	**Toplam Hane Sayısı**	**Toplam Alınan Vergi (Akçe)**
Mukataat-ı Sancak	Ayasuluğ	18	120	1730
	İzmir	17	100	1988
	Güzelhisar	18	120	2030
	Sultanhisar	3	17	70
	Kestel	15	40	300
	Bozdoğan	4	16	265
	Yenişehir	6	18	185
	Tire	9	107	

303 Genç, a.g.e. s. 130

304 Fatih Sultan Mehmet döneminde mukataa olarak ayrılan birimler sadece köyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mukataalar daha sonraki yüzyıllarda ticaret, maden, tuzla ve bazı vergilerden de oluşturulacaktır. Bkz. Bülent Çelik ve Tanju Çelik (2010) , "*Osmanlı Devleti'nde Bir İdari Mali Yeniden Yapılanma Uygulaması Örneği Aydın Muhassıllığı (XVII – XVIII. Yüzyıllar),* Aydın.

305 Bülent Çelik ve Tanju Çelik, "*XVII – XVIII. Yüzyıllarda Aydın Sancağındaki Mukataalar*"

3.3.2. “ 0008 numaralı defterin Mukataat-ı Sancak kısmına ait olan birimlerin transkripsiyonu”

Kaza	Nefs	Köy	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı	Akçe
Ayasuluğ		Kızılca					2	11	185
		Kızık					2	9	190
		Demircili					5	15	235
		Zeytin						7	145
		Muharrem					8	15	210
		Çanaklı					3	7	120
		Uşak Pınarı, Vasıl						5	65 - 85
		Dirmil					3	12	275
		Piranki					2	3	
		Karacadağ	1				1	4	93
İzmir		Kesri[306]						6	320
		Mesavlı						4	100
		Balluhora, Sandı					2	5	95
		Aşan					3	6	85
		Oğlu-Anası						4	95
		Karakuyu					3	12	188
		Temsiye						6	45
		Çağış						10	255
		Kırıklı						5	115
		Akpınar					4	11	120
		Ayasukut						5	215
		Karakuyu					2	6	235
		Göbniye[307]					1	4	
		Orta[308]	1					1	
		Ballohora[309]	5	2	1	3		11	

[306] Mezkurîn altı nefer kimesne Kesri köyünün riayetleridir amma koyunların resmi sancak beyine verirlermiş ol sebepten bunda dahi yazıldılar.
[307] Karye-i Göbniye tabi-i İzmir, mezkûrin sancağın mükallik reâyâlardır, bir çiftlik yerleriyle ki tamamen iki yüz dönüm yerdir.
[308] Yedi çiftlik yeriyle son ayağa mütealliktir, hancılık ederlermiş ol vakit sancağa râiyyet yazıldı.
[309] Mezkûrin defter atikde doğancı yazmışlarmış çiftlikleriyle ol vakit geri çiftlikleriyle Sane Ağa râiyyet yazıldılar ama yerleri hemen bir çiftlik yerdir. Ballohora, günümüzdeki adı Balçova olarak geçmektedir.

Kaza	Nefs	Köy	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı	Akçe
Güzelhisar		Kızıldağ						3	150
		Eymir				1		3	82
		İmanlu					2	14	260
		Kuzdağı					1	7	135
		Köstenlü					3	30	337
	Güzelhisar							3	36
		Kadı						2	55
		Çamurlu						3	55
		Acısu						2	65
		Gedik						3	65
		Tepecik						2	155
		Koçak						6	150
		Ancın					2	8, 1İmam	115
		İmlak tabi-i Davilye						3	90
		Halid						3	125
		Davilye						8	145
	Köşk							3	60
		Umurlu						3	55
Sultanhisar		Kılavuz Deresi						11	265
		Çomaklu						2	65
Güzelhisar		İlpınar						1	
		Beğ						3	
		Yenice						1	45
Kestel		Turasullu						3	73
Sultanhisar		Salavatlu						3	35
	Danuzlu							1	35

Kaza	Nefs	Köy	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı	Akçe
Kestel		Donlukçu						2	
		Selmanşahlu						8	115
		Balyanbolu						1	
		Megirgen						1	
		Kamanlu						1	
		Bayındırlu						1	
		Örenli						3	35
		Talca						6	129
		Hisarcık						1	
		Ayuculu, Kamanlu						2	25
		Balan						1	
		Gençlü						4	50
		Koyucuk						6	75
Yenişehir	Arpaz							1	
Bozdoğan		Kasaplu						6	125
		Kalıbeğlü						6	85
		Doğancılı						3	30
		Kedfiye						1	25
Yenişehir		Katrancı						3	25
		Gerpe						3	65
		Siyek						3	25
		Karacasu						2	35
		Gemaçler						1	
	Vakıf, Gerpe							3	35
		Çandıra						2	

Kaza	Nefs	Köy	Çift	Nim Çift	Kara	Bennak	Mücerred	Hane Sayısı	Akçe
Ayasuluğ		Gökkaya[310]						1	82
		Çapak						1	
		Ilıca Mer'a[311]						1	
		Demircili[312]						1	
		Fetrek[313]						6	110
		Gökkaya[314]					1	7	
		Bozalan[315]	8		1		5	15, 1imam	
Tire		Uladı					4	12	
		İncehisar[316]						1	
		Dirmil						3	
		Gülüflü						3	
		Kızılca					2	11	
		Cemaat-i Aksak Danişmend			5		11	57, 1 İmam, 40 H.	
		Kaflfa					1	10	
		Miskince					2	4	
		Dağbeği						6	

---

310 Mezkurîn dahi seyyar yazmışlar amma şimdi râiyyet emir olundu.
311 Bu mezkûr çiftliği Murad Hüdâvendigar Aslıhan oğlu Mustafa'ya verip hancı eylemiş, geçende mezkûr fevt olmuş oğlu Mahmut sancağa râiyyet yazılıp çiftliğe hâsılı bağlandı.
312 Karye-i Demircili tabi-i mezra-i Kuşlu oğlu Mehmet'in mutasarrıfıdır. Veled-i Mehmet kendisi sancağa râiyyet yazılıp çiftliği hâsıla bağlandı.
313 mezkurîn seyyar yazmışlarmış ol vakit râiyyet yazıldı.
314 mezkûre Doğancı yazılmışlar el- haleti hazi râiyyet yazıldılar.
315 Karye-i Bozalan tabi-i mera-i Yakup ki Süleyman çiftliği dahi derlermiş asılda mezkurîn hancı yazılmışlar ol vakit mezkurîn râiyyet yazılıp çiftliğe hâsıl yazıldı üç çiftlik yerdir.
316 Süle çiftliğinde oğlu Üveys... Hancı imiş, El- helati hazihi mezkûr fevt olmuş, oğlu Mehmet mutasarrıftır. Mezkûr Mehmet râiyyet yazılıp çiftliğe hâsıl yazıldı.

SONUÇ

Elimizdeki XV. yüzyıl Aydın Livâsına ait tahrir defteri XVI. yüzyılda örneklerine bol bol rastlayacağımız defterlerin ve tahrir geleneğinin ilk örneklerinden birisi olması açısından önemlidir. Bu defter; bir sonraki yüzyıl'da olgunluk dönemine girecek olan Osmanlı bürokrasisinin, II. Mehmed dönemindeki örneklerinden birisi ve Aydın Livâsı'nın Osmanlı dönemine ait en eski defteri olması açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu erken döneminde Aydın bölgesinde özellikle yerleşimin canlanmaya başladığı görülebilir. Bölgede pek çok sayıda yerleşik düzene geçmiş köy oluşumu görülmekte ve bazı Türkmen cemaatlerin yerleşik hayata geçtikleri, bazılarının da geleneksel konar-göçer hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Her iki halde de bu nüfus sancakta yaşamaktadır ve ekonomik hayatın içerisinde yer almaktadır.

1480 yıllarında Aydın Sancağı sınırlarında bulunan yerleşim birimlerinin toplam nüfusuna bakıldığında ve devletin tımarlı sipahiler aracılığı ile XV. yüzyılın ikinci yarısında livâ'dan toplanan vergilerin küçümsenmeyecek orana ulaştığı görülmektedir. Kazaların toplam nüfuslarına hane olarak bakacak olursak, Birgi kazasının nüfusu 2372.5 ve 51 imam, Tire kazasının 3234 ve 71 imam, İzmir kazasının 643.5 ve 11 imam, İnegöl kazasının 230.5 ve 8 imam, Sart kazasının 465 ve 10 imam, Mande kazasının 408.5 ve 9 imam, Fota kazasının 100 ve 2 imam, Yarınca kazasının 575 ve 11 imam, Alaşehir kazasının 275.5 ve 7 imam, Sultanhisar kazasının 593 ve 18 imam, Bozdoğan kazasının 1016.5 ve 28 imam, Kestel kazasının 885.5 ve 41 imam, Mastaura kazasının 157.5 ve 6 imam, Ayasuluğ kazasının 135 ve 18 imam, Güzelhisar kazasının 243.5 ve 7 imam, Çullayan kazasının 335 ve 3 imam, Köşk kazasının 112.5 ve 4 imam, Akçaak kazasının toplam nüfusu 185 ve 2 imam olarak kaydedilmiştir. Verilen ilk sayılar kazalardaki hane sayılarıdır. Barkan'ın önerdiği; çarpan olarak beş sayısı alındığında kazalardaki nüfusa dair verilere ulaşılabilir.

Tasarruf sahipleri hakkında dikkatimizi ilk çeken şey bir tımarın başında çoğunlukla birden fazla kişinin bulunuyor oluşudur. Defterin tarihinin 1480 olması bize; 1478'de II. Mehmed tarafından yapılan ve bütün mülk, vakıf arazi kuruluş belgelerinin gözden geçirilmesini ve yeniden tasdik için gerekli koşullara sahip

olmadığı görülenlerin tekrar devlet mülkiyetine alınmasını yani mîri hale dönüştürülmesini emreden radikal reformuna rağmen, devletin bölgede yeni dirlikler yaratma sıkıntısı çektiğini göstermektedir. Tursun Bey'in verdiği sayıya göre Osmanlı Devleti'nde Padişah'ın bu karar sonrasında 20.000'i aşkın köy ve çiftlik tekrar devlet mülkiyetine geçirilmiştir. Ancak Aydın Livâsı'nda hala 2-3 kişinin tasarruf ettiği dirliklerin bulunması, bu büyük sayıya rağmen dirlik sıkıntısı çekildiğinin bir göstergesidir. Fatih'in bu radikal reformu bölgede çok fazla işe yaramamış görünmektedir. Devlet Aydın Livâsında 1480 tarihinde yeteri kadar ya da her dirliğe bir sipahi düşecek kadar dirlik ortaya çıkaramamış gibi gözükmektedir. XV. yüzyılın sonlarında bu verimli bölgede tarım yapılan arazi günümüzdeki tarım yapılan arazi miktarına göre çok çok azdır. Halen işlenmeyi bekleyen pek çok alan bulunmaktadır. Ancak bu alanları işleyecek yeterli miktarda işgücü yoktur.

Aydın Livâsı'nda yapılan tarım çeşitliliğine baktığımızda özellikle pamuk ve çeltik üretiminin bu erken sayılabilecek bir dönemde bile, hem de yoğun olarak, bölgede yapıldığına şahit olmaktayız. Aydın Livâsı'nda Tire, Bozdoğan, Ortasiyye, Arpaz, Kestel, Yenişehir, İzmir, Sultanhisar kazalarında ve Tire kazası; karye-i Komolca, Saruhanlu, Kızılca, Orta, Göbniye, Avcı Deresi**,** Bozdoğan kazasında, karye-i İsabeyli, Arpaz, Ortasiyye, Ada, İlyaslı, Muratlu, Doğancılu, Hanaylu, mezra-i Kadı Bedreddin, Kilise, hisse-i Yörükeri, Kestel kazasında, nefs-i Yazılu, karye-i Çobanlu, Kızılcaağaç, Gökseki, Kamanlu, Şeyklü, Arablu, Çuhudlu, Çeküçlü, Yusuflu, Takıç, Ulu Örenli mezra-i Sabun suyu, Kuyucak, Hamzalu, Mutaflık, Kayabali, Hacıbeyli'de, Yenişehir kazasında, mezra-i Kırksükut, Yılman, Mazlum, Çalışbeğ, Parakomaz, Karataş, Kayaçalış, Yunus Bey, Kılavuz, Arilan Koğdu, Cemaliddin Çerkezler, karye-i Uzgur, Uzunluca, Kötede, İzmir kazasında karye-i Çineme, Arabda, Emirbozdoğan, Zeytin eniğinde, Ayasuluğ kazasında karye-i Doyuranlu, Gömenos, Ortakçiyan, Kemer, Mahmutlu, Gelüre, Dirmüllü, Mandagözü, Hüsameddinlü, cemaat-i Yörügan, Yörüganı Kaşıkçılu, Solukenanda, Sultanhisarı kazasının karye-i Tariçlüde, Mastauraya tabi-i karye-i Uykunlu, Kuyucak pamuk üretimi yapılmaktadır.

Ayrıca Hüdâvendigar hassına bağlı olan karye-i Gözdalan, Kefere, Gerne, Yörügan-ı ve Miyane, Yenice, Karaburun, Orta, Sakız ve Doğlu, Hacılar, Mande, Hamitli, Pınarbaşı, Şeyhlü, cemaat-i Gölcük Dağ, Gurgur, Sanduklu, Akçeşehir,

Kurudere, Koğaluca, Hanbeği, Ağırdereki, Kurudere, Küre Madeni, cemaat-i Çeltükçiyan arığı Çayırhan Çullayan-ı Gurgur, Araban-ı Çeltükçiyan arığ-ı Tiryanda, Anya, Patnos, tabi-i Ayasuluğ, Çakırali, Değirmen Deresi, Küffar, Kayoğlu, Ak Dere, Ahi, Uysal tabi-i Akçaak, Güzelhisara tabi-i Çeltikçi, Yusuflu, Yani, Dağ dağı, Kırlıca, Alagöz'de kazalara bağlı nahiye ve köylerinde pamuk, Birgi, Tire, İnegöl, Alaşehir, Sart, İzmir, Bozdoğan, Kestel, Yenişehir, Ayasuluğ kazalarında ve kazalara bağlı nahiye ve köylerde yapılmaktadır. Örneğin Birgi kazasında nefs-i Balyanbolu, cemaat-ı Göme, Kaşıkçılar, Kurubayırı, Sasalu, Müselleman, karye-i Göre, Ağaçlu, Çiri, Sungurlu, Eksernos, Çakıla, Amedi, Bağça, Tesahisarı, Kızılcasulu, Pırnazlı, Bezpare ve Mürsellüde Tire kazasında cemaat-i Günlüce, karye-i Ulu Molla, Umur Ahir, Kırk Şikâr Sol, Umurlu, Bağça, mezra-i Yavuçlu ve Gümede İnegöl kazasında nefs-i İnegöl, karye-i Sığırtmaçlu ve Torbalıda, Sart kazasında nefs-i Sart, cemaat-i Çankara, Çanakçiyan, Göçri, karye-i Debbağhane, Yarışlu, Saz, Kızılca, Ahmetli, Edalu, Sart, Ahmetbeyli (Sazlık), Boz ve Akça kilise, Arıklu, mezra-i Veled-i Salih, karye-i Koşakda, Alaşehir kazasında hisse-i Mudanya karye-i Bağışlı, Köselide, Ayasuluğ kazasında cemaat-i Ortakçiyan, Sulu Kenan, Mahmutlu, Kızılhisar Korusu ve Kızıl Korusu, Bozdoğan kazasında nahiye-i Ortasiyeye tabi-i nefs-i Bozdoğan, karye-i Muratlu, Bacı, Bisgevi, Yolköyde Kestel kazasında karye-i Tuzderesi, Şeyklüde, Yenişehir kazasında karye-i Kızılca kilise, Çineme, Arabda, Parakomaz, Kavaklu, Kaşıkçılıda, İzmir kazasında, karye-i Tiryanda, Kafalarda yapılmaktadır.

Ayrıca Hüdavendigar hassına bağlı bulunan nefs-i Sultanhisarı, karye-i Kefere, Gerne, Yörügani ve Miyane, Gurgur, Sanduklu, Akçeşehir, Kurudere, Koğaluca, Kedfiye, Hanbeği cemaat-i Kefere, Kürekçiyan, Çeltükçiyan arığı Çayırhan Çulluyan-ı Gurgur, Araban-ı Çeltükçiyân arığ-ı Tiryanda çeltik üretimi yapılmaktadır. Çeltik değişik miktarlardaki ekilmektedir ve özellikle çeltik üretiminde padişah, şehzade, hanedan mensupları, yüksek devlet görevlileri gibi bazı yüksek rütbeli devlet görevlileri de bu üretimin içersinde yer almaktadırlar. Kazançlı olabileceğini düşündüğümüz bu türden üretim biçimlerinin bölgenin zaten verimli bir bölge olmasından ve sulama imkânlarının bu türden tarımsal faaliyetlere izin vermesi nedeniyle gerçekleştiğini düşünmekteyiz. Hem pamuk hem de çeltiğin bol su isteyen ürünler olması ve bu tür bir tarıma izin veren nedenin Büyük Menderes nehri ve onu besleyen çayların taşıdığı su miktarı olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde sadece

zengin sofralarında tüketilebilen pirinç, oldukça zahmetli ve buna bağlı olarak çok kârlı bir üretim biçimiydi. Bu yüzden hemen hemen her dönem gerekli sermayeyi bu türden bir tarıma yatırabilen yüksek rütbeli devlet görevlilerinin girişimleri bu üretim alanında görülmüştür. Bu erken tarihlerde de buna rastlamaktayız. Bunun yanında devlete ait başka işletmeler de livâ'da kurulmuş durumdadır.

Sancağın, Ayasuluğ kazasındaki Kızılca, Kızık, Demircili, Zeytin, Muharrem, Çanaklı, Uşak Pınarı, Vasıl Dirmil, Karacadağ, İzmir kazasında Kesri, Mesavlı, Balluhora, Aşan, Oğlu-Anası, Karakuyu, Temsiye, Çağış, Ayasukut, Kızıldağ, Karakuyu, Akpınar, Güzelhisar kazasında Eymir, İmanlu, Kuzdağı, Köstenlü, Kadı, Çamurlu, Gedik, Tepecik, Koçak, Halid, Davilye, Acısu ve Sultanhisar kazasında Kılavuz Deresi, Çomaklu, Salavatlu gibi mukataalar bize Osmanlı tarzı ekonomik planlamaların diğer sancaklarda olduğu gibi burada da gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Devletin oluşturduğu mukataaların daha çok tarım alanında oluşu ve bazı köylerin mukataa olarak kayıtlı oluşu XV. yüzyılda bu bölgedeki ticaretten çok tarımsal faaliyetlerin ön planda olduğunu göstermektedir.

Aydın Livâsı uzun yıllar boyunca çeşitli göçebe topluluklarının iskânına sahne olan bir coğrafya halindedir. İncelediğimiz dönemde de bu böyledir. Aydın sancağında bulunan cemaatlerden Dermeyan, Çengili ve Küçük Ali Ayasuluğ kazasında, Terzi Ali, Beğler, Darıcılar, Sarıcalar, Ahiler, Kantora, Sadıklar, Budaklar, Argulu, Hacı Dağ Eri, Ali Hanlar ve Eskiciler, Bohçalı, Sevinçler ve Eymirli, Birgi kazasında, Yonca, Penbegan, Çamurlu, Ulu Serli, Bey Gözü, Bayramlı ve Germiyancık Güzelhisar kazasında, Terzi Ali cemaatinin bazı kollarıyla Öksüzler, Boynuz Sökümü, Karaca Koyunlu, Balçık Havlu, Çobansalar, Bayramlı ve Koyluca İzmir kazasında, Ahiler ve Darıcılar cemaatlerinin bazı kolları ile Köseler ve Çallı Sart kazasında, Darıcılar cemaatinin bazı kolları, Eymirli, Hamitli, Yunuslu, Uzuncalar, Büksüzler, Hosavlı, Kayraklar, Vaysal, Hızır Fakih, İpçiler, Hacı Hızır, Hacı Dağ Eri, Sevinçler, Turasanlar, Tusiler, Begiler, Çalıslar, Kayraklar, Toyranlı, Yogunlar, Gedikler, Bohçalı, Yonca, Tas Tepe, Karalar, Büksüzler, Yağmurlar, Kası Kara, Dündarlı, Kınıklar, Uçarlar, Hosavlı, Kara Aliler, Sadıklar, Yamanlı, Ali Veled-i Sarı Eymir, Tekyalılar, Nusretler, Keles ve Ahmetler Tire kazasında, Boyarlar Kestel kazasında, Begiler cemaatinin bazı kolları ise Yenişehir kazasında

olduğu gibi pek çok Türkmen aşireti veya cemaatlar bölgede iskân edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı toplumsal-mali sistemi içerisinde tımarlı Reâyâ statüsünde olan konar-göçerler, yaylak ve kışlaklarının dâhil bulunduğu tımar veya vakıf arazisinde tıpkı tımarlı Reâyâ gibi üretimlerinden toprak sahiplerine vergi ödemekteydiler. Bu çabanın Osmanlı Devleti için uzun soluklu bir mücadele olduğunu söylemeliyiz. Konar-göçerler, gerçekleştirdikleri tarımsal faaliyetlerde hem kışlık erzaklarını tedarik etmekte hem de yaptıkları ziraatten dolayı devlete ödedikleri vergiler dolayısıyla devlet hazinesine önemli miktarda katkı sağlamaktaydılar. Dolayısıyla kuruluşundan beri yerleşik yaşamı benimseyen Osmanlı Devleti, konar-göçerleri yerleşik yaşama alıştırmak gayesiyle onların tarımsal faaliyette bulunmasına yönelik teşviklerde bulunmuş hatta ürettikleri tarımsal ürünlerin ticaretini yapmalarına dahi izin vermiştir.

Osmanlı'daki tarımsal faaliyetler, tımar sisteminin aktif durumda olduğu dönemlerde sistemli olarak devam etmesine rağmen tımar sisteminin daha doğrusu toprak teşkilatının bozulmasına paralel olarak da çözülme sürecine girmiştir. Klasik Osmanlı dönemindeki aktif tarımsal faaliyetlerin daha sonraki dönemlerde devam etmesini ve gelişmesini engelleyen etmenler içerisinde ayrıca tarımla uğraşan köylünün toprağın mülkiyetine sahip olmaması, köylünün can ve mal güvenliğinin yeterince sağlanamaması, ulaşım imkânlarının yetersizliği, sıklıkla karşı karşıya kalınan kuraklıklar, vergi yükünün önemli ölçüde çiftçinin üzerinde olması, tarımın ticarileşememesi gibi faktörler sayılabilir.

Çalışmamızda, Klasik Osmanlı topraklarındaki toprak – tarım ve demografi – vergi ilişkisi çerçevesinde ulaşılabilen kaynaklar nispetince Osmanlı tarım hayatının genel görünümü çizildiğine inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

ANA KAYNAK

İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri

ANSİKLOPEDİLER

Meydan Larousse, "*Aydın*" c. 2, İstanbul, 1989.

Türkiye Ansiklopedisi, (1923–1973) " *Aydın maddesi*" , c.1, İstanbul.

Yurt Ansiklopedisi, " *Aydın maddesi*" c. 2, Anadolu Yay. İstanbul, 1982.

YAYIMLANMAMIŞ TEZLER

ÇAYLAK, Âdem, (1997), *Osmanlı'da Yöneten-Yönetilen İlişkisi*: Başlıca Yaklaşımlar ve Şerif Mardin, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale.

DEMİR, Alpaslan, (2007), "*XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı"*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DEMİR, Hüseyin, (2008), *I. Süleyman Döneminde Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Aydın 2008.

GÖKÇINAR, Recep, (2007), "16. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası" (283/139 Numaralı Tahrir Defterlerine Göre), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KARABOĞA, Durmuş Volkan, (2010), "*Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Tarım"* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

METİN, Rafet, (2007), *XVI. Yüzyılda Orta Anadolu'da Nüfus ve Yerleşme*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ŞAHİN, Aslı, (2008), "XVI – XVII. Yüzyıllarda Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı" (1550 ve 1676 Tarihli Aşiret ve Avârız Defterlerine Göre), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

ESER VE ARAŞTIRMALAR

ACUN, Fatma (2002), *" Klasik Dönem Osmanlı Eyalet Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulanması"*, Türkler, c. 9, Ankara.

AKGÜNDÜZ, Ahmet (1990), *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuksal Tahlilleri I – II*, İstanbul.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, (1994), *"Uzeyr Sancağı Kanunnâmesi", Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuksal Tahlilleri*, VII, İstanbul.

AKGÜNDÜZ, Ahmet/ÖZTÜRK, Said, (1999), *700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul.

AKDAĞ, Mustafa (1950), "*Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin iktisadî vaziyeti*", Belleten, XIV/55, Ankara.

AKDAĞ, Mustafa, (1955), "*Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar*", *AÜ DTCF Dergisi*, Cilt XIII, Sayı: 1–2, s.27–51.

AKDAĞ, Mustafa, (1972), *"Türkiye'nin Ekonomik ve İçtima-i Tarihi*",İstanbul.

AKIN, Himmet, (1968), *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, ADTCF Yayınları Tarih Enstitüsü, Ankara.

ANABRİTANNİCA, (1989), "*Pamuk*", c. XII, İstanbul.

ARIKAN, Zeki (1990), " *XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Çeltik Üretimi ", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresinde Sunulan Tebliğler*, Ankara, s. 477-481.

ARIKAN, Zeki, "*Osmanlı İmparatorluğunda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta*)", s. 289-290.

AYDIN, Bilgin ve GÜNALAN, Rıfat, (2008), *XV.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

BARKAN, Ömer Lütfi, (1973), "*Feodal Düzen ve Osmanlı Tımarı*" Hacettepe Üniversitesi Türkiye İktisat Tarihi Semineri.

BARKAN, Ömer Lütfi, (1940 – 1941) "*Türkiye'de İmparatorluk Devrinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri",* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, II, 20-59, 214- 247

BARKAN, Ömer Lütfi, (1980), "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Çiftçi Sınıfların Hukuksal Statüs*ü", *Türkiye'de Toprak Meselesi*, İstanbul, s.740.

BAŞAR, Fehameddin, (1997), *Osmanlı Eyalet Tevcihâtı (1717-1730),* TTK, Ankara.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, (2000), *Tarih Terimleri Sözlüğü,* Ankara.

BAYINDIR, Hüseyin Hilmi – POYRAZOGLU, H.Fehmi, (1966) *Aydın Kenti Tarihi, Coğrafyası ve Bugünü, Aydın.*

BAYRAKÇI, Halil, (1990), *Osmanlı Toprak Sistemi*, İstanbul.

BELDİCEANU, Nicoara (1985)*, XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla Osmanlı Devletinde Tımar*, Çeviren: Mehmet Ali KILIÇBAY, Teori Yayınları, Ankara.

BELDİCEANU, Nicoara, " *Recherches Sur La Province de Qaraman au XVi Siecle*", *Journal of The Economic and Social History of The Orient,* Volume XI/l96R, s.22

BERKES, Niyazi, (1969), "*100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi*", İstanbul: Gerçek Yayınevi, s. 62.

BİLGİLİ, Ali Sinan, (2001), *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Ankara.

ÇADIRCI, Musa, (1997), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, VII. Dizi-Sa.124, Ankara.

ÇAĞATAY, Neşet, (1952), "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâ'nın Mîri Arazide Toprak Tasarrufu ve İntikal Tarzları*" *IV. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara, s.430.

ÇAKIR, Baki, (2003), *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, Kitabevi Yayını, İstanbul.

ÇINAR, H. ve GÜMÜŞÇÜ, O. (2002), "*Osmanlı'dan Cumhuriyete Çubuk Kazası"*, Ankara: Bilge Yayıncılık,

DARKOT, "Aydın", *İA*, II, s.61-62.

DEMİRCİ, Rasih- ÖZÇELİK, Ahmet, (1990), *Tarım Tarihi*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.

DİVİTÇİOĞLU, Sencer, (1996), *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, İstanbul, s. 28

ELKER, Selahaddin, (1989), *Divan Rakamları*, (2.Baskı) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ELİTAŞ, Cemal, AYDEMİR, Oğuzhan, GÜVEMLİ, Oktay, ERKAN, Mehmet, OĞUZ, Mustafa ve ÖZCAN, Uğur, (2008), *Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi,* Proje No: 105 K 160, Afyon Karahisar.

EMECEN, Feridun, (2005), *"Osmanlılar ve Türkmen Beylikleri (1350-1450)", İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi, İstanbul.

EMECEN, Feridun, (1993), "*Çeltik*", TDVDA, c.8, İstanbul, s.265-266.

EMECEN, Feridun, (1999), *Osmanlılarda Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler*, Osmanlı, C. IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 91-97

EMECEN, Feridun, "Aydın" , *DİA*. IV**,** s.235-237.

FAROQHI Suraıya, (2000), *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul, s.297.

FATSA, Mehmet, (2005), XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun Kırsalı'nın Sosyal ve İdari Tarihi, Giresun.

GENÇ, Mehmet, (2000), *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

GENÇ, Mehmet, (2007), *"Osmanlı Ekonomik Dünya Görüsünün İlkeleri*", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul.

GENÇ, Mehmet, (2003), "*Malikâne*", *DİA*, Cilt:27, İstanbul.

GENÇ, Mehmet, (2006), "*Mukataa*", *DİA*, Cilt:31, İstanbul.

GÜNEŞ, Ahmet, "*Osmanlı Tahriri Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler*" adlı makale, s.3

GÜNEŞ, Ahmet, (1999), "*Bilecik ve Çevresinde 16. Yüzyılda Sosyal ve Ekonomik Durum*", OTAM, Ankara.

GÜNDÜZ, Tufan, (1997), *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri-Bozuluş Türkmenleri (1540-1640*), Ankara.

GÜNDÜZ, Tufan, (2003), "*Osmanlı Ekonomisi İçinde Konar-Göçerler*" *Kâzım Yasar Kopraman'a Armağan,* Ankara.

GÜÇER, Lütfi, (1964), *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul.

GÜÇER, Lütfi, (1945 – 50), " *XVIII. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'un İaşesi için Lüzumlu Hububatın Temini Meselesi "İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XI/l-4, s. 397- 416

GÜVEMLİ, Oktay, (1995), *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi*, I.Cilt, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.

GÜRAN, Tevfik, (1998), "*XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*", İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 52.

GÜRAN, Tevfik, (2003), *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841–1918*, Tarihi İstatistikler Dizisi, Cilt:7, DİE yayını, Ankara.

GÜRAN, Tevfik, (2006), "*Osmanlı Kamu Maliyesi, 1839–1918", Osmanlı Maliyesi: Kurumlar ve Bütçeler 1*, (Haz. Mehmet Genç, Erol Özvar) Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul.

GÖKBEL, Asaf – SÖLEN, Hikmet (1936) , *Aydın İli Tarihi, c. 1*, Aydın.

GÖKÇE, Turan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası*, s.374

GÖĞEBAKAN, Göknur, (2002), *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, Malatya.

GÖYÜNÇ, (1997), "Hane", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, cilt. 15.

HALAÇOĞLU, Yusuf, (1998), *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara.

HALAÇOĞLU, Yusuf, (1980), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun iskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, İstanbul.

HALDUN, John, (1995), "*Military Administration and Bureaucracy: State Demands and Private Interests*", *Byzantinische Forsclungen*, vol. 19.

HURİCİHAN İslâmoğlu-İnan, (1991), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (1954), *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara.

İNALCIK, Halil, (1979–1980), "*Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü*", ODTÜ Gelişme Dergisi, Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar II özel sayısı, Ankara, s. 1–65.

İNALCIK, Halil, (1987), *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar,* Ankara.

İNALCIK, Halil, (1993d), *"1431 Tarihli Tımar Defterine Göre Fatih Devrinden Önce Tımar Sistemi"*

İNALCIK, Halil, (1994), "*The Ottoman State: Economy and Society,* 1300-1600", *Economic and Social History of the Ottoman Empire,* Cambridge.

İNALCIK, Halil, "*Osmanlılarda Râiyyet Rüsumu*" , Belleten XXIII/92 s.582

İNALCIK, Halil, (1996), "*Köy, Köylü ve İmparatorluk", Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi,* İstanbul.

İNALCIK, Halil, (1996), *Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi*, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (1996), "Osmanlılarda Râiyyet Rüsumu", Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (2002), *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Cilt:1 1300-1600, Çeviren: Halil BERKTAY, Eren yayıncılık, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (2009), *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları*, İncelemeler, Eren Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (2009), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* 1300-1600, Çeviren: Ruşen SEZER, Yapı Kredi yayınları, İstanbul.

İNALCIK, Halil, (2009), *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, s: 215, 229-230.

KAZICI, Ziya, (2005), *Osmanlı Vergi Sistemi*, Bilge Yayımları, İstanbul.

KARACA, Behçet, (2005), "*1522-1532 Tarihlerinde Aydın-ili Yörükleri*", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.13, Isparta, s.103-138.

KARAMAN, Deniz, (2003), *XVI. Yüzyılda Ayaş Kazası*, Ankara.

KURT, Yılmaz, (1990), "*Osmanlı Toprak Yönetimi*", Osmanlı, c. 3, Ankara.

KURT, Yılmaz, (1990), *"1572 Tarihli Adana Mufassal Tahrir Defterine Göre Adana'nı Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma*", Belleten LIV/209, Ankara 1990, s.179- 211.

KURMUŞ, Orhan, (2004), "*The Cotton Famine and Its Effects on the Otoman Empire" The Ottoman Empire and the World Economy*, (Ed. Huri İnan İslâmoğlu) Cambridge University Press, Cambridge.

KÜÇÜKKALAY Abdullah M. (1999), "*Osmanlı Toprak Sistemi Mîri Rejim*", Osmanlı, cilt. 3, Ankara.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, (2002), *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisâdi Yapısı*, İstanbul

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, (2000), *XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İzmir.

MANTRAN, Robert, (1990), *XVII. Yüzyılın ikinci Yarısında İstanbul*, Çev: M. Ali Kılıçbay-Enver Özcan, II. Cilt, Ankara.

MARTAL, Abdullah, (2007), *Belgelerle Osmanlı Döneminde İzmir*, İzmir.

MARDİN, Şerif, (1991), *Türk Devriminde İdeoloji ve Din Makaleler* 3, Çeviren: Gülşah Aygen Tosun, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

MİEROOP, Marc van de, (2006) *Antik Yakındoğu'nun Tarihi İÖ 3000-323*, çev. Sinem Gül, Ankara.

OTAR, İsmail, (1984), *Risale-i Felekkiye "Kitab-us Siyakat" Hakkında, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 37 (Ağustos).

ÖZ, Mehmet, (1999), "*Osmanlı Klasik Döneminde Tarım*", Osmanlı, c. III, Ankara, s. 66-73.

ÖZ, Mehmet, (1999) *XV. ve XVI. yy da Canik Sancağı*, T.T.K. Ankara.

ÖZ, Mehmet, (2007) "*XV-XVI. Yüzyıllar Anadolu'sunda Tarım ve Tarım Ürünleri*", Kebikeç, Ankara.

ÖZKAYA, Yücel, (1979), "*XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tımar ve Zeametlerin Düzeni Konusunda Alınan Tedbirler ve Sonuçlan*", TD, Sayı 32, İstanbul, s. 220

ÖZKAYA, Yücel, (2007), *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu*, İstanbul.

ÖZTÜRK, Said, (1996), *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖZVAR, Erol, (2003), *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*, Kitabevi Yayını, İstanbul.

PAMUK, Şevket, (2007), *Osmanlı-Türkiye Ekonomik Tarihi (1500-1914*), İstanbul.

PAMUK, Şevket, (2010), *Osmanlı Ekonomisi ve Kurum*ları, İstanbul.

PAKALIN, M. Zeki, (1972), *"Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü*" İstanbul

PAKALIN, M. Zeki, (1993), "Mukataa", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, Cilt: II İstanbul.

PAVOL, (1986), *"Menteşe Beyliği" (13-15'inci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Tetkik)* Türkçeye Çeviren: O.Ş. Gökyay, TTK, Ankara.

PULLUKÇUOGLU, YAPUCU, Olcay, (2007) *Modernleşme Sürecinde Bir Sancak Aydın*, İstanbul.

ŞAHİN, Salih, (2002), "*Tosya- Osmancık ve Kargı İlçelerinde Çeltik Ziraatı*", Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, c.22, s.3, Ankara, s.19-35.

SAYIN, A. Vefik, (1999), *Tekâlif Kavaidi*, T.C. M.B. A.P.K.K.B. Yayını No:1999/352, Ankara.

SCHULER, Christof, (1998) "*Landliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien"*, München, Beck, s. 58f.

SHAW Stanford J. Shaw - Ezel Kural Shaw (1982), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Çev. Mehmet Harmancı, I, İstanbul.

SYRETT, Elena Frangakis (1991), "The Trade of Cotton and Cloth in İzmir: From the Second Half of the Eighteenth Century to the Early Nineteenth Century" Landholding and Commercial Agriculture in the Middle East, (Ed. Çağlar Keyder - Faruk Tabak) State University of New York Press, Albany,

SÜREK, Halil, (2002), *Çeltik Tarımı*, İstanbul.

TABAKOĞLU, Ahmet, (1985), *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TABAKOĞLU, Ahmet, (1999), "*Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları*", *Osmanlı*, c. IV, Ankara.

TABAKOĞLU, Ahmet, "*Öşür*", TDVDA, c.34, s.97-103

TABAKOĞLU, Ahmet, (2012), *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul. *XVI-XVIII.*

TANOĞLU, Ali, Ziraat Hayatı. J. (1970), *Orta İklim Memleketlerinde Ziraat*, İstanbul, 1968; CİLLOV, Haluk, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul.

TELCİ, Cahit, (2006), *Mali Bir Ünite Olarak Aydın Muhassıllığı*, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt XXI. Sayı. 1.s. 135 – 156

TURAN, Osman, "*İkta*", IA, V/2, s. 949-959

TÜRKAY, Cevdet, (1979) *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, (1988a), *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 3. Baskı, TTK Yayını, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, (1988b), *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Medhal*, Türk Tarih Kurumu Yayanları, Ankara.

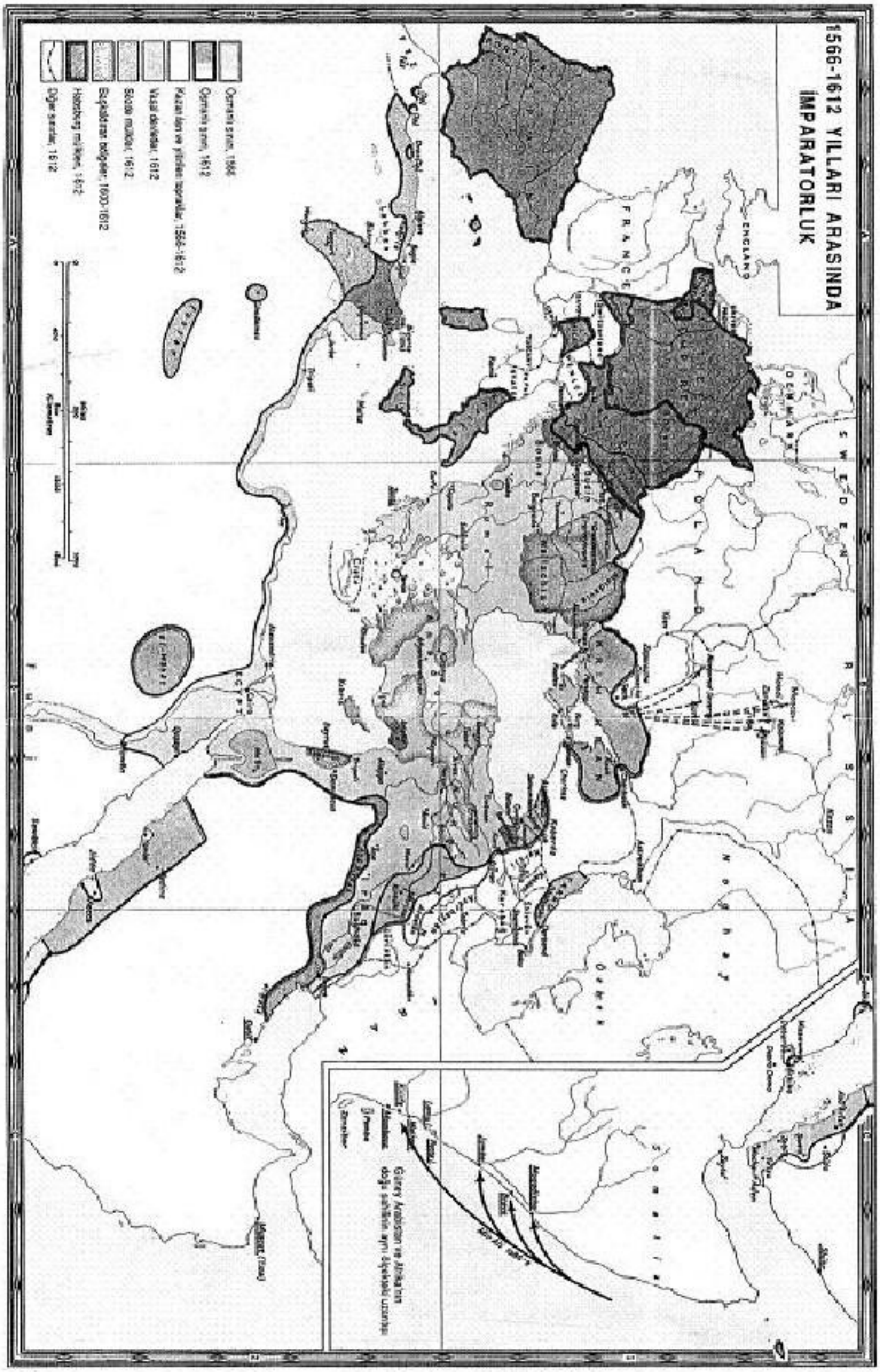
ÜNAL, Mehmet Ali, (2008) , *Osmanlı Devrinde Sinop*, Fakülte Kitabevi, Isparta.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Merkez ve Taşra Teşkilatı,* Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2708, s.113

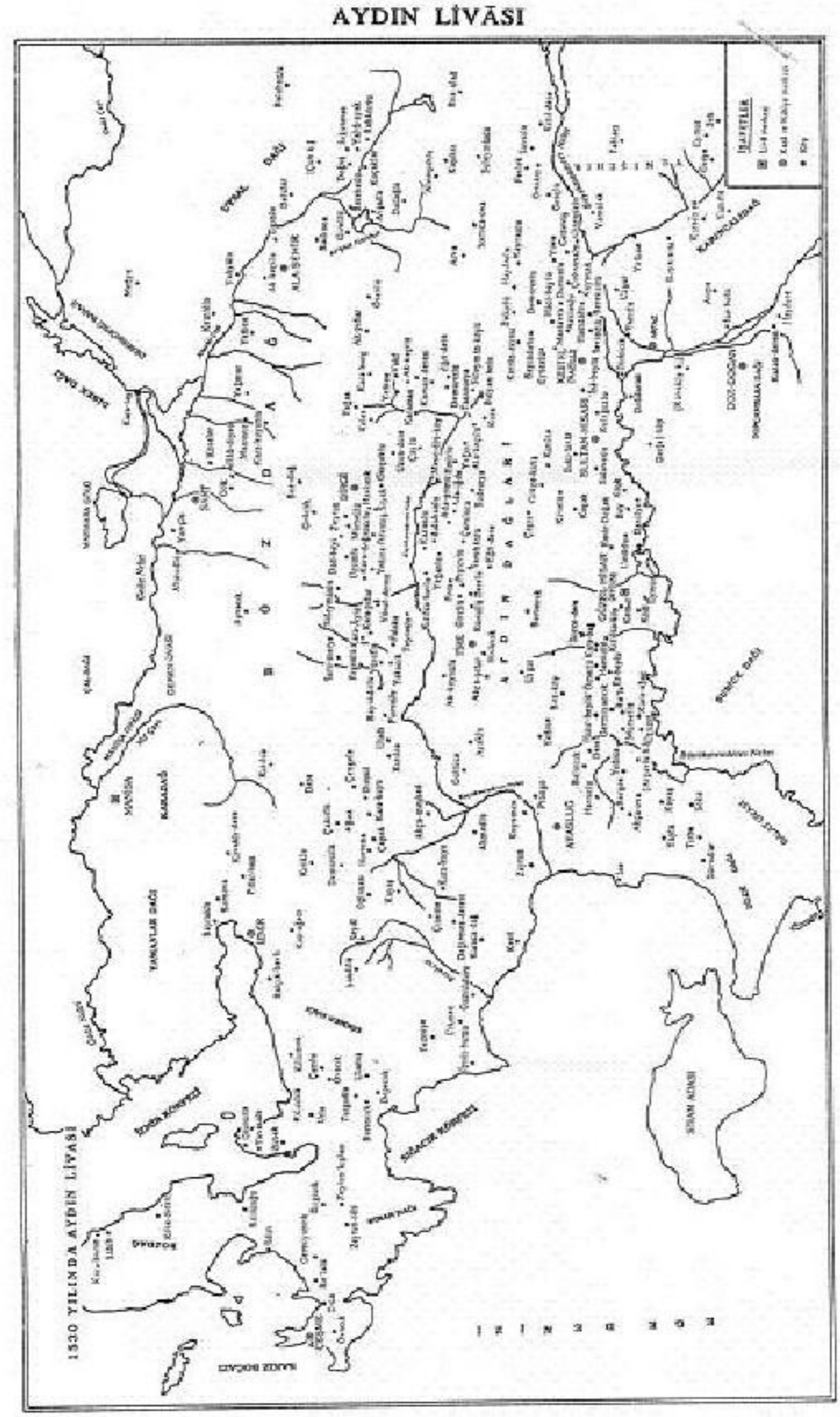
VARLIK, M. Çetin, (1987), "*XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teşkilatında Kütahya*", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi,* S.2, Yıl 1986, İstanbul.

HARİTALAR

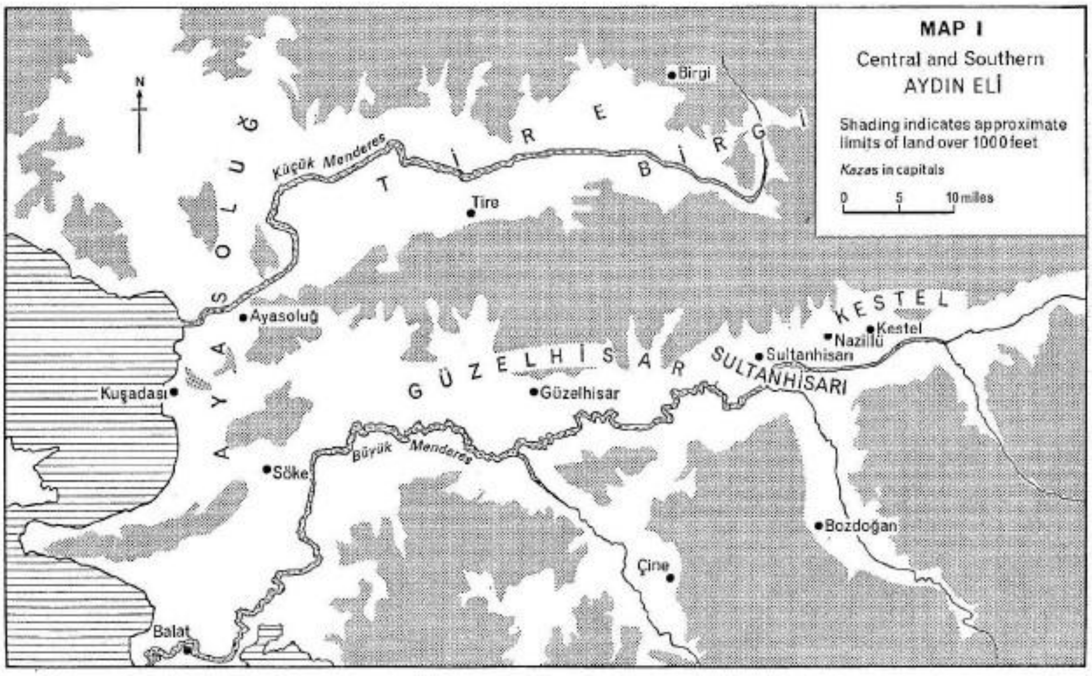
Harita 1. Aşağıdaki haritalar 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nden (937-1530) alınmıştır.

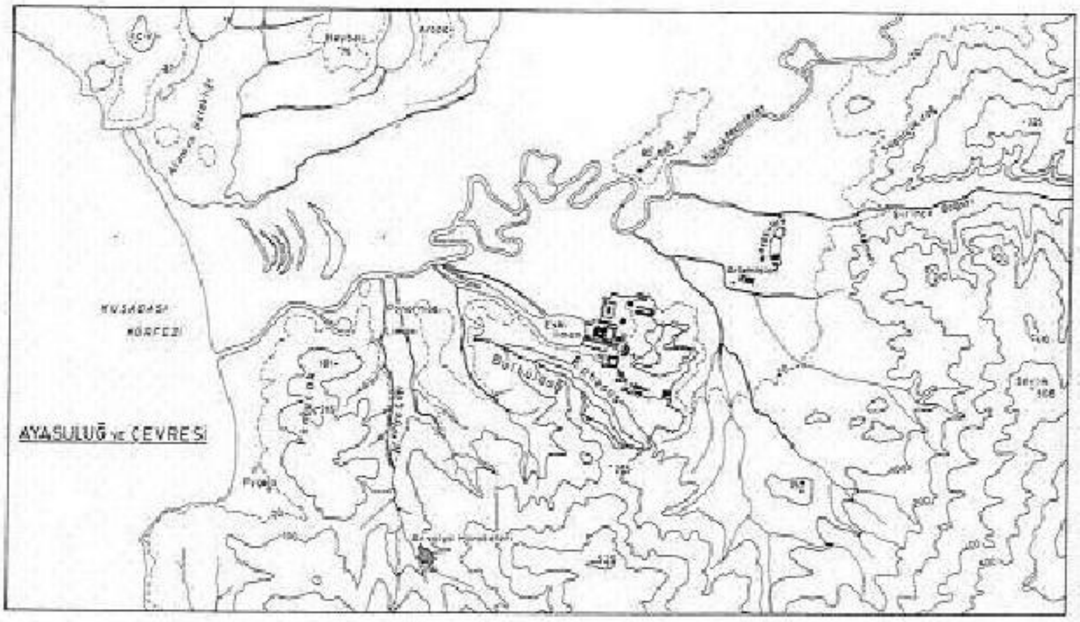

Harita 2.

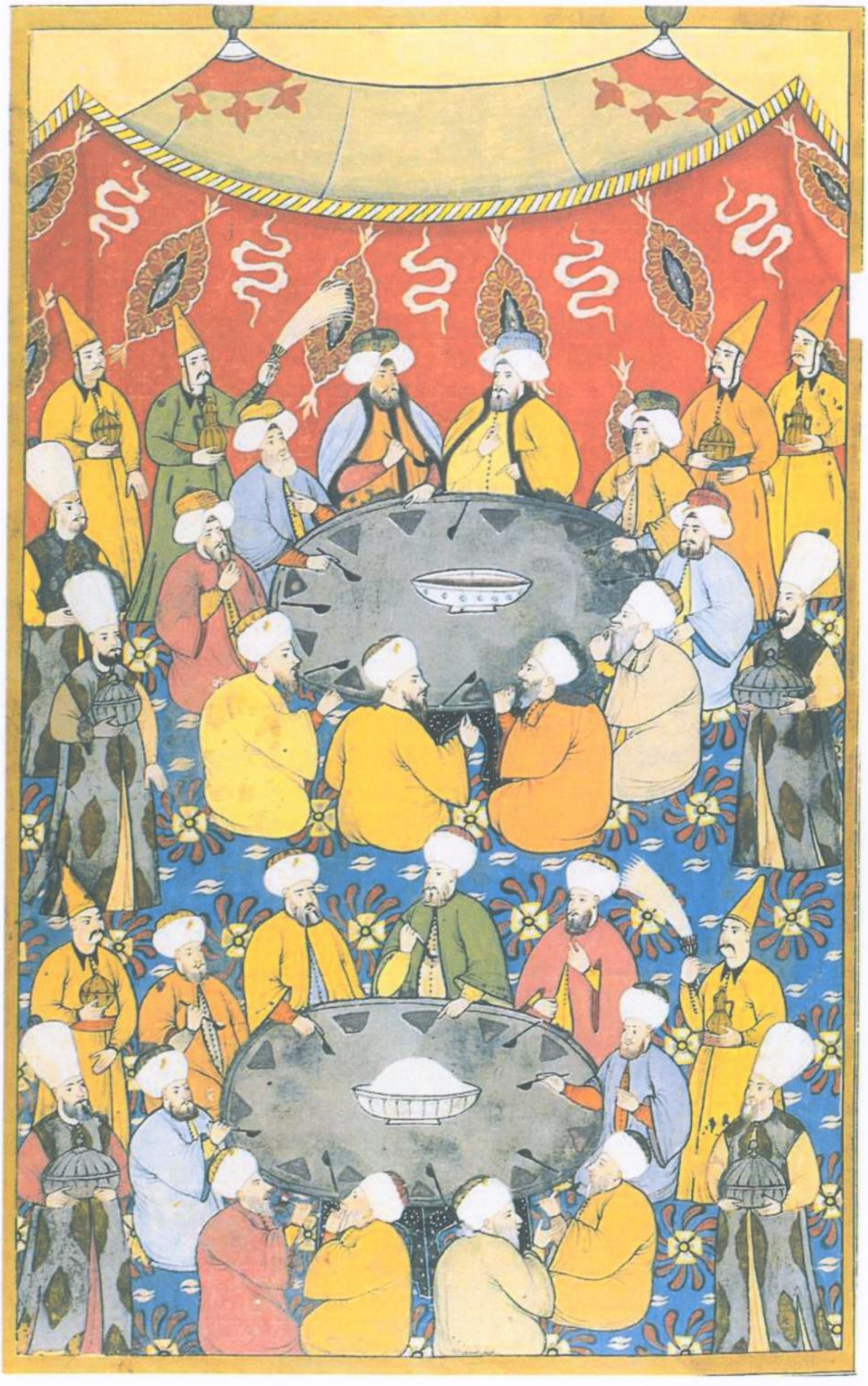
Harita 3

MAP I
Central and Southern
AYDIN ELİ
Shading indicates approximate limits of land over 1000 feet
Kazas in capitals
0 5 10 miles
N
A Y A S O L U Ğ
T İ R E
B İ R G İ
G Ü Z E L H İ S A R
SULTANHİSARI
K E S T E L
Birgi
Tire
Küçük Menderes
Ayasoluğ
Kuşadası
Söke
Balat
Güzelhisar
Sultanhisarı
Nazilli
Kestel
Bozdoğan
Çine
Büyük Menderes

AYASULUĞ ve ÇEVRESİ
KUŞADASI
KÖRFEZİ

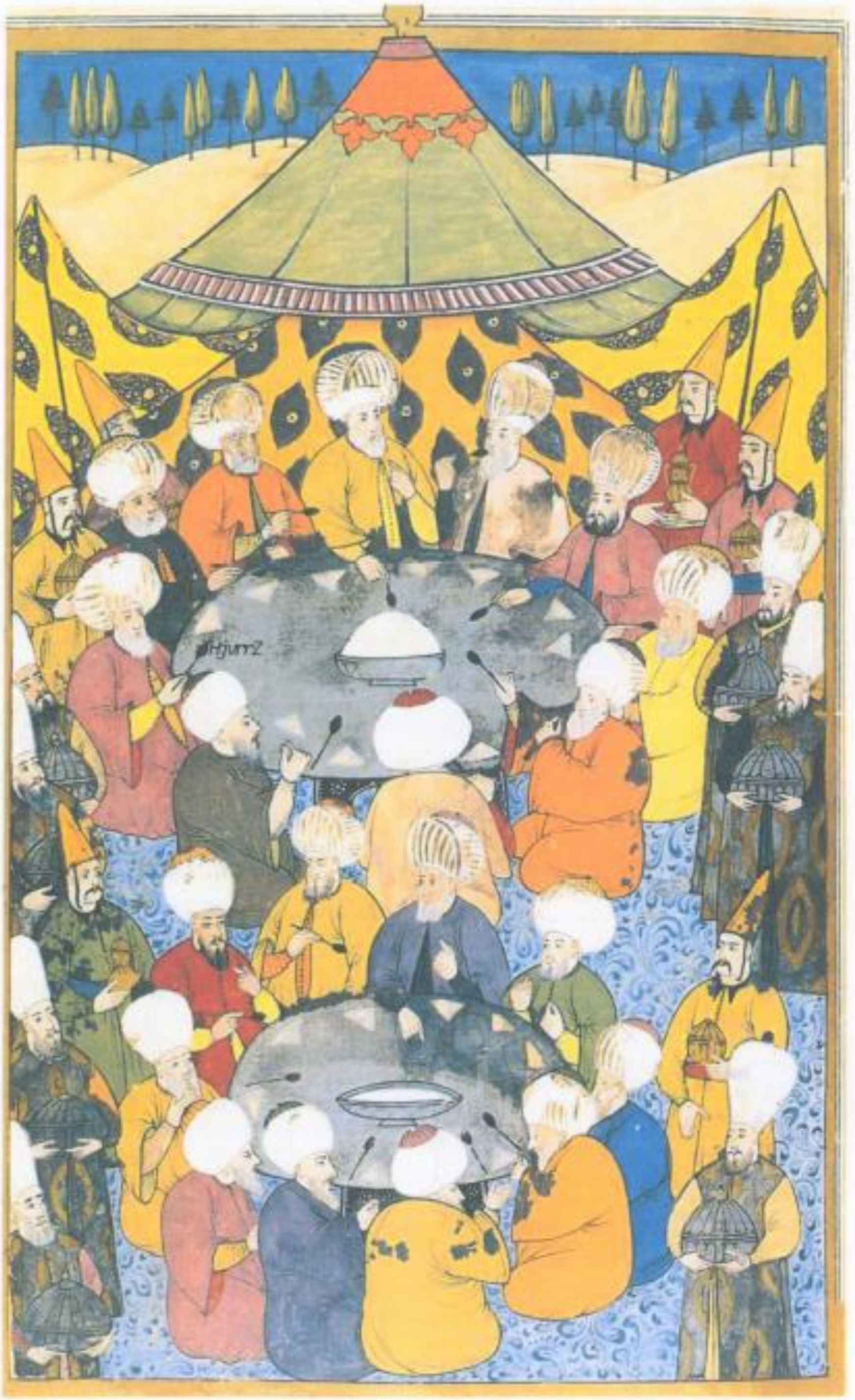
EKLER

Ek 1.

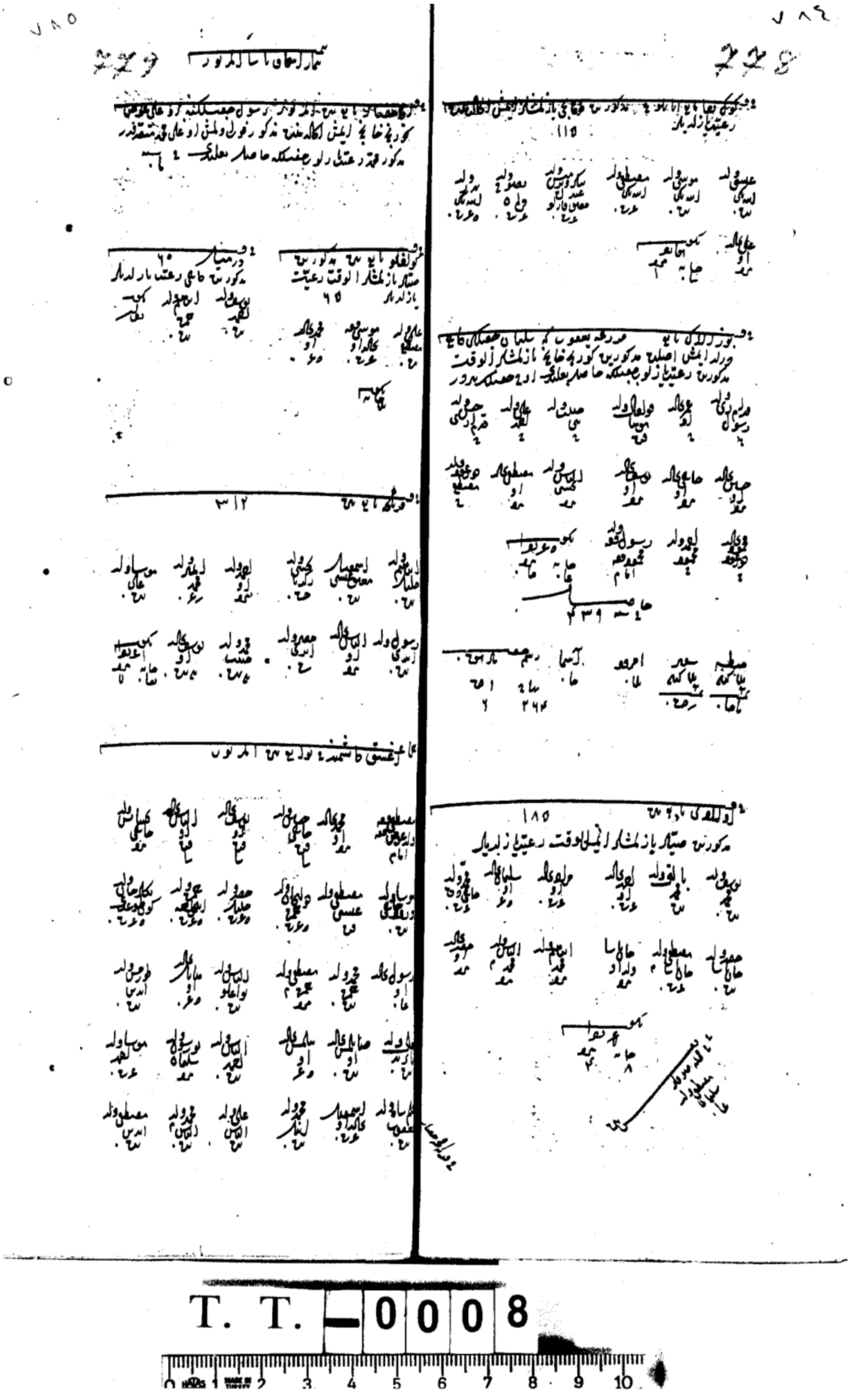
Pilav, her sofranın vazgeçilmezidir. 1720 şenliğinde imamlara ve hatiplere verilen ziyafetten (*Sumâme-i Vehbi,* TSMK A 3593, vr. 68b), bkz, Bilgin Arif, Osmanlı Saray Mutfağı, s. 198

Ek 2.

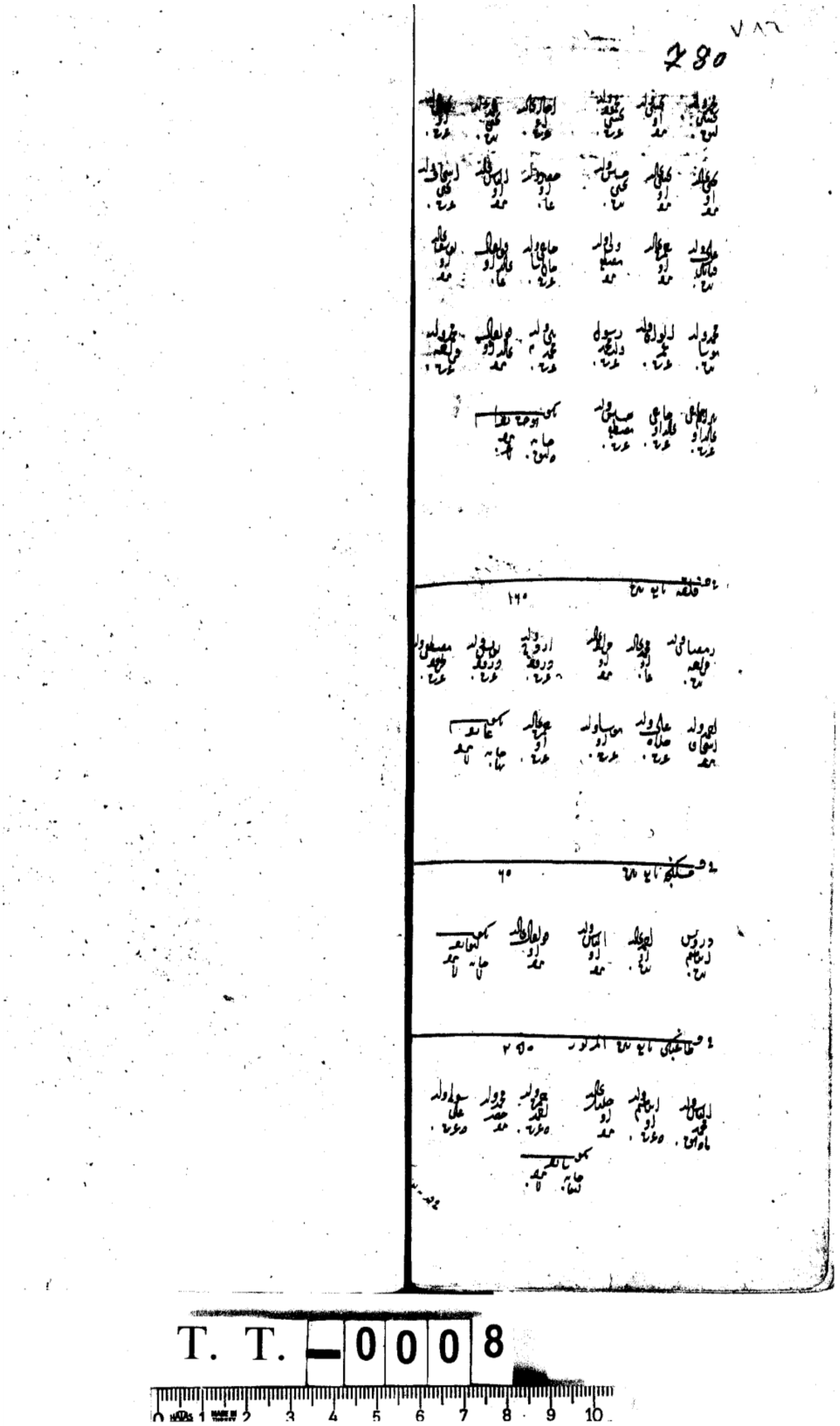
1720 şenliğinde, sofralara hizmet eden çaşnigir ve zülüflü baltacılar- ayaktakiler *(Surnâme-i Vehbi*, TSMK A 3593, vr. 69a), bkz, Bilgin Arif, Osmanlı Saray Mutfağı, s. 199

Ek 3.

T. T. – 0008

Ek 4.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	: Hamza Sarıkaya
Doğum Yeri ve Tarihi	: Dumlupınar/1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi	: Adnan Menderes Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	: Adnan Menderes Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce

İletişim

e-posta Adresi : hamzasarikaya43@hotmail.com

Tarih : 2014